T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DENİZCİLİK İŞLETMELERİ ANABİLİM DALI
LOJİSTİK YÖNETİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LOJİSTİK İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UYGULAMALARININ İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ : AZERBAYCAN ABŞERON BÖLGESİNDE BİR ANALİZ

Fagan MUSAYEV

Danışman
Prof.Dr. Seçil SİGALI

2024

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DENİZCİLİK İŞLETMELERİ ANABİLİM DALI
LOJİSTİK YÖNETİM PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

LOJİSTİK İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UYGULAMALARININ İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ : AZERBAYCAN ABŞERON BÖLGESİNDE BİR ANALİZ

Fagan MUSAYEV

Danışman
Prof.Dr. Seçil SİGALI

İZMİR - 2024

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Adı ve Soyadı : FAGAN MUSAYEV

Öğrenci No : 2019801084

Tez Başlığı : Lojistik İşletmelerinde Sürdürülebilirlik Uygulamalarının İşletme Performansına Etkisi : Azerbaycan Abşeron Bölgesi'nde Bir Analiz

Savunma Tarihi : 29.07.2024

Danışmanı : Prof. Dr. Seçil SİGALI

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Prof. Dr. Seçil SİGALI	-Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Prof.Dr.Gamze ARABELEN	-Dokuz Eylül Üniversitesi	.....
Prof.Dr.Mehmet Emre GÜLER	-İzmir Katip Çelebi Üniversitesi	.....

FAGAN MUSAYEV tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği(X) / oy çokluğu( ) ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Asuman ALTAY
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Lojistik İşletmelerinde Sürdürülebilirlik Uygulamalarının İşletme Performansına Etkisi : Azerbaycan Abşeron Bölgesinde Bir Analiz” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

24.06.2024

Fagan MUSAYEV

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Lojistik İşletmelerinde Sürdürülebilirlik Uygulamalarının İşletme Performansına Etkisi: Azerbaycan Abşeron Bölgesinde Bir Analiz

Fagan MUSAYEV

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Denizcilik İşletmeleri Anabilim Dalı
Lojistik Yönetim Programı

Bu çalışma, Azerbaycan'ın en büyük şehrinin bulunduğu ve ticari merkezi olan Abşeron bölgesindeki lojistik sektörü çalışanlarının algılarını analiz ederek, sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performansı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır.

Ekonomik faaliyetlerdeki merkezi rolü ve lojistik/taşımacılık sektörlerindeki önemi göz önüne alındığında, Abşeron bölgesi, yerel lojistik işletmelerinin sürdürülebilirlik girişimlerine nasıl yaklaştığını ve bu girişimlerin genel performanslarını nasıl etkilediğini anlamak açısından çok önemlidir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının benimsenmesinin, işletmelerin finansal ve finansal olmayan performansları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu yönde etkisi belirlenmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarının ise, işletmelerin finansal ve finansal olmayan performansları üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi bulunmamıştır. Çevresel sürdürülebilirlik ve işletme performansı arasında herhangi bir anlamlı bir ilişki bulunmaması, lojistik sektörü çalışanlarının çevresel sürdürülebilirlik uygulamaları maliyetlerinin işletme performansına olumsuz etkilerini de beklemedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca Azerbaycan'da yapılan bu çalışmadan elde edilecek bulguların, benzeri gelişmekte olan ülkelerde ve aynı zamanda bölgedeki ülkeler için de sürdürülebilirlik uygulamaları ve işletme performansı ilişkisinin incelenmesinde katkılarının olacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilirlik uygulamaları, İşletme Performansı, Finansal Performans, Çevresel Performans, Sosyal Performans.

ABSTRACT

Master's Thesis

The Effect of Sustainability Practices on Business Performance in Logistics Enterprises: An Analysis in Azerbaijan Absheron Region

Fagan MUSAYEV

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Maritime Enterprises
Logistics Management Program

This study aims to examine the impact of sustainability practices on business performance by analyzing the perceptions of logistics sector employees in the Absheron region, which is the commercial center and home to the largest city in Azerbaijan.

Given its central role in economic activities and its importance in the logistics/transportation sectors, the Absheron region is crucial for understanding how local logistics businesses approach sustainability initiatives and how these initiatives affect their overall performance.

According to the findings of the study, the adoption of economic and social sustainability practices has a statistically significant and positive impact on the financial and non-financial performance of enterprises. Environmental sustainability practices, on the other hand, did not have any significant effect on the financial or non-financial performance of enterprises. The fact that there is no significant relationship between environmental sustainability and business performance can be interpreted as that logistics sector employees do not expect the negative effects of the costs of environmental sustainability practices on business performance.

In addition, it is predicted that the findings of this study conducted in Azerbaijan will contribute to the examination of the relationship between sustainability practices and business performance in similar developing countries as well as countries in the region.

Keywords: Sustainability, Sustainability practices, Business Performance, Financial Performance, Environmental Performance, Social Performance

LOJİSTİK İŞLETMELERİNDE SÜRDÜREBİLİRLİK UYGULAMALARININ İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ: AZERBAYCAN ABŞERON BÖLGESİNDE BİR ANALİZ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
YEMİN METNİ iii
ÖZET iv
ABSTRACT vi
İÇİNDEKİLER viii
KISALTMALAR xi
TABLOLAR LİSTESİ xii
ŞEKİLLER LİSTESİ xiii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMLARI

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE PAYDAŞ TEORİSİ 3
1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE YAKLAŞIMI 11
1.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN BOYUTLARI 17
1.3.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutu 22
1.3.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Çevresel Boyutu 25
1.3.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutu 28

İKİNCİ BÖLÜM
İŞLETME PERFORMANSI

2.1. PERFORMANS KAVRAMI, KAPSAMI VE ÖZELLİKLERİ 31
2.2. İŞLETME PERFORMANSI KAVRAMI 32
2.3. İŞLETME PERFORMANSININ GÖSTERGELERİ 34
2.3.1. Aktif Karlılık Oranı 34
2.3.2. Öz Sermaye Karlılık Oranı 36
2.3.3. Satışlardan Karlılık Oranı 37
2.3.4. Ekonomik Karlılık Oranı 39
2.3.5. Alacakların Tahsis Etkinliği 40
2.3.6. Stok Yönetiminde Etkinlik 41
2.3.7. Sermaye Ve Karlılık Düzeyi 43
2.4. İŞLETME PERFORMANSININ BOYUTLARI 44
2.4.1. Finansal Boyut 44
2.4.2. Müşteri Boyutu 45
2.4.3. Çalışan Boyutu 47
2.4.4. Örgütsel Boyut 48
2.4.5. Toplumsal Boyut 49
2.5. İŞLETMELERDE PERFORMANS YÖNETİMİ 50
2.6. İŞLETMELERDE PERFORMANS ÖLÇÜMÜ VE ÖNEMİ 51
2.6.1. İşletme Performansının Ölçüm Yöntemleri 52
2.6.1.1. Karlılık Göstergeleri 52
2.6.1.2. Verimlilik Göstergeleri 53
2.6.1.3. Likidite Göstergeleri 53
2.6.1.4. Finansal Yapı (Kaldıraç) Göstergeleri 54
2.6.2. Finansal Olmayan Performansın Tanımı Ve Önemi 55
2.6.3 Finansal Olmayan Performans Ölçütleri 55
2.6.3.1. Etkinlik (Etkenlik) 55
2.6.3.2. Verimlilik 56
2.6.3.3. Kalite 56
2.6.3.4. Müşteri Memnuniyeti 57

2.6.3.5. Müşteri Sadakati 57
2.6.3.6. Yenilik 58
2.6.3.7. Çalışan Memnuniyeti 58
2.6.4. Değere Dayalı Performans Ölçüm Yöntemleri 59
2.6.4.1. Ekonomik Katma Değer 59
2.6.4.2. Pazar Katma Değeri 59
2.6.4.3. Nakit Katma Değeri 60
2.6.4.4. Yatırımın Nakit Akım Karlılığı 60
2.6.4.5. Hissedar Katma Değeri 61
2.6.5. Bütünleşik Performans Ve Ölçüm Yöntemleri 62
2.6.5.1. Bütünleşik Performansın Tanımı Ve Önemi 62
2.6.5.2. Bütünleşik Performans Ölçüm Yöntemleri 62
2.6.5.2.1. Performans Ölçüm Matrisi 62
2.6.5.2.2. Dengeli Performans Karnesi 63
2.6.5.2.3. LYNCH-CROSS Performans Piramidi 64
2.6.5.2.4. Sonuçlar (Göstergeler) Ve Belirleyiciler Modeli 64
2.6.5.2.5. Avrupa Kalite Yönetimi Vakfı Performans Ölçüm Modeli 65
2.6.5.2.6. Sorumluluk Temelli Performans Ölçüm Yöntemi 66
2.6.5.2.7. Entegre Performans Ölçüm Yöntemi 66
2.6.5.2.8. Organizasyonel Performans Ölçüm Yöntemi 67
2.6.5.2.9. Performans Prizması Yöntemi 68
2.7. KAVRAMLARLA İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR 68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LOJİSTİK İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UYGULAMALARININ İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ : AZERBAYCAN ABŞERON BÖLGESİNDE BİR ANALİZ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE ÖNEMİ 79
3.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLER 80
3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLIKLARI 82

3.4. ARAŞTIRMA EVRENİNİN BELİRLENMESİ VE ÖRNEKLEMİN SEÇİMİ 83
3.5. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ 84
3.6. BULGULAR 85
3.6.1. İşletme Özelliklerine Ait Bulgular 85
3.6.2. Regresyon Analizi 89
3.6.2.1. Ekonomik, Çevresel Ve Sosyal Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Finansal Performansı Üzerindeki Etki. 91
3.6.2.2. Ekonomik, Çevresel Ve Sosyal Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Finansal Olmayan Performans Üzerindeki Etki. 94

SONUÇ 103
KAYNAKÇA 107

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BP	İş Performansı
ÇS	Çevresel Sürdürülebilirlik
ES	Ekonomik Sürdürülebilirlik
GSYİH	Reel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İP	İşletme Performansı
IPCC	Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli
IUCNC	Uluslararası Doğa Koruma Birliği
MKH	Milenyum Kalkınma Hedefi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SK	Sürdürebilir Kalkınma
SP	Sürdürülebilir Uygulamalar
SS	Sosyal Sürdürülebilirlik
SU	Sürdürülebilirlik Uygulamaları
UNEP	Birleşmiş Milletlerin Çevre Programı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
VIF	Varyans Enflasyon Faktörü

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Sürdürelebilir Kalkınma İlkeleri s. 16
Tablo 2: Beşli Likart Tipi s. 84
Tablo 3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı s. 86
Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Dağılımı s. 86
Tablo 5: Katılımcıların Çalışma Deneyimi s. 86
Tablo 6: Çalışanların pozisyonu s. 87
Tablo 7: İşletmenin Pazardaki Faaliyet Süresi s. 88
Tablo 8: Şirket Büyüklüğü s. 88
Tablo 9: İşletmelerin Hedef Pazarı s. 89
Tablo 10: Çoklu Regresyon Model Özeti s. 91
Tablo 11: Varyans Analiz Tablosu (Anova) s. 92
Tablo 12: Regresyon Modeli Katsayı Değerleri s. 93
Tablo 13: Çoklu Regresyon Model Özeti s. 94
Tablo 14: Varyans Analiz Tablosu (Anova) s. 95
Tablo 15: Regresyon Modeli Katsayı Değerleri s. 96
Tablo 16: Değişkenlerin VİF değeri s. 98

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Firmanın Yönetimsel Görünümü s. 4
Şekil 2: Sürdürülebilir Kalkınmanın Planlanmasını ve Tasarımını Destekleyen Üç Aşamalı Bir Hedef Hiyerarşisi s. 15
Şekil 3: Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları s. 19
Şekil 4: SK Boyutları Arasında olan İlişki s. 20
Şekil 5: SK Boyutları s. 22
Şekil 6: Sınırlı Global Ekosisteme Oranla Büyüyen Ekonomik Alt Sistem s. 27
Şekil 7: Araştırmanın Modeli s. 81

GİRİŞ

İnsan doğduğu andan itibaren çevresiyle önemli etkileşimler içerisine girer. Bu etkileşim sayesinde insanlar hem çevrelerini etkiler hem de çevrelerinden etkilenirler. Ancak bu dinamik her zaman çevrenin lehine olmamıştır. Bireyler bilinçli ya da bilinçsiz olarak çevrelerine zarar vermektedir. İlk aşamalarda bu tür zararlar ihmal edilebilir düzeydeydi; ancak sanayileşme, kentleşme, fosil yakıt tüketimi ve nüfus artışı gibi faktörler önemli çevresel zararlara yol açmıştır. Bu bozulma, özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren felaket boyutlara ulaşmıştır (Bilgili, 2017: 559).

Ekonomik sürdürülebilirlik kavramı ilk kez John Stuart Mill'in 1848'de yayınlanan "Ekonomi Politiğin İlkeleri" adlı ufuk açıcı eserinde ve Thomas Robert Malthus'un 1798 tarihli "Nüfus Prensibi Üzerine Bir Deneme" adlı makalesinde tanıtıldı. Mill ekonomik büyümenin dizginsiz ilerlemesini savunurken aynı zamanda bu gelişim süreci boyunca çevrenin korunmasının önemini de vurgulamıştır. Günümüz ekonomistleri, ekonomik sürdürülebilirliğe sürdürülebilir çevrenin yerleştiği kabul etmektedirler. Onlara göre ekonomik sürdürülebilirlik, David Ricardo'nun savunduğu çevre odaklı teknolojik optimizasyona dayanmaktadır. Ricardo, inanılmaz yaratıcılık ve bilimsel bulgularla küresel hasarın tükenmesinin ertelenebileceğini ve bu ürünün daha adil bir şekilde dağıtılabileceğini ileri sürdü (Goodland, 1995: 7).

Günümüzün iş ortamında sürdürülebilirlik, uzun vadeli başarı ve rekabet avantajı elde etmek için kritik bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı, yalnızca çevresel sorumlulukları değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik yükümlülükleri de kapsamakta olup, tüm işletme faaliyetlerinde bütünsel bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Lojistik sektöründe sürdürülebilir uygulamalar; maliyet tasarrufu, artan verimlilik, mevzuata uygunluk ve kurumsal itibarın artması gibi çok sayıda avantaj sunmaktadır.

İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri, yalnız ekolojik, ekonomik ve sosyal çevrelerin sürdürülebilirliğine bağlıdır. Son yıllarda lojistik faaliyetlerin işletme operasyonları içindeki önemi ve payı giderek artmaktadır. Sürdürülebilirlik kavramına bütünsel olarak yaklaşıldığında bu süreçlerin doğru planlanması ve yönetilmesi kurumsal, çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik ederken sürdürülebilir

kalkınmaya da uygun bir temel oluşturabilir. Bu nedenle günümüz lojistik sektörünün en önemli stratejik konularından biri olarak sürdürülebilirliğin önceliklendirilmesi gerekmektedir (Çamlıca ve Akar, 2014: 101).

Bu çalışma, Azerbaycan'ın en büyük şehirinin bulunduğu ve ticari merkezi olan Abşeron bölgesindeki lojistik işletmelerini analiz ederek sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performansı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Ekonomik faaliyetlerdeki merkezi rolü ve lojistik ve taşımacılık sektörlerindeki önemi göz önüne alındığında, Abşeron bölgesi, yerel lojistik işletmelerinin sürdürülebilirlik girişimlerine nasıl yaklaştığını ve bu girişimlerin genel performanslarını nasıl etkilediğini anlamak açısından çok önemlidir.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kavramsal olarak sürdürülebilirlik uygulamaları ele alınacaktır. Burada sürdürülebilirlik kavramı, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilirliğin ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları açıklanacaktır. İkinci bölümde kavramsal çerçevenin işletme performansı kısmı ele alınarak açıklanacaktır. Bununla birlikte bu bölümde sürdürülebilirlik ve işletme performansı konuları detaylı bir şekilde incelenecek ve literatürde bu konularla ilgili yapılan çalışmalar gözden geçirilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yöntem ve analiz sonuçları anlatılacaktır. Burada amaç, sürdürülebilirlik uygulamalarının lojistik işletmelerinin performansına olan etkilerini belirlemek ve bu alandaki literatüre katkıda bulunmaktır. Ayrıca, lojistik sektörü yöneticilerine sürdürülebilirlik uygulamaları konusunda farkındalık kazandırarak daha bilinçli ve etkin stratejiler geliştirmelerine yardımcı olmak hedeflenmektedir. Böylece, sürdürülebilirlik ve işletme performansı arasındaki ilişki daha iyi anlaşılacak ve lojistik sektöründe sürdürülebilirlik uygulamalarının yaygınlaşması teşvik edilecektir. Çalışmanın son kısmında ise sonuçlar anlatılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMLARI

1.1. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE PAYDAŞ TEORİSİ

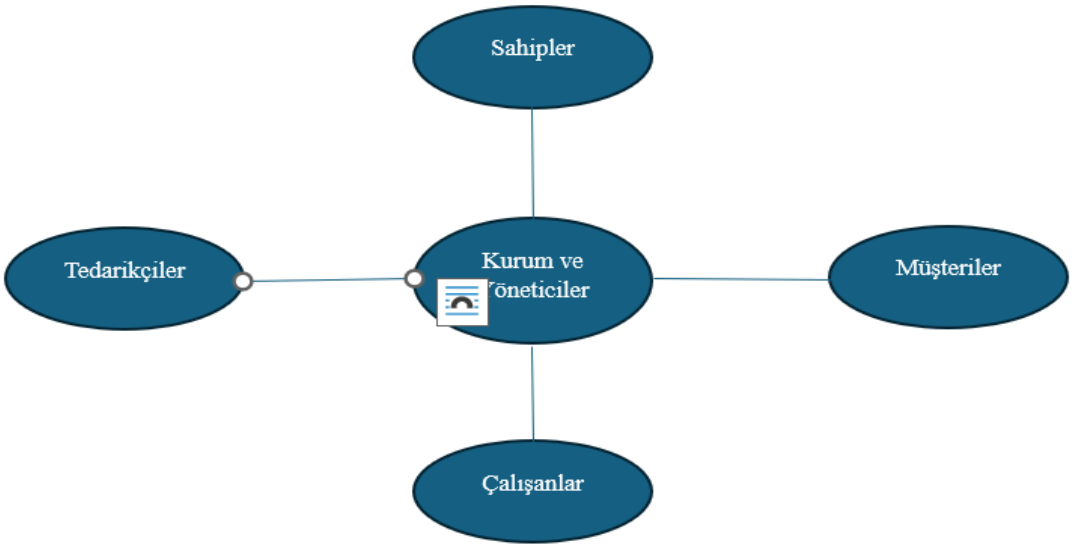
Paydaş teorisi ilk kez R. E. Freedman (1984: 5) tarafından "Strategic Management: A Stakeholder Approach" adlı kitabında ortaya atılmıştır. Freedman (1984), mevcut dünya görüşünün, paradigma ve çerçeve anlayışımızın günümüz iş dünyasındaki hızlı değişimleri yeterince kapsadığını vurgulamaktadır. 1980'lerde yaşanan değişimlerin miktarı ve çeşitliliğinin mevcut teorilerle uyumsuzluğu ifade etmiştir. Mevcut geçişler statik yapılarından hareket ederek dış çevrelerinin öngörülebilirliği ve sabit olduğu şekilde gerçekleştirilebilmesine dayanır; bu durum, günümüzün iş çözümüne uygun yeni bir çerçevenin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Geçmiş organizasyon modelleri daha basit bir şekilde işleyiş göstermekteydi ve iş süreçleri, tedarikçiden hammadde temini, bu hammaddelerin işlenerek ürün haline getirilmesi ve sonuçta tek seferde satış ile sınırlıydı. Bu tür basit şirketler, sahip-girişimciler tarafından kurulmakta ve aile üyeleri tarafından yönetilmekteydi. Günümüzde aile şirketleri, yeni kurulan oluşumların önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Burada vurgulanan temel nokta, üretim vizyonunun kavramsal bir çerçeve olarak değerlendirilmesidir; bu durum işletme sahibi, yönetici ve çalışanların, işletmenin başarısını sağlamak için yalnızca tedarikçileri ve müşterileri memnun etmesi gerektiği anlamına gelmesidir. (Freeman, 1984: 5)

Bir dizi faktörü, büyük konfigürasyonların ekonomik bir yapı kazanmasını sağlamıştır. Montaj hattı gibi yeni üretim süreçleri işlerin uzmanlaşmasını sağladı ve iş hacmini arttırmıştır. Ayrıca yeni teknolojiler ve enerji kaynakları kolayca erişilebilir hale gelmiştir. Demografik değişim, üretimin şehirlerde yoğunlaşmasını teşvik etmiştir. Bu değişiklikler, bireysel sahip-yönetici-çalışan modelinin ötesinde büyük miktarlarda sermaye gerektirmiş ve ayrıca zamanda şirketlerde aile dışı çalışanlar da yaygınlaşmıştır. Şekil 1'de mülkiyet ve kontrolün ayrılmasıyla ortaya çıkan "yönetim vizyonu" açıklanmaktadır. Bankalar, hissedarlar ve diğer kurumlar modern şirketleri finanse ettikçe, mülkiyet giderek daha fazla dağınık hale gelmiştir. Başarılı olmak için

yönetimin sahipleri, çalışanları, sendikaları, tedarikçileri ve müşterileri memnun etmesi gerekmektedir. (Freeman, 1984: 5-6)

Şekil 1: Firmanın Yönetimsel Görünümü

Kaynak: Freeman, E.R. (1984). Strategic Management: A Stakeholder Approach.

Paydaş teorisi kavramına açıklamadan önce, 'paydaş' teriminin önemini vurgulamakta fayda vardır. Akıncı-Vural ve Bat kurumsal süreçlerde paydaş odaklı düşüncenin önemini vurgulamaktadırlar. Kurumların hem etik hem de ekonomik faydaları aynı anda sağlayabildiklerinde etkili olabilecekleri yönündeki Adam Smith'in bakış açısından yararlanmaktadırlar. Bu bakış açısı, geleneksel kapalı yönetim sistemlerinden, kurumların iç ve dış çevrelerinden etkilenebileceğini ve ayrıca bunlar üzerinde etki uygulayabileceğini kabul eden 1950'lerin kalite hareketleriyle beraber yaygın olan daha kapsayıcı bir anlayışa geçiş yapmıştır. (Ergül ve Boran: 629)

Paydaş kavramı, bir organizasyonun hedeflerine ulaşma yeteneğini etkileyebilen veya bu hedeflerden etkilenebilen bireyleri veya grupları ifade etmektedir. Bu, yalnızca organizasyon içindeki çalışanların ötesine geçerek, organizasyonu çevreleyen ve onunla etkileşimde bulunan iç ilişki ağındaki bireyleri veya grupları kapsamaktadır. Freeman, paydaşı "bir organizasyonun hedeflerine

ulaşmasını etkileyebilen veya bundan etkilenen herhangi bir grup veya birey" olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, paydaşların yalnızca çalışanları değil aynı zamanda müşterileri, tedarikçileri, hissedarları, toplum üyelerini ve diğer ilgili kuruluşları da içerdiğini vurgulamaktadır. Bir organizasyonun başarısı, bu paydaşlarla ilişkilerini ne kadar etkili bir şekilde yönettiği ve beklentilerini ne kadar karşıladığıyla doğrudan bağlantılıdır. (Çakır, 2009: 54)

Paydaş teorisi, bir desteğin yalnızca finansal hisarların değil, tüm var olan paydaşların yararına yönetilmesi gerekliliği savunulmaktadır. Bu teorinin temel ilkesi, dış paydaşlarla ilişkilerin gücünün doğrudan kurumsal hedeflere ulaşmanın kolaylığıyla ilişkili olmasıdır; tersine, zayıf ilişkiler hedeflere ulaşmayı engelleyebilmektedir. Bu nedenle, partnerlerle güvene dayalı olarak kullanılmakta ve işbirlikçi kazanımları son derece önemli olmaktadır. Paydaş teorisinin amacı, rekabet avantajlarını artırmak için dış gruplarla olanların geliştirilmesine yardımcı olmaktır. Teorinin özünde yatan düşünceler şu şekildedir: sadece kendi iç değer zincirlerini optimize etmekle, aynı zamanda veri aktarımlarını de geliştirerek rekabet avantajı elde etmektir. Rekabet avantajının temeli; uygun stratejiler aracılığıyla ortaklarla güçlü ilişkiler geliştirecek şekilde oluşturulan yönetim anlayışıdır. Bu stratejik yönetim, organizasyonların hem iç hem de dış birimlerinin sağlamlaştırmaya odaklanarak uzun vadeli başarıya ve sürdürülebilirliği sağlamaktadır. (Kazak ve Erdemir, 2022: 975)

Yazarlar, bu dönemdeki bireylerinin temsilcileriyle ve iletişimlerini yeniden değerlendirdiklerine dikkat çekmektedirler. Bu durum, mevcut durumun giderek önem kazandığını ve bu ilişkilerin dinamik bir şekilde yönetilmeye başladıklarını göstermektedir. Kurumlar, yalnızca iç süreçlerini değil, aynı zamanda dış işlerle olan etkileşimlerini de dikkate alarak uzun vadeli başarı ve sürdürülebilirlik için bir yaklaşım geliştirmektedirler. Bu nedenle, paydaş teorisinin anlaşılması ve uygulanması, modern yönetim anlayışının temel unsurlarından biri haline getirilmiştir. (Ergül ve Boran: 629)

Stoner ve Freeman (1989: 73-80) son dönemlerde kuruluşların paydaşları değişime uğradığını bildirmiş ve bu paydaşları dış ve iç paydaşlar olarak ikiye ayırmıştır. Dış paydaşlar aşağıdaki gibi belirtmektedirler;

Müşteriler: Bir kuruluşun ürün ve hizmetleri için genellikle para şeklinde kaynak alışverişinde bulunurlar. Pazarlama yöneticileri, müşteri ve pazar analizine dayanarak

kampanyalar düzenlemesi gerekmektedir. Rekabetçi pazarlarda, yöneticiler fiyat, kalite, hizmet ve ürün bulunabilirliğine odaklanmalıdır. Çünkü müşteri piyasası çok sayıda potansiyel alıcı ve satıcının en uygun düzenlemeleri araması nedeniyle oldukça rekabetçi olabilir ve aynı zamanda yeni teknoloji ve iletişim, küresel pazarları homojenleştirerek, dünya çapında müşteriler yaratmaktadır. Üreticiler artık global ölçekte ürünler planlayabilmektedir.

Tedarikçiler: Her kuruluş çevreden hammadde, hizmet, enerji, ekipman ve işgücü alır ve bunları çıktılarını üretmek için kullanır. Kuruluşun çevreden ne getirdiği ve getirdikleriyle ne yaptığı nihai ürünün hem kalitesini hem de fiyatını belirleyecektir ve bu nedenle her kuruluş malzeme ve işgücü tedarikçilerine bağımlıdır.

Günümüzde, organizasyonlar hammaddeleri için yurtdışına yöneldikçe, tedarikçilerle olan ilişkileri de değişmiştir. Siyasi faktörler, fiyat ve kalite kadar önemli hale gelmiştir. Örneğin, OPEC'in 1973-74'te petrol fiyatlarını dört katına ve 1979-80'de iki katına çıkarması, enerji tasarrufu ve alternatif enerji kaynaklarının artmasına yol açmıştır. Bu, tedarikçilerin gücünün arttığı ve yöneticilerin çevresel karmaşıklıklarla başa çıkmak zorunda kaldığı bir durumu gösterir.

Hükümet ve Düzenleyici Kuruluşlar: Devletin iş dünyasındaki rolü artmış ve iş dünyası ile siyasi arena arasındaki ilişki güçlenmiştir. Anti-tröst yasaları ve düzenleyici müdahaleler iş dünyasını etkilemektedir.

Özel İlgi Grupları: Tüketici ve çevre savunucuları gibi özel ilgi grupları, modern iletişim ve seçim finansmanı sayesinde daha etkili hale gelmiştir. Yöneticiler, bu grupların etkilerini stratejilerinde dikkate almalıdır.

Medya: Medya, büyük kuruluşların faaliyetlerini kamu denetimine açarak iş dünyasındaki rolünü artırmıştır. Yöneticiler, basın ve televizyon aracılığıyla gelen eleştirilerle başa çıkmak zorundadır.

İşçi Sendikaları: Personel uzmanları genellikle bir kuruluşun işgücü arzı ile ilgilenir, bazen özel işe alma ve müzakere sorumlulukları olan diğer yöneticiler tarafından desteklenirler. Kuruluşun ihtiyaç duyduğu çeşitli beceri ve deneyime sahip çalışanları bulmak için birden fazla kanal kullanırlar. Bir kuruluş sendika üyelerini istihdam ettiğinde, sendika ve yönetim normalde ücretleri, çalışma koşullarını, çalışma saatlerini ve benzerlerini müzakere etmek için bir tür toplu pazarlığa girişir.

Finansal Kurumlar: Organizasyonlar, operasyonlarını sürdürmek ve genişlerini finanse etmek için bankalar ve sigorta şirketleri gibi finansal kurumlara bağımlıdır. Etkili finansal ilişkiler kurmak kritik önemdedir.

Rakipler: Firmalar, pazar paylarını artırmak veya yeni pazarlara girmek için rekabet analizleri yapmalı ve stratejiler geliştirmelidir.

Diğer Paydaş Grupları: Her kuruluşun, kendine özgü bir paydaş haritası vardır ve bu harita dış çevrenin bir resmidir. Örneğin, hastaneler hastalar, doktorlar ve hemşireler gibi paydaşları dikkate almalıdır.

Stoner ve Freeman (1989: 80-82) iç paydaşlar tam anlamıyla kuruluşun çevresinin bir parçası olmasalar bile, yöneticinin sorumlu olduğu çevrenin bir parçası olarak tanımlamaktadırlar. Bu paydaşlar aşağıdaki gibi olmaktadır;

Çalışanlar: Örgütlerinin menfaatleri doğrultusunda faaliyet gösterirken adil ücret ve bireysel gelişim desteği gibi temel beklentilerinin karşılanmasını talep etmektedirler. İşletmeler, bu talepleri yerine getirebilmek amacıyla çeşitli personel politikaları geliştirmektedir. Araştırmalar, çalışanların %47'sinin kurumsal sosyal sorumluluk bilincine sahip, toplumsal gelişmeye önem veren ve çevreye duyarlı şirketlerde çalışmayı tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, esnek çalışma saatleri ile birlikte maaş ve ikramiye paketlerinin yanı sıra işveren tarafından finanse edilen eğitim ve kariyer geliştirme fırsatları da büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, işletmelerin çalışan motivasyonunu ve bağlılığını artırmak için bu tür beklentileri karşılayacak tedbirler alması gerekmektedir. (Ertuğrul, 2008: 214)

Sahipler veya Hissedarlar: Büyük kamu şirketlerinin yönetim yapısı, hissedarlara oy hakları ile şirketi etkileme fırsatı verir. Hissedarlar geleneksel olarak yatırımlarının getirisiyle ilgilenmiş ve şirketin işleyişini yöneticilere bırakmıştır.

Yönetim: Özellikle alt kademe yöneticileri, kuruluş içinde belirli bir paya sahip olmaktadır. Ancak yönetim, genel anlamda kuruluşa dair tüm sorumlulukları üstlenmektedir. Bu durum, genellikle çoklu paydaşlarla etkileşimde bulunmayı ve farklı talepler arasında dengede kalmayı gerektirmektedir. Örneğin; hissedarlar daha yüksek getiriler talep ederken müşteriler araştırma ve geliştirme süreçlerine daha fazla yatırım yapılmasını bekleyebilir, çalışanlar ise artan maaşlar ve iyileştirilmiş sosyal haklar istemekteyken yerel topluluklar parkların yanı sıra kreşler talep edebilmektedir.

Yönetim, kuruluşun uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak adına kritik paydaşlarla olan ilişkilerini dengede tutmakla yükümlüdürler.

Sürdürülebilirlik kelime itibarıyla İngilizce'deki "sustainability" kelimesinin karşılığı olarak dilimize kullanılan ve devamlı olma, daim olma, sabit olma, sürekliliği sağlamak, sürekliliğe sahip olmak vb. buna benzer anlamlara gelmekte ve bu durumları açıklamaktadır. Bu anlamlara ek olarak, sürdürülebilirlik isteğe bağlı olarak dış faktöre bağımlılığı da ifade edebilmektedir. Zira sürekli veya kalıcı olma durumu herhangi bir iradeden bağımsız bir şekilde gerçekleşebilirken, sürdürülebilir olma, tüm şartlar sağlanmış olsa bile, o yönde bir tercih yapma iradesine bağlıdır. Sürdürülebilirlik kavramı bunun beraberinde doğal kaynakların kullanımı, doğal atıklar, hava kirliliği, ekonomi, çevre, kalkınma gibi adı geçen konularla beraber söz edildiğinde daha anlamlı hale gelmektedir (Saban ve diğerleri, 2017: 103).

Kuşkusuz 21. yüzyılda sürdürülebilirlik kavramı şüphesiz en çok kullanılan kavramlardan biridir. Sürdürülebilirlik kavramı doğal, sosyal, bilimsel, kültürel ve insan kaynaklarının bütününün, toplum tarafından dikkatli kullanılmasını sağlamak ve bu kaynakların sürdürülebilir bir biçimde kullanılmasına saygı göstermek amacıyla sosyal bir farkındalık oluşturan katılımcı bir süreçtir (Engin ve Akgöz, 2013: 86).

Sürdürülebilir kavramI günümüzde oldukça bilinmesine ve birçokları tarafından belirli kavramların pazarlanmasında sıkça kullanmasına bakmayarak çoğu kişi tarafından yanlış bilinmekte ve tanımlanmaktadır. Kavramı tanımlarken günümüzle beraber gelecekteki sürdürülebilirliğin dikkate alınmalı ve üzerinde düşünülmesi gerekli olmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmayla ilgili en bilindik tanımı Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonunu tarafında 1987 yılında verilen tanımdır ve aynı zamanda en yaygın kullanılan tanım olmaktadır. "Bu tanıma göre kalkınma; gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneğini ortadan kaldırmaksızın şimdiki neslin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır". Bahsedilen tanım genel şartlarıyla oldukça açık olsa bile, ihtiyaç kavramının daha net bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. "İnsan ihtiyaçları" algısı çok büyük biçimde bulunduğumuz toplum tarafından şekillendirilir. Kimileri ihtiyaç kelimesini sadece yeme, içme ve yerleşim gibi olduğunu düşünürken, başka bir kesim sosyal güvence, sağlık hizmetleri sağlanılması, bazense araç, çamaşır makinesi, bilgisayar gibi maddi ürünleri de ihtiyaç olarak kabul eder. Bu bağlamda sürdürülebilirlik konusuna gelişen, gelişmekte olan ve

nükleer enerji kullanmaya çalışan ülkelerin durumlarını incelediğimizde farklılıklar ortaya çıkmıştır ve bu konudaki tartışma hiç bitmeyecek gibi gözükmektedir (Çelik, 2006: 20).

Sürdürülebilirlik, insana fayda sağlayan ekosistemlerin, organizmaların, toprak, okyanus ve atmosfer gibi kaynakların optimal biçimde yönetilmesini ifade etse de, bu türlerin ve ekoloji çevrenin bütünlüğünü tehdit etmemek koşuluyla yapılmalıdır. Bu kavram ilk olarak Dünya Koruma Birliği (IUCNC) tarafından 1982 yılında yayınlanan Dünya Doğa Şartı belgesinde ortaya konulmuştur (Karasoy, 2022: 41).

Sürdürülebilirliğin genel kabul gören tanımıysa "bugünün toplumunun ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların ihtiyaçlarından ödün vermeden karşılamak" şeklindedir. Kurumsal yönetim açısından bakıldığında ise çevresel, sosyal ve ekonomik faktörleri karar alma süreçlerinde uygulayarak, uzun vadeli değer yaratmaktır (Senir ve Büyükkeklik, 2017: 121).

Gilman (1992) tarafından tanımlanan sürdürülebilirlik, toplum ve çevre gibi herhangi bir sistemin temel kaynaklarını belirsiz bir gelecekte işlevinin sürdürebilme yeteneği olduğunu ifade ederken, Ruckelshaus'a (1989) görüşüne göre ise sürdürülebilirlik "ekonomik büyüme ve gelişmenin ekoloji sınırlar içinde etkileşim gerçekleştirileceği ve zaman içinde korunacağı bir doktrindir (Ozmehmet, 2008: 3).

Tanım gereği hem aktif, aynı zamanda proaktif yapılara sahip olan sürdürülebilirlik kavramı, toplumların, ekosistemlerin veya devamlılığı olan herhangi bir sistemin bozulmaya ve kesintiye uğramadan, sistemin yaşam bağı olan temel kaynakların yenilenebilme hızından fazla yüklenmeden varlığını sürdürmesi yeteneği olarak belirtilmektedir (Sarıkaya ve Kara, 2007: 222).

Diğer bir deyişle sürdürülebilirlik "Gezegenin yaşam destek sistemlerini koruyarak mevcut ve gelecekteki insan ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktadır" (Miller, 2012: 283).

Devise'e göre sürdürülebilirlik belirli tanımlarla sınırlı olmayıp, yaşamın tüm süreçlerinde kullanıldığı için bağlamlara farklı anlamlar yüklenebileceği bilinmektedir. Örneğin orman alanların, su kaynaklarının, sulak arazilerin sürdürebilirliği, aynı zamanda sürdürülebilir kentler, tarım, yapılar vb. bu gibi üzerinde gerektiğinden fazla konuşulan karmaşık bir kavram olarak algılanmaya başlanmıştır. Bazıları göreyse sürdürülebilir kavramı gelişme, büyüme, nüfus,

ekonomi vb. bu gibi konularla gereksiz bir şekilde bir arada kullanılmaktadır (Yavuz, 2010: 65).

Üretimin çevreye verdiği zarar sonucu ortaya çıkan çevresel problemlerden dolayı, sürdürülebilirlik üretimde kalite ve etkinliğin artmasıyla beraber, doğal çevreni koruyarak, kaynakların devamlı kullanımını sağlamayı amaçlayan bir yaklaşımı ifade etmektedir. Yani burada sürdürülebilirlik, üretimde yalnız niceliği değil niteliği de öne çıkarmalı ve bunu gelecek kuşakların kullanımında sorun yaratmayacak bir biçimde kullanmasını sağlamaktır. Burada sürdürülebilirlik için biyoçeşitlilik, ekolojik, sera gazları, su ve karbon ayak izi, karbon ticareti, karbon tutma, azaltılması ve depolanması önemli konulardır (Mücevher, 2021: 41).

Sürdürülebilirlik çevre veya doğal kaynakların sürekliliği için, Oxford İngilizce Sözlüğü tarafından belirli bir ölçüde veya seviyede korunması diye tanımlanırken, işletme açısından bakıldığında sürdürülebilirlik uzun vadeli başarı elde edinmek için çevreye duyarlı bir strateji yürüterek, çevre ve doğayı korurken finansal olarak başarılı olma yeteneğidir. İlk tanımları gereği sürdürülebilirlik, ekonomide doğal kaynak kullanım düzeylerinin belirlenmesi ve korunması ile üretim ve tüketimin kontrol altına alınmasına odaklanarak makro düzeyde bir bakış açısı sunulmasıdır. Sürdürülebilir kavramına yapılan ilk bilimsel katkılara ise doğal kaynakların bilimsel araştırma yoluyla kullanılması ve bu kaynakların toplumun yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinin incelenmesinden doğan bir kavram olarak ortaya konulmuştur. Ardından kavram kilit hedef grubu olan gelecek kuşaklar ile çevre, sosyal ve ekonomik alanları entegre edilerek, kavramın daha kapsamlı anlam kazanmasına neden olmuştur. Burada kuruluşlar ve oluşumlar, sürdürülebilir koşulları yaratmak ve uygulamak için kullanılabilecek araçlar olarak kabul edilmektedir (Gedik, 2020: 205).

Sürdürülebilirlik kavramı ister bireysel isterse de kurumsal açıdan finansal karlılıkla sınırlı kalmayıp güven, etik düşünceler ve sosyal sorumluluklar olarak ürün, hizmet ve marka imajında yüksek katma değer kazandırmaktadır. Bu kavram kazanılan katma değer ve faydaların yanı sıra çevre ve toplum üzerinde olumlu etkiler de oluşturmaktadır. Bu yüzden sürdürülebilirlik anlayışı, bireysel ve kurumsal karar vericiler tarafından benimsenip uygulanmasının yanı sıra ülkelerin ulusal planlama stratejilerinde de yer alır (Yücer ve Kudak, 2020: 624-625).

1.2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAVRAMI VE YAKLAŞIMI

"Sürdürülebilir Kalkınma" İngilizce "Sustainable Development" kavramının karşılığı olarak çevre ve doğal kaynakların kullanımının savurulmayacak ve israf etmeyecek biçime doğru yöntemlerle, günümüz ve gelecek nesillerin hak ve faydalarını tehdit etmeyecek şekilde, ekonomi büyümenin sürdürülmesi biçiminde karşılık bulmaktadır. Aslında günümüzde var olan hemen hemen tüm ekonomik kalkınma modelleri, çevresel değerlerin, doğal kaynakların bozulmasını ve tükenmesini göz önünde bulundurmayarak geliştirilmiş modeller olarak bilinmektedir. Son zamanlarda iktisat literatürlerinde de aktif şekilde kullanılan "Sürdürülebilir Kalkınma" uzun vadede tek kalkınma modeli olarak kabul edilmektedir. SK modelinde çevresel değerleri ve beşerî sermayeni de göz önünde bulundurularak, doğal kaynak kullanımında optimizasyonun sağlamasını amaçlamaktadır (Tıraş, 2012: 60).

Birçok farklı tanım ve anlamları kapsayan SK kavramının, ortak kabul gören tanımı 1983 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından oluşturulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brutland raporun veya diğer adıyla "Ortak Geleceğimiz" adlı raporda "İnsanlık, günümüz ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlamak için gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılamasından ödün vermeden kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneği" şeklinde belirtilmiştir. Bu rapor 1987 yılında yayınlanmış ve ismi dönemin Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu başkanlığını yürüten eski Norveç Başbakanı Gro Harlem Brutland'dan alınmaktadır (UN Documents, 1987).

Sürdürülebilir kalkınma kavramının içerisinde iki alt kavram içerilmektedir:

- İhtiyaç kavramı, özellikle burada temel ihtiyaçlar fazla önem taşımaktadır.
- Çevre ve doğal kaynakların günümüz ve gelecekteki ihtiyaçları karşılayabilmesi için sosyal kuruluşların ve teknolojinin getirdiği sınırlama düşüncesi (Bilgili, 2017: 561)

Tanımda ihtiyaçların ekonomi ile sınırlı tutulmayıp daha kapsayıcı olarak ele alınması ve kuşaklar arası eşitliğin sağlanması gibi iki önemli hususa değinilmiştir. Aynı zamanda tanım içinde açıkça belirtilmese de rapordan çıkarılacak üçüncü husussa uluslararası ve kuşak içi eşitliğin sağlanılmasının ele alınmasıdır. Yani burada

doğal kaynak kullanımı, eğitim, sağlık hizmetleri, gelir dağılım vb. bu gibi sosyal ve ekonomik kaynakların devletler ve insanlar arasında adil dağılımının sağlanılmasının önemi belirtilmiştir (Saban ve Küçüker, 2017: 103)

Sürdürülebilir bir kalkınma stratejisine genel anlamda bakıldığında hem toplumun kendi arasında hem de insanla doğanın geri kalanı arasında olan bağı ve uyumu artırmayı amaçlar. Ulusal ve uluslararası politik ve ekonomik yapıların 1980'lı yıllarda yaşanan kalkınma ve çevresel krizlerde kısıtlayıcı rol almadığı, belki de alamadığı değerlendirildiğinde, SK sağlamak için aşağıdaki ilkelerin izlenilmesi gereklidir (Bilgili, 2017):

- Vatandaşların karar alma sürecine aktif şekilde katılımını sağlayan bir siyasi sistem,
- Yapının kendi gücüyle ve sürdürebilir biçimde üretimde verimliliği ve teknik bilgi sağlayacak bir ekonomik sistem,
- Uyumlu olmayan gelişimden kaynaklanan gerilimleri ortadan kaldıran bir sosyal sistem.,
- Ekonomik ve sürdürülebilir kalkınma için çevreyi korumayı ön planda tutarak dengenin sağlanması için çevreye duyarlı bir üretim sistemi,
- Sürekli yeni çözümler geliştirecek bir teknoloji sistem,
- Sürdürülebilir düzeni destekleyen yapılara ticaret ve finansman desteği sağlayan bir uluslararası sistem ve
- Esneklik, deyişime uyum sağlayan ve kendi kendini düzeltme yeteneğine sahip bir yönetim sistemi.

SK sağlanması için önemli olan husus doğanı koruyan ve çevreye duyarlı bir ekonomik kalkınma olmaktadır ki, böylelikle gelecek kuşakların hakların koruyarak, onlara iyi bir gelecek bırakmaktır. Bu bağlamda Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından Brundtland Raporu olarak bilinen Ortak Geleceğimiz yayanında da yansıyan:

"Çevrenin korunması ve ekonomik kalkınma arasındaki uyum, diğer insanları nasıl etkilerse etkilesin ve günümüzde alınacak kararların ileride hangi sonuçları olursa olsun, bilim ve bilimsel yöntemlerin sorunları çözme yeteneğine sahip olduklarına inanmakta olan bireyler ve gruplar tarafından kendi çıkarları için çoğu zaman göz ardı etmektedirler." ifadesi ilgi çekicidir (Ergülen ve Büyükkeklik, 2008:

21). Burada sorun toplumun çevreyi koruma isteği ile üretim üzerinde olan ekonomik yükün hangi yolla dengelenmesidir. Çünkü ekonomi ve ekoloji arasındaki mücadele teknolojinin, ürünlerin, süreçlerin ve müşterilerin ihtiyaçlarının sabit olduğu ve tüketimin daima teşvik edilerek, rekabetin yüksek olduğu ve üreticiler maliyetleri her zaman düşünmeye odaklanmak zorunda olduğu bir ekonomik ortam mevcuttur. İşletmeler maliyetleri en aza indirme eğiliminde olduğu durağan piyasanı göz önünde bulundurursak, doğa ve çevresel düzenlemeleri hayata geçirdikten maliyetlerin yükseltmesi kaçınılmaz olacak ve yerel işletmenin küresel pazarlardaki pazar payı düşüş eğiliminde olacağına inanmaktadırlar (Porter & Linde, 1995).

Yıllar içinde devletlerin ekonomik politikaları, 1970 ve sonrasında ekonomik büyümenin ekosisteme ve çevreye verdiği zararın gözlemlenmesi sonucu devletlerin birtakım önlemler alması gerekliliği anlaşılana kadar, bu politikalar ekonomik büyüme, yoksulluğu düşürerek refah seviyesinin yükselmesi, artan istihdam ve enflasyonun makul düzeyde tutulması gibi temel öncelikleri olmuştur. Bu süreçten sonra Avrupa Birliği (AB), OECD ve bu gibi bazı kuruluşlar bu yönde çalışmalar yürütmüştür ki, bu çalışmaların sonucunda da "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramı ortaya çıkmış ve şimdiye kadar yapılan araştırmalar sonucu bir dizi önlem alınarak, sürdürülebilir kalkınmanın uygulanmasında önemli rol oynamıştır. Bu çalışmanın daha hızlı bir şekilde yürütülmesi, SK'nın uygulanması bağlamında oldukça önemlidir. Bu tür çalışmalara bazı örnekler bunlardır: (Çepik, 2015: 18)

- Yapısal önlemler alınması.
- Eğitim ve bilinçlendirme programlarının sağlanması
- Teknolojik altyapının geliştirilmesi.
- Yasal düzenlemeler.
- Vergisel destekler, teşvikler ve ödüllendirmeler.
- Sübvansiyonlu kredilerin sağlanması.

Aşağıdaki kısımda sürdürülebilirliğe giden bilimsel, teknik, ekonomik ve etik yolu kapsayan üç aşamalı bir hedefler hiyerarşisi sunulmaktadır. Ancak bu hiyerarşiden kesin bir plan çıkarmak mümkün değildir. Bunun yerine, sürdürülebilirliğin planlanması ve tasarımını destekleyecek dinamik bir yapı oluşturmamız gerekmektedir. Bu yapıyı çiçek yetiştirme örneğine benzetirsek, bahçıvan çiçeklerin neye benzediğini ve diğer özelliklerinin neler olduğunu bilir ve

çiçeklerin gelişimini buna göre yönlendirir. Ancak süreç çiçeğin doğasının olanaklarına tabidir ve nihai ürün baştan sona tam olarak tanımlanamaz. Benzer şekilde, sürdürülebilirlik planlaması da belirli bir sonuca değil, belirli bir hedefe odaklanmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınmaya yönelik adımlar temelinde bir politika hedefleri hiyerarşisi geliştirilmiştir ve bu hiyerarşinin idea, tanım ve işlevselleştirme gibi önemli kavramlar açık bir ilişki içinde Şekil 2'de olduğu gibi düzenlenmiştir. Aşağıdaki değerlendirmelerin altında yatan varsayım, sürdürülebilir kalkınmanın demokratik bir çerçeve içerisinde toplumun gönüllü katılımı ve farkındalığı ile sağlanabileceğidir.

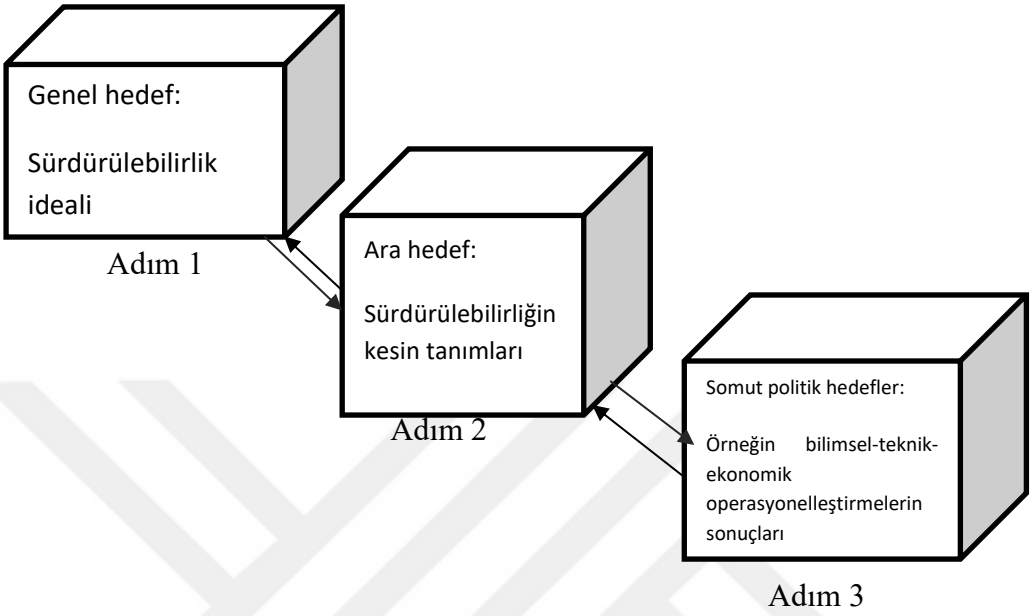
İlk adım, sürdürülebilirlik ideası dediğimiz şeyin ne olduğu konusunda toplumda genel bir mutabakata varmaktır. Burada kesin bir tanım geliştirmek önemli olmayıp, ancak gelecek nesillere, toplumun diğer kesimlerine ve doğaya karşı bir ayna tutumu geliştirmek yeterlidir. Burada çevresel ve ekonomik durumda hemen bir değişiklik beklenmese de bu adım çok önemlidir. Örneğin sosyal baskı, sürdürülemez uygulamaların durdurulmasına ve alternatiflerin geliştirilmesine yardımcı olur.

İkinci adım, ilk adımdaki muğlak fikri, kesin ve sürdürülebilir tanımlara sahip bir veya daha fazla ara hedefe dönüştürmektir.

Üçüncü adımda, somut politika eylemlerini gerekçelendirmek için geniş bir mutabakata ihtiyaç vardır. Burada karar alma sürecindeki değişikliklere esnek bir şekilde yanıt verebilmek için, ara adımlar ana hedeflere yönelik olduklarından emin olmak amacıyla düzenli olarak kontrol edilmelidir.

Sürdürülebilirliğin bir veya daha fazla kesin tanımı üzerinde mutabık kalınırsa, ara hedeflere ulaşmak için somut eylemler geliştirmeye başlamak mümkündür. Özellikle bilim insanlarının tarafından önerilen işlemselleştirmelerden yararlanması önemlidir (Klauer, 1999).

Şekil 2: Sürdürülebilir Kalkınmanın Planlanmasını ve Tasarımını Destekleyen Üç Aşamalı Bir Hedef Hiyerarşisi

Kaynak: Klauer B. 1999, Defining and achieving sustainable development.

Bu üç aşama içerisinde esnek bir karar alma mekanizması, sürdürülebilir kalkınma politikalarının uygulanmasında önemli bir rehberdir. Bu yaklaşım, sürdürülebilirliğin bilimsel, teknik, ekonomik ve etik yönlerinin entegre bir bütün olarak ele alınmasını gerektirir. Gelecek kesin olarak tahmin edilemeyeceğinden ve sürdürülebilir kalkınma süreci kesin olarak planlanamayacağından, öngörülemeyen engeller karşısında dinamik ve esnek olmalıdır. Burada hiyerarşi sürekli olarak yeniden düzenlenir ve rota yönlendirilmiş olsa da belirli bir noktaya sabitlenmez (Klauer, 1999: 119-120).

SK yaklaşımının en temel faydası, ekonomik gelişime ve kalkınma kavramlarını tekrar tanımlayarak, bakış açısının değiştirilmesi olmuştur. Burada kalkınma yaklaşımı, reel gelir ve ekonomik faaliyeti ön planda tutan ekonomik büyüme kavramındaki ekonomik katkıların dışında, başka refah belirgilerini de içermektedir. Yani başlangıçta ekonomik anlamda algılanan kalkınma kavramı, sonrasında ekonomik büyümenin yanı sıra çevresel ve sosyal kalkınmayı da içerecek şekilde ele alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında sürdürülebilir kalkınma insanlığın genel

yaşam kalitesine doğrudan bağlantılıdır ve yaşam kalitesindeki ilerlemelerin sürekliliğinin sağlamasını ifade eder (Akgül, 2010: 158)

Tablo 1: Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri

SÜRDÜRELEBİLİR KALKINMA İLKELERİ	
ÇEVRESEL	1. Yeryüzünün canlılığının ve çeşitliliğin korunması 2. Yasam destek sistemlerinin korunması 3. Yenilenebilir kaynakların sürdürülebilir kullanımı 4. Yenilenemeyen kaynaklarının kullanımının en aza indirgenmesi 5. Çevreye ve bütün yasayan canlıların sağlığına verilen zararın ve kirliliğin en aza indirgenmesi 6. Kültürel ve tarihi çevrenin korunması
EKONOMİK	1. Uluslar ve nesiller arası adaletin teşvik edilmesi 2. Eşit olmayan değiş-tokuştan kaçınılması 3. Bir grubu zenginleştirmek için bir diğer grubun yoksullaştırılmaması 4. Gerçek maliyet fiyatlandırılmasının sağlanması 5. Etik olan tedarik ve yatırım politikalarının teşvik edilmesi 6. Maliyet ve yararların eşit dağıtımının desteklenmesi 7. Yerel ekonomilerin desteklenmesi
SOSYAL	1. İnsan yasam kalitesinde gelişime izin verilmesi 2. Halklar arasında sosyal adaletin desteklenmesi 3. Kültürel ve sosyal bütünlüğün hesaba katılması 4. Kendine güven ve hür iradenin yükseltilmesi 5. Bireyselden uluslararasına kadar bütün seviyelerde karar almada iş birliğinin ve katılımın cesaretlenmesi 6. Halkın yetkilendirilmesi ve kapasite artırımı için fırsatlar sağlanması

Kaynak: Akgül U. 2010, Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı.

Nüfusun yetersiz ve sağlıksız bir biçimde istihdam ettirilmesi, istikrarlı ve müreffeh bir toplum oluşturmayı oldukça zorlaştırmaktadır. Böyle bir toplumun oluşması için de sürdürülebilir kalkınmanın temel koşullarından biri olan üretken ve sağlıklı bir nüfusa sahip olunması gerekmektedir. Yani kargaşa, beslenme, barınma,

yoksulluk ve sağlık sorunlarına sahip bir toplum gelişim sağlamaya çalışsa bile kalkınmayı istikrarlı bir şekilde sürdüremez. Kalkınmanın sağlanması için sosyal güvenlik, istikrarlı ekonomik büyüme ve sürdürülebilir bir ekosistem arasında gerekli bir ilişki vardır. Atmosferde artan sera gazı emisyonları ve diğer insan faaliyeti kaynaklı artan kirlilik sonucu, biyoçeşitlilik kaybının ve iklim değişikliğinin daha da artmasıyla, dünyanın taşıma kapasitesinin bu baskılara ne kadar dayanabileceği konusunda sorular ortaya çıkmıştır. Bu etkiler tamamen ekolojik koşullara atfedilebilir gibi görünse de artan doğal afetler, küresel ısınma ve gıda kıtlığı gibi sorunlar bireyler ve bir bütün olarak toplum üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir. Çevresel faktörlerin etkisini göz ardı eden ve devamlı olmayan bir ekonomik büyüme, toplumsal barış ve refahın kaybolmasına neden olacaktır (Özsoy ve Dinç, 2016: 37).

Ortalama yaşam kalitesinden taviz vermeden sağlanan kalkınma sürdürülebilirdir ve bu anlamda sürdürülebilirlik hem kuşak içinde hem de kuşaklar arasında eşitlik ve dayanışmayı gerektirmektedir. Burada vurgu, sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefleri arasında yer alan sosyal uyumun, ekonomik potansiyelin ve çevresel sorumluluğun artmasını sağlayarak, gelecek nesillerin doğal kaynak ihtiyaçlarından ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılanması anlayışına yerleştirmektedir. İlk bakışta göründüğünden çok daha karmaşık olan sürdürülebilir kalkınma kavramı, sosyal, politik, kültürel ve kurumsal prosesleri kapsayan ve birçok tezahürü olan çok yönlü bir kavramdır; bu nedenle SK, sadece ekonomik ve çevresel gereklilikleri karşılamaktan daha fazlası olarak görülüyor. Bunu başarmak için, tüm bireyler ve gruplar ile küresel, bölgesel, ulusal ve genel toplum dahil olmak üzere tüm paydaşlar ve aktörler, ekonomik kalkınma, sosyal dayanışma ve çevre koruma gibi hedeflere ulaşmak için çaba göstermelidir (Sarıkaya ve Kara, 2007: 224)

1.3. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMANIN BOYUTLARI

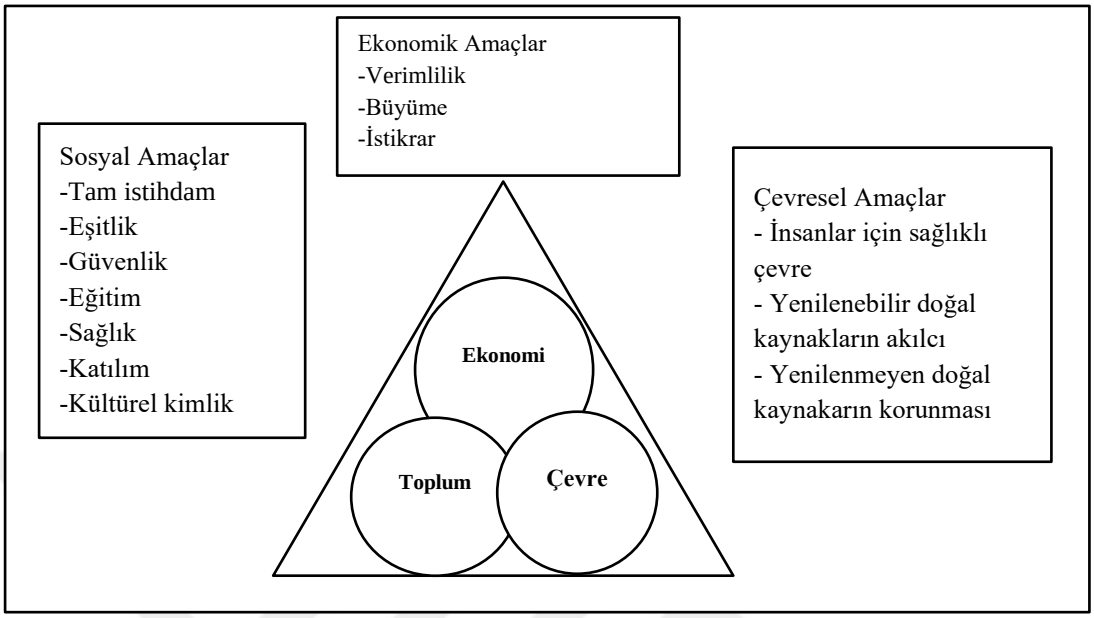
Çeşitli şekillerde tanımlanan sürdürülebilirlik kavramının genel olarak üç ana bileşeni olduğu kabul edilmektedir. Bu bileşenler ekonomik, çevresel ve sosyal boyutlarda kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir. Burada odak noktası sadece ekonomik sürdürülebilirlikteki başarı olup, diğer unsurlara gerekli önem verilmediği taktirde nihai başarı elde edilemez. Bu nedenle, bu üç unsur arasında bir denge bulmak

önemlidir. Sürdürülebilirliğin en başlıca dinamiği olan ekosistem, insan ırkı için sürdürülebilir beslenme, sürdürülebilir enerji ve sürdürülebilir yaşam için gerekli kaynaklar açısından birçok alanda önemli bir kullanım alanı sağlamaktadır. Bu nedenle ekosistemin dönüşümünün sağlıklı bir şekilde korunması, sürdürülebilirliği sağlamak için en önemli husus olup, yenilenme hızının toplumun tüketiminden daha fazla olması gerekmektedir (Yücer ve Kudak, 2020: 626-627).

Bu kavram ekonomik yönden ele alındığında, özellikle neoklasik iktisat teorisinde sürdürülebilirlik refahın maksimize edilmesi ile ilişkilendirilir. Sürdürülebilirliğin tüketim odaklı fayda ve refah maksimizasyonunu bir araya getiren tanımının aşırı basit hali eleştiri alsa da tanım aslında gıda, giyim, eğitim ve sağlık gibi insan refahının önemli bileşenlerini kapsamaktadır (Tıraş, 2012: 59-60).

Sürdürülebilirlik kavramının henüz net bir tanımının oluşmamış olmasının nedeni, araştırmacılar ve politikacılar tarafından çeşitli tanımlamalar yapılmasına rağmen bu kavramın çok geniş bir anlama sahip olması ve toplumun tüm katmanlarını etkilemesidir. Tüm bu tanımların ortak noktası, kavramın üç boyutunun olmasıdır. Burada çevresel boyut daha fazla önem verilse de temelde sürdürülebilirlik kavramını sosyal, ekonomik ve çevresel olmakla, tüm bu boyutların bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Bu üç boyut birlikte değerlendirildiğinde, Şekil 3'te gösterildiği gibi, farklı hedefler arasındaki tutarsızlıklara rağmen aynı kavram içinde tanımlanabileceklerini göstermektedir (Altuntaş ve Türker, 2012: 42).

Şekil 3: Sürdürülebilir Kalkınmanın Boyutları

Kaynak: Soubbotina, T. P. 2004. Beyond economic growth an introduction to sustainable development, 2nd edition, USA: World Bank. S.9'dan uyarlanmıştır.

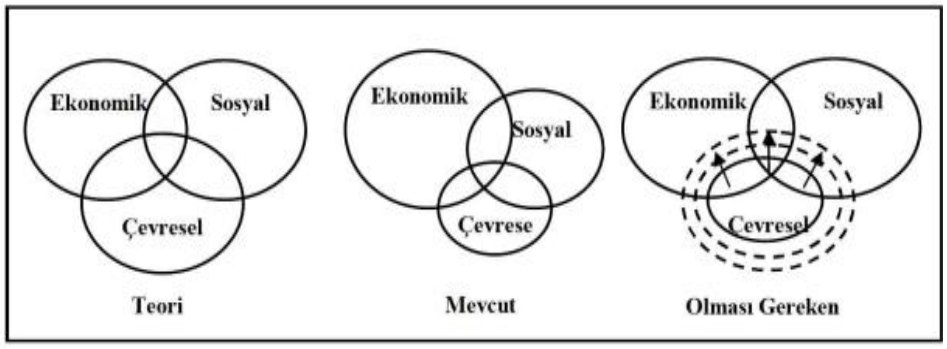
Sürdürülebilirlik kavramının tartışılmasındaki en önemli husus, akademik ve ticari açıdan çevresel ve ekonomik hedefler arasındaki potansiyel çatışmalardır ve bu çatışmalar kavram hakkında bir belirsizlik oluşturmaktadır. Dünyada büyüme kavramı sadece mal ve hizmet üretimindeki artışla ölçüldüğünden, kaynakların üretime katkı olarak tüketilmesi, kaynakların korunması zaruret ile çelişmektedir. Büyümenin aksine kalkınma kavramı yalnızca üretilen mal ve hizmetlerin miktarı ile sınırlı olmayıp daha fazlasını kapsamaktadır. Burada, büyümeye ek olarak gelir dağılımı, eşitlik, hakkaniyet, özgürlük ve sağlık gibi göstergelerin etkinliğini de içermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, sürdürülebilirlik eşitlikçi bir sosyal hedef olarak görülmektedir. Ayrıca bireyler ve işletmeler, çevredeki değişikliklerin üstesinden gelmek için sürekli uyum sağlamanın yollarını arayarak hayatta kalmaya amaçlamaktadır. Bu iki amaca eş zamanda ulaşmak için kavramın üç boyutunun birlikte değerlendirilmesi önemlidir. Bunun için ise farklı görüşlerden olan profesyonellerin bir araya gelerek kavramı geliştirmesi gerekmektedir (Altuntaş ve Türker, 2012: 43).

Bu üç boyut sadece örtüşen bir grup olarak değil, aynı zamanda iç içe geçmiş ve birbiriyle bağlantılı üç farklı boyut olarak da görülebilmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, Şekil 3'te gösterildiği gibi, ekonomi topluma bağlıdır ve toplum da hayatta kalmak için çevreye ihtiyaç duyar.

Giddings ve diğerlerine (2002) göre, politika perspektifi kalkınma için önceliğin ekonomik boyutta olması gerektiğini savunmaktadır. Kalkınmayı destekleyen herhangi bir ekonomik faaliyetin toplumun ve doğanın kaynaklarını özgürce ve kısıtlama olmaksızın kullanabileceği yönünde ifade edilir. Ancak gerçekler, bu üç boyutun birbirleri ile ilişkisinin çok farklı olduğunu ortaya koymaktadır. İnsan faaliyetlerinin aynı fiziksel alanda birleşik bir sistem olarak sürdürülmesi, boyutlar arasındaki önceliklerin ve sınırların kaldırılması ve insan faaliyetlerinin bağlı olduğu çevrenin dikkate alınarak sağlaması gerekmektedir (Giddings, Hopwood, ve O'brien, 2002: 192-193).

1970'li yıllardan itibaren SK kavramı gelişmekte olan ülkeler de dahil olmak üzere tüm ülkeleri ilgilendirse rağmen, ağırlıklı olarak gelişmiş devletlerin öncülüğünde Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, UNEP, OECD gibi kuruluşlar tarafından yürütülecek projeler aracılığıyla uygulandığı görülmektedir. Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin kararların, planların, programların, projelerin ve araştırmaların, özellikle uygulama sürecinde hala yeterli olmadığının belirtilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, ekonomik kalkınmanın sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutunun başında geldiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Aşağıdaki Şekil 4'te, SK mevcut durumunu ve nasıl gelişmesi gerektiği arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Şekil 4: SK Boyutları Arasında olan İlişki

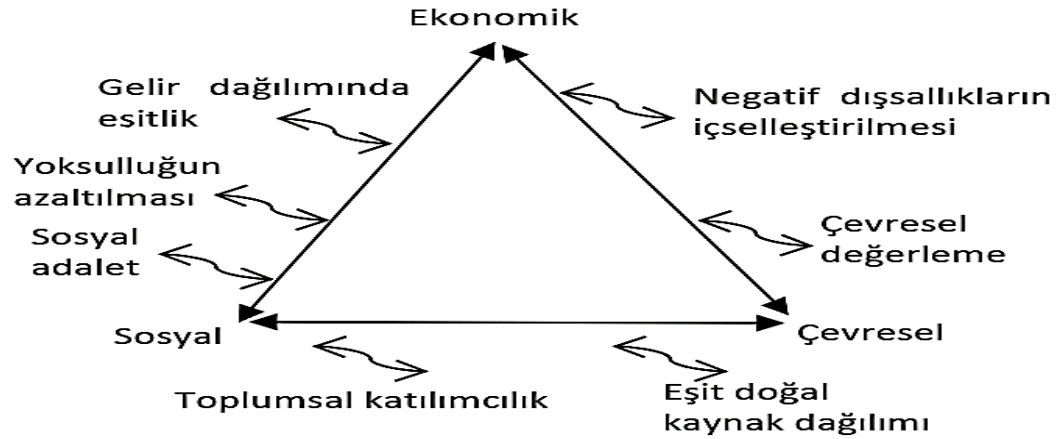

Kaynak: William A. 2006, "The Future of Sustainability: Re-thinking Environment and Development in the Twenty-first Century", s.2.

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ekonomik, sosyal ve çevresel boyutların tümünün birlikte uygulanması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma tanımının bir parçası olan bu boyutlar, herkesin içinde yaşadığı topluma karşı duyarlı olmasını, bilgi ve ilgi alanlarının geliştirilmesini gerektirmektedir (Yalçınkaya, Durmaz ve Adiller, 2011: 3325-3326).

Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde her üç boyutun da dengeli bir şekilde ele alınması gerektiği ve bu boyutlar arasındaki bağlantının kalkınmayı sağlamak için eşit derecede önemli olduğu unutulmamalıdır. Bu alanda, sosyal ve ekonomik boyutlar arasındaki ilişki, refahın artması, daha iyi gelir dağılımı, istihdam sorunlarının ortadan kaldırılması vb. koşullarla ilgilidir ve belirli bir toplumdaki sosyo-ekonomik koşullar istikrara kavuştuğunda çevresel açıdan sürdürülebilir bir yaklaşım benimsenecektir. Çünkü gelişmekte olan toplumlar, yaşamlarını doğal kaynaklara bağlı olarak sürdürmektedirler. Toplumların daha iyi sosyo-ekonomik koşulları bulundurması, doğal kaynaklara olan talebi daha istikrarlı hale gelmesine olanak sağlayacaktır. Sosyal ve çevresel boyutlar arasındaki ilişki, doğal sermayenin adil kullanımı ve gelirin eşit dağılımı ile de bağlı olup, gelecek nesillerin de bugün sahip oldukları kadar doğal kaynağa sahip olabilmesiyle bağlantılıdır. Buradaki doğal kaynak yönetimi, bir bütün olarak toplumun katılımını gerektirmektedir. Ekonomik ve çevresel boyutlar arasındaki ilişki ise, ekonomik faaliyetlerin olumsuz etkilerinin ekolojik değerleme yoluyla içselleştirilmesine odaklanır. Elbette, ekonomik faaliyetler toplumun refahına katkıda bulunurken, çevrenin kalitesi üzerinde de olumsuz bir yönde etkiye sahiptir. Ekonomik faaliyetler yürütüldüğünde doğal kaynakların belli bir miktarda kullanılmasına ihtiyaç varken, bu durum çevrede belirli miktarda atık bırakmaktadır. Burada sürdürülebilir kalkınma ise, uzun vadede refahın iyileştirilmesine yönelik bir dizi uygulamaların benimsenmesini ifade eder. Kısa vadeli kâr amacı güderek doğaya zarar veren ekonomik faaliyetler ise SK stratejilerinin dışında tutulmaktadır (Gürlük, 2010: 87-88).

Şekil 5: SK Boyutları

Kaynak: Munasinghe, 2001

Her biri farklı bir toplumsal boyuta sahip olsa da ortak noktaları insanların geleceğiyle ilgilenmeleri ve ilgili bölgelerin kaynaklarını korumak için çaba göstermeleridir (Beyhan ve Ünügür, 2005: 80).

1.3.1. Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Boyutu

Ekonomide kullanılan sürdürülebilirlik kavramı, devlet veya işletme gibi bir yapının ekonomik düzen içinde olan farklı hususların istikrarlı bir biçimde sürdürülebilme yeteneği olarak belirtilmektedir. Diğer bir ifadeyle sürdürülebilirlik kavramı makro ekonomik boyutta borçların sürdürülebilirliği ve sürdürülebilir büyüme gibi tanımlar çerçevesinde, ekonomik disiplin dahilinde çeşitli konulardaki istikrarın sürdürebilme yeteneğini ifade etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki sürdürülebilirlik kavramı başta ekonomik disiplin içerisinde olmakla, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından Ortak Geleceğimiz veya diğer bir adıyla Bruntland Raporunda "sürdürülebilir kalkınma" tanımı ile geçen ve tüm alanları kapsayacak bir şekilde yaygınlaşmış ve daha geniş bir anlam kazanmıştır (Sarıkaya ve Kara, 2007: 223).

Ekonomik bir düşünme tarzı benimsendiğinde, büyüme ekonomik alandaki en önemli konumdadır ve büyüme bir ekonominin başarılı olmasının anahtarı olarak

görülmektedir. Yani ekonomik büyüme, tarihi süreç içinde hem iktisat teorisinin hem de ekonomik politikaların merkezi konumunda yer alarak, önemli bir parçası halini gelmiştir. Ekonomik büyüme, günümüzde de gerek iktisat biliminin gerekse ekonomi politikalarının merkezi konumunda yer almaya devam etmektedir. Adam Smith, ulusları zenginliğine götüren unsurları belirlemeye çalışmış ve ekonomik büyüme için düşük vergiler, barış ve adil çalışan sistemlerin olmasının önemini vurgulamıştır. Lucas (1988) tarafından ifade edildiği gibi "ekonomik büyüme hakkında bir kes düşünmeye başladığınızda, başka herhangi bir şey hakkında düşünme noktasını çoktan aşmış olmanız anlamına gelir ve başka bir şey düşünmek çok zordur". Ancak yakın zamanlara kadar çevre ve ekonomi arasında olan ilişkiye pek dikkat edilmemiştir ve geleneksel ekonomi bakış açısında da olduğu gibi ekonomi, çevreyi bir büyüme kaynağı olarak görmüştür. Ayrıca hızlı ekonomik büyüme, doğal kaynakların kullanımının çok daha artmasına ve çevreye salınacak emisyon seviyelerinin daha da yükselmesine neden olarak, çevreye zarar verme eğiliminde olacaktır. Bu nedenle büyüme konusu, ekonomi politikalar ile çevre ilişkisinde bir çatışma potansiyelinden dolayı hassas bir konu olmakta ve dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Dolaysıyla çevre, bu yanıyla da ekonomik tutum içerisinde büyümeyi kısıtlayan bir yaklaşım olarak görmektedir (Tutulmaz, 2012: 613-614).

Sürdürülebilir kalkınma, ekonomi büyüme ile sınırlı kalmayıp daha fazlasını içermektedir. Bu nedenle büyümenin niteliğinin değişmeli daha az malzeme/enerji oranı ve etkilerinin daha adil olmasını sağlamak gerekmektedir. Büyümenin kalitesini artırmak için, kalkınma konusunda olan çabalara yaklaşımın değişmesini sağlayarak yeni yaklaşımlar geliştirilmesiyle tüm sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerin dikkate alınması gerekmektedir. Örneğin, bir hidroelektrik santralı inşa edildiğinde, sadece elektrik üretiminin sağlanmasının bir aracı olarak değerlendirilmemeli, aynı zamanda yerel çevre ve yerel halkın yaşamı üzerindeki etkisi de bilançoya dahil edilerek dikkate alınmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma stratejisinin bütün ana konusu, karar alma sürecinde ekonomik ve çevresel düşüncelerin entegrasyonunun sağlanmasıdır. Burada her ikisi de temel olarak gerçek dünyanın işleyişine bütünleşmiş durumdalar ve bu da tüm düzeylerde tutum, amaç ve kurumsal uygulamalarda değişiklik yapılmasını gerektirmesi şarttır. Bu yaklaşımda, ekonomik ve ekolojik çıkarların her biri

ihtiyaçların karşılanmasında önemli rol oynayarak, daha uzun vadeli ve çevreye duyarlı çözümler üretmek için bir altyapı oluşturulmalıdırlar. Ekonomik ve ekolojik hususlar arasındaki ilişki her zaman mutlak olarak çelişkide olamamaktadır. Örneğin, enerji ve malzeme kullanımı konusunda elde edilen tasarruflar hem çevresel hedeflere hizmet etmekte ve aynı zamanda da maliyetlerin azalmasını sağlamaktadır (UN Documents, 1987:63-72).

Ekonomik sürdürülebilirlik, sadece maliyet değil, maliyetlerin ötesinde elde edilecek faydaları da dikkate alarak bir ekonominin veya işletmenin uzun vadede sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlar. Ekoloji, ekonomik faaliyetin önünde bir kısıtlama olarak tanımlanmamakla birlikte, ekonomik sürdürülebilirlikte çevresel faydalar ile ekonomik maliyetler arasında bir denge olduğunu savunmaktadır. Bu denge ilişkisi, ekonomik faaliyetler sürdürülürken doğal kaynakların kendi kendini yenileyebilme durumunun sürdürülmesi, kaynakların ihtiyatlı kullanılmasına dikkat edilmesi, yenilenemeyen kaynakların ekonomik kullanılması ve mümkün olduğu sürece yenilenemeyen kaynakların yenilenebilir kaynaklarla değiştirilmesi gibi süreçleri içermektedir. Ekoloji çevreye, ekonomik maliyetlerin düşürülmesi için dayanabileceği miktardan daha fazla baskı oluşturulması, mantık açısından doğru bir düşünce tarzını yansıtmamaktadır. Burada kısa vadede ekonomi maliyetler düşürülmüş olsa da bunun sürdürülmesi uzun vadede mümkün görülmemektedir. Çünkü çevrenin barındırdığı doğal kaynakların sürekli erozyona uğraması ve kendini yenileme kapasitesinin aşılmasıyla, uzun vadede maliyetlerin artmasına ve kaynakların tükenmesiyle sonuçlanan ilerleyici ekonomik istikrarsızlığa yol açacaktır. Burada çevresel gereksinimlerin karşılamak için ekonomik maliyetlerin üzerine ekolojik maliyetlerin de hesaba katılarak eklenmesi zorunludur. Zorunlu yatırımlar olan yukarıdaki maliyetler, işçilik ve hammadde girişine yapılmalı ve piyasadaki mamul talebinden sağlanacak gelirlerle finanse edilmelidir (Akgül, 2010: 156-157).

Çevre Ekonomisi: Doğal kaynaklara ve çevresel yaklaşımıyla çevre ekonomisi gibi iktisat açısından en önemli ekollerden biri olan neoklasikler tarafından temsil edilmektedir. Böylece, her olgu pazar ekonomisinde parasallaştırılarak temsil edilir. Yani burada çevreye atılan her olumlu adımın maliyeti son nokta olarak piyasada ürünlere yansır.

Çevre ekonomisi, üç büyük gruba ayrılabilir:

- Çevre politikası araçlarının belirlenmesi.
- Sürdürülebilir kalkınma,
- Fayda-maliyet analizi,

İlk başlık altında, parasallaştırılarak yoluyla piyasa içi temsilde ortaya çıkan zaafların sonucu doğan pazar başarısızlığı ve kaynak ayırmalarının etkinliği gibi çevre ekonomisinin temel konularını görüyoruz. Diğer iki başlıkta ise sürdürülebilir kalkınma ile doğrudan bağlantılıdır, dolaysıyla çevre ekonomisi ve sürdürülebilir kalkınma arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Öte yandan neoklasik ekolun görüşü gelişimin sürdürülmesi yönündedir ve buradaki algı, büyümenin en üst düzeye çıkarmak için çevresel sürdürülebilirlik sınırlarını dikkate alınması gerekmektedir. Başka bir değişle, çevresel sürdürülebilirlik kısıtlarının aşılması veya en az düzeye indirilmesi yoluyla çevresel sürdürülebilirliği sağlanarak ekonomik büyümeyi maksimize etmek mümkün olacaktır (Tutulmaz, 2012: 614).

1.3.2. Sürdürülebilir Kalkınmanın Çevresel Boyutu

İnsan ırkının yaşamını sürdürebilmesi için sağlıklı çalışan bir ekosistemin olması önemlidir ve bu çevrenin korunması genel olarak bir gereksinim değil zorunluluktur. Ormanların yok edilmesi ve çölleşme nedeniyle bozulan tabiat dengesi, küresel ölçüde insan yaşamı ve iklim üzerinde önemli bir etkilere sahiptir. Bu etki nedeniyle artan iklim değişikliği, özellikle küresel ısınmanın neden olduğu ozon tabakasının incelmesi ve asit yağmurları gibi faktörler, insan yaşamını etkilediği kadar politik ve ekonomik süreçler üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Dolayısıyla insan ırkı yaşamını devam ettirmek istiyorsa bunun bilincinde olmak ve geleceğe yatırım olarak ekosistemin işleyişine duyarlı olmalı, yani mümkün olduğunca çevrenin az kirleterek, doğal kaynakları israf etmeyecek şekilde kullanmak, yenilenebilir kaynaklara geçilmesi ve yenilenebilir kaynakları çevrenin kendini yenileme kapasitesini aşmadan kullanılarak çevrenin korunması yönünde adımların atılması zorunlu hala gelmiştir (Özsoy ve Dinç, 2011: 35)

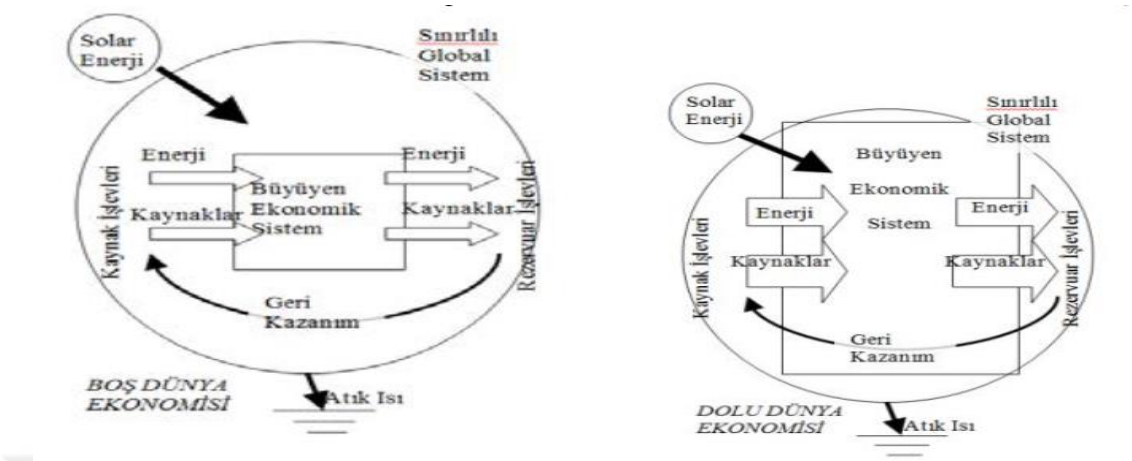
Doğal kaynakların kendini yenileme hızından daha hızlı tüketilmesi, ekolojik açıdan bakıldığında sürdürülemezlik durum olarak görülmektedir. Sürdürülebilir kalkınma durumunda olduğunda ise doğal kaynaklar kendini yenileme kapasitesini

aşmayacak biçimde doğal kaynakların kullanımını sürdürmektir. Bu nedenle "sürdürülebilir kalkınma" ve "taşıma kapasitesi" kavramları birbirine bağlı terimler olmaktadır ve teorik olarak, çevresel bozulmanın uzun vadeli etkileri insan yaşamını sürdürmeyi imkânsız hale getiriyor (Ergin ve Çobanoğlu, 2012: 102-103)

Son zamanlarda birçok devlet, çevresel sürdürülebilirliğe büyük önem vererek kapsamlı karar alma ve eylemler yönünde ilerlemektedir. Buna uluslararası düzeyde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Programı tarafından belirlenen sekiz Milenyum Kalkınma Hedefi (MKH)'den yedincisi olan "Amaç 7: Çevresel Sürdürülebilirliğin Sağlanması" hedefidir. Bu zirve, ülkelerin bu yönde kara ve eylemlerine uluslararası düzeyde en önemli örneklerindendir. 2010 yılında gerçekleşen bu zirvenin nihai raporuna göre çevrenin sürdürülebilirliğin sağlanması amacına yönelik dört hedef ve bunun takip edileceği on gösterge belirlenmiştir. Buradaki hedef ve göstergeler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Çevik ve Gülcan, 2011: 40).

Ekolojik ekonomi, insan faaliyetlerinden kaynaklanan çevre sorunları nedeniyle yaşam sistemlerinin sürdürülebilirliğinin yeniden değerlendirilmesi sonucunda, ekolojik bir perspektife dayalı farklı bir yapıyla ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda ekolojik sistemin bir parçası olan insan ekonomisi, açık bir sistem olan küresel ekosistem içinde yüksek seviyelere ulaştığından, sistemin sürdürülebilirliği için sorunlar oluşturmuştur. Şu anda, küresel ekosistem ile ekonomik alt sistem arasındaki bağlantı, uzay kapsülü ve çöl ekonomisi örneği açısından anlaşılabilir. Bu alanda sistemin taşıma kapasitesi, rejeneratif kapasitesi ve biyokütle fraksiyonu gibi konular önemli tartışma alanlarıdır. Bu tartışma konuları, bir paradigma değişikliği gerektirmesi nedeniyle önemlidir ve bu, literatürde çeşitli örneklerde belirtilmiştir. Şekil 6, boş dünya ve dolu dünya ekonomisi arasındaki tartışmalar bu argümanlarla özetlemektedir.

Şekil 6: Sınırlı Global Ekosisteme Oranla Büyüyen Ekonomik Alt Sistem

Kaynak: Goodland, (1991), Goodland, Daly ve El Serafy (1992)

Dünya ekosistemi, Goodman ve Daly tarafından tanımlandığı şekliyle, dışarıdan yalnızca solar enerji alımı olan kapalı bir sistem olarak belirtilmiştir. Bu kapalı sistemin içinde yer alan insan ekonomisi, sınırlı kapasitede geri dönüşüm veya yenilenme olanaklarına sahip olan açık bir sistem olmaktadır. Kaynakların ve rezervuarların kullanımı ile, taşıma kapasitesi gibi sürdürülebilirlik konusunda tartışılan bu kavramların sınırlar olmasına rağmen, bu zamana kadar küresel ekonomik sistem ekolojik sisteme kıyasla nispeten daha küçük boyutta olduğu için bugüne kadar bunlara çok az dikkat edilmiştir. Ancak dolu dünya ekonomisinde bu tür kavramlar potansiyel sınırlarına yaklaşmaktadır ve bu nedenle aynı şekilde uygulanması mümkün olmamaktadır. Eğer içinde yaşamın var olduğu kapalı veya sınırlı sistem çok büyük olmadığı sürece, uzay kapsülü örneğinde olduğu gibi, sistem tüm fonksiyonlarıyla kompleks bir biçimde ele alınması gerekir. Diğer bir deyişle, kaynak ve rezervuar havuzu, enerji, biyoloji ve ekonomik gibi fonksiyonlar iç içe geçmiş ve etkileşim halinde olduklarından ayrı ayrı değerlendirmek doğru değildir (Tutulmaz, 2012: 615-616)

Şimdiye kadarki tartışmalar sürdürülebilir kalkınmanın optimal sınırları hakkında soruları gündeme getiriyor. Çünkü insanoğlu dünya üzerinde yaşadığı sürece çevresel bozulmanın kaçınılmaz olduğu bir gerçektir. Bu nedenle, hangi düzeyde

çevresel bozulmanın kabul edilebilir olduğunu, yani sınırlar koyarak hangi düzeyde çevresel sürdürülebilirliğe ulaşılabileceğine karar vermek gerekir.

Daly'nin (1991) belirttiği gibi, sürdürülebilir kalkınmanın çevresel olarak doğrulanması için iki ana kriter vardır. Bunlardan ilki, doğal kaynak tabanındaki yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların tükenmesine neden olmayacak miktarda kullanılması olarak belirtilmektedir. Burada belirtildiği üzre, yenilenemeyen kaynak kullanımı azaltılırken, yenilenebilir kaynakların ise yenileme kapasitesine zarar verilmemesi için yenilenme kapasitesinin aşılmayacak biçimde belirlenmiş sınırlar dahilinde tutulması anlamına gelmektedir. İkincisi ise, ekolojik çevrenin kaldırabileceği miktarda kirletmeye çalışmaktır. Bu iki koşulun yokluğunda, çevresel bileşenlerin sürdürülebilirliği için gerekli koşullar yerine getirilemeyeceğinden, sürdürülebilir kalkınmadan söz etmek mümkün değildir. Ayrıca atıkların çevresel boyutta kaldırabileceği miktarda bırakılması zorunluluğu bile kavramın etik boyutunun ne kadar çok mühim olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü buradaki optimal çerçeveni insan belirleyecek olduğuna göre, bu sınırların yalnız bugünkü insanlığın yararına göre belirlememesi, aynı zamanda gelecek kuşaklarla birlikte doğanın insan dışı unsurlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Kısacası, optimal limitlerin belirlenme sürecinde, yalnız insan ihtiyacı değil, ekosistem yaklaşımı çerçevesinde bir bütün olarak değerlendirildiğinden, çevreye yönelik etik bir yaklaşım önerilmiş olacaktır (Ergin ve Çobanoğlu, 2012: 103)

1.3.3. Sürdürülebilir Kalkınmanın Sosyal Boyutu

Sürdürülebilirlik, sosyal boyutuyla günümüz toplumunda doğal kaynakların toplumsal olarak adil ve hakkaniyete uygun bir şekilde dağıtılması ihtiyacını ortaya koyduğu gibi, gelişmiş bir toplumda olduğu gibi gelecek nesillerin de mevcut kaynaklara erişme hakkına sahip olması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Başka bir sosyal yönden sürdürülebilirlik, niceliksel büyüme yerine, niteliksel bir gelişime daha çok önem vermektedir (Yalçınkaya, Durmaz ve Adiller, 2011:3326).

Sosyal kalkınma, insan haklarının güvence altına alınması ve gerçekleştirilmesi sürecinin bir parçası olarak insan ihtiyaçlarının karşılanması ilkesine dayanırken, bu açıdan kalkınma kavramı bir akım, perspektif ve uygulama

gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Bir akım olarak sosyal kalkınma, kaynakların adil dağılımı, toplumsal eşitliğin sağlanması, kalkınmayı gerçekleştirme görevi, insan kaynaklarının en uygun şekilde kullanılması, kendi potansiyelinin artırılması ve toplumsal gelişme gibi kavramları içermektedir. Sosyal kalkınma bir perspektif açısından, sosyal değişim hakkında pozitif inanç sağlamaları için birey, grup ve toplumun mevcut güçlerini ve potansiyellerini iyileştirmesi gerektiğine inanmaktadır. Son olarak sosyal kalkınma, toplumsal gelişmeye ve değişime siyasi katkı sağlamak, kurumsal gelişimi makro düzeyde sürdürerek büyük ölçekli uygulamalar yaratmaya ve kapasite oluşturmaya odaklanan bir uygulama biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu tür süreçlerde kurum ve kuruluşlardan, insanların yaşam biçimlerini ve değer sistemlerini şekillendirme, kaynakları ihtiyaçları karşılamaya yönelik kullanma ve siyasi kararlar alma konusunda daha fazla sorumluluk almaları beklenmektedir. Bu aşamada toplumsal gelişme, toplumdaki tüm bireylerin refahının iyileştirilmesi ve ekonomik gelişmeye dayalı planlı bir değişim süreci olarak tanımlanmaktadır (Özmete, 2010: 85-86).

Sürdürülebilir kalkınmadan bahsetmenin ön koşullarından biri olan toplumsal dayanışmanın olmasıdır. Başka bir deyişle, ekonomik gelişmenin sosyal alana yayılması anlamına gelir. Burada siyasi şartların yanı sıra yaşama dair rakamsal, bilimsel, deneyimler, beklentiler ve değerleri gibi bir takım objektif ve sübjektif verilerin de sağlanması gerekmektedir.

Siyasi koşullar dikkate alındığında; Toplumdaki her bireyin kişisel gelişim, insan onuruna yakışır bir yaşam, demokratik siyasal düzen ve hukuki belirlilik hakkı gibi temel koşullar önemlidir.

Objektif yaşam koşulları dikkate alındığında; Barınma, asgari yaşam standardı, sosyal güvenlik, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, ihtiyaç sahipleri için dayanışma koşullarının oluşturulması, adil dağıtım ve fırsat eşitliği gibi önemli unsurlar sayılabilir.

Subjektif yaşam koşulları dikkate alındığında ise; bir bireyin ya da bir topluluğun yaşamlarını nasıl algıladıklarını ve memnun olduklarını ifade ettiğini dikkate alırsak, günümüz nesillerin memnun olduğu ve gelecek nesillerin de tatmin olacağı bir yaşam ortamının sağlanmalıdır.

Uluslararası dayanışma, toplumsal boyuttaki son ve önemli halkalardan biri olarak kabul edilmekte ve özellikle az gelişmiş ülke ve bölgelerin desteklenmesine çağrılmaktadır. Bu destek, toplumun barış içinde bir arada yaşamasının sağlanması, insan hakları ve demokratik yapıların geliştirilmesi gibi hedefleri içermektedir (Des Jardens, 2006: 6-8).

İKİNCİ BÖLÜM
İŞLETME PERFORMANSI

2.1. PERFORMANS KAVRAMI, KAPSAMI VE ÖZELLİKLERİ

Performans kavramı, işletmelerin belirli bir dönemde belirli hedeflere ulaşma derecesini ifade etmektedir. Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerinin etkinliğini ve verimliliğini değerlendirmek için kullanılmaktadır. Performansın işletmenin amaçlarına ne ölçüde ulaştığını gösteren bir kavram olduğunu belirtmektedir. Performans, işletmenin mali, operasyonel ve stratejik hedeflere ulaşma başarısını ölçmekte ve değerlendirmektedir (Akal 1998: 1). İşletmelerde performans yönetim sistemlerinin önemini vurgulamaktadır. Performansın sadece mali göstergelerle değil, aynı zamanda iş süreçleri, müşteri memnuniyeti, öğrenme ve büyüme gibi çeşitli boyutlarda da değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Performans yönetim sistemleri, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma yolunda önemli bir araç olarak kabul edilmektedir ve performans değerlendirmeleri, işletmelerin iç ve dış çevresel faktörlere uyum sağlamasına yardımcı olmaktadır (Uyargil 1994: 19). Laitinen (2002: 66), performansın dinamik bir süreç olduğunu savunmaktadır. Bu sürecin sürekli olarak izlenmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Performans ölçüm sistemleri, işletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve sürdürülebilir büyümelerini sağlamaları için kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda performans ölçüm sistemlerinin, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşmada nasıl kullanılabileceğine dair örnekler sunmaktadır.

Bayyurt (2013: 585), performans değerlendirmenin işletmeler için neden önemli olduğunu ele almaktadır. Performans göstergeleri, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma derecesini belirlemek için kullanılmaktadır. Bu göstergeler, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Performans ölçütleri, işletmelerin maliyetleri yönetme, verimliliklerini artırma ve stratejik hedeflerine ulaşma çabalarında kritik bir rol oynamaktadır. Performans ölçütlerinin, işletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve sürdürülebilirliklerini sağlamaları için nasıl kullanılabileceğini açıklamaktadır (Öztek 2005: 19). Atağan (2010: 1), muhasebe

tabanlı performans değerleme yöntemlerinin işletmelerde nasıl uygulandığını incelemektedir. Bu yöntemlerin sonuçlarını karşılaştırarak, performans değerleme yöntemlerinin işletmelerin mali performansını değerlendirme ve iyileştirme çabalarında önemli bir araç olduğunu belirtmektedir. Performans değerleme yöntemleri, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma ve rekabet avantajı elde etme çabalarında kritik bir rol oynamaktadır.

Performansın işletmeler için önemine değinilirken, performans yönetim sistemlerinin etkin bir şekilde uygulanması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu sistemlerin, işletmelerin hedeflerine ulaşma ve rekabet avantajı sağlama süreçlerinde belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Performansın çeşitli boyutlarda değerlendirilmesi, işletmelerin tüm yönleriyle performanslarını analiz etmelerine olanak tanımaktadır. Performans ölçüm sistemlerinin dinamik yapısı, sürekli izleme ve iyileştirme süreçlerinin önemini ortaya koymaktadır (Uyargil 1994: 19). Laitinen (2002: 66), performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin stratejik yönetim süreçlerinde nasıl kullanılabileceğine dair örnekler sunmaktadır. Bu sistemlerin, işletmelerin sürdürülebilir büyüme ve rekabet avantajı elde etmeleri için vazgeçilmez olduğu belirtilmektedir. Performans ölçütlerinin belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde dikkat edilmesi gereken unsurlar bulunmaktadır. Öztek (2005: 20) ve Atağan (2010: 1) tarafından vurgulanan performans ölçütleri ve değerlendirme yöntemleri, işletmelerin maliyet yönetimi ve verimlilik artırma çabalarında kritik rol oynamaktadır. Bu unsurlar, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma ve rekabet avantajı elde etme süreçlerinde önemli birer araç olarak kullanılmaktadır.

2.2. İŞLETME PERFORMANSI KAVRAMI

İşletme performansı, bir işletmenin belirli bir dönemde mali ve operasyonel hedeflerine ulaşma derecesini ifade etmektedir. Bu kavram, işletmelerin etkinliğini, verimliliğini ve rekabet gücünü değerlendirmek için kullanılmaktadır. İşletme performansının finansal sonuçlar, müşteri memnuniyeti, iç süreçler ve öğrenme ve gelişme gibi çeşitli boyutlarda değerlendirilebilmesi çok önemli olmaktadır. İşletme performansı, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma başarısını yansıtmakta olan bir tanım olarak görülebilinmektedir (Ege ve Şener 2013: 108). Yönet (2010: 65),

profesyonel muhasebecilerin işletme performansının değerlendirilmesindeki rolünü incelemiştir. Muhasebecilerin işletmelerin mali performansını değerlendirme ve stratejik planlamalarını optimize etme süreçlerinde kritik bir rol oynadığını belirtmiştir. Muhasebeciler, işletmelerin mali durumlarını analiz ederek performans değerlendirme süreçlerine katkıda bulunmaktadırlar.

Hesap verebilirliğin işletmelerin performansını artırmada ve stratejik hedeflerine ulaşmada önemli bir faktör olduğunu belirtilmektedir. Paydaş katılımı, işletmelerin performans değerlendirme süreçlerinde önemli bir rol oynamakta ve işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma çabalarını desteklemektedir (Çınar 2015: 15). Cihangir (2014: 40), kurumsal performans yönetimi ve yüksek performanslı organizasyonların özelliklerini incelemiştir. Yüksek performanslı organizasyonların stratejik hedeflerine ulaşmada ve sürdürülebilir başarı sağlamada etkili performans yönetim sistemlerine sahip olduklarını belirtmiştir. Performans yönetim sistemleri, işletmelerin verimliliklerini ve etkinliklerini artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

Geleneksel ve alternatif performans ölçütlerinin uluslararası finansal raporlama standartları ile ilişkisini incelemiştir. Bu bağlamda performans ölçütlerinin işletmelerin finansal performansını değerlendirme ve iyileştirme çabalarında kritik bir rol oynadığını belirtmiştir. Performans ölçütleri, işletmelerin mali durumlarını ve stratejik hedeflerine ulaşma derecelerini değerlendirmede önemli bir araç olduğu görülmektedir (Cavlak 2019: 181). Bayyurt (2013: 585), işletmelerde performans değerlendirmenin önemini ve performans göstergeleri arasındaki ilişkileri ele almıştır. Performans değerlendirme süreçleri, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Performans göstergeleri, işletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve sürdürülebilirliklerini sağlamaları için kritik öneme sahiptir.

İşletme performansı, sadece finansal göstergelerle değil, aynı zamanda müşteri memnuniyeti, iç süreçler ve öğrenme ve gelişme gibi çeşitli boyutlarla da değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, tarafından belirtildiği gibi, performansın çok boyutlu bir değerlendirme gerektirdiği ortaya konulmaktadır. İşletme performansının bu boyutları, stratejik hedeflere ulaşmada önemli rol oynamaktadır (Ege ve Şener 2013: 108). Profesyonel muhasebecilerin işletme performansının değerlendirilmesindeki rolü, Yönet (2010: 65) tarafından incelenmiştir.

Muhasebecilerin, mali performansı değerlendirme ve stratejik planlama süreçlerine katkıda bulunarak işletmelerin hedeflerine ulaşmasına yardımcı oldukları belirtilmektedir. Bu bağlamda, muhasebecilerin analitik yetenekleri ve finansal analiz becerileri kritik öneme sahiptir.

Hesap verebilirlik ilkesinin ve paydaş katılımının işletme performansı üzerindeki etkisine bakıldığında hesap verebilirlik, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşmalarında önemli bir faktör olarak kabul edilmekte ve paydaş katılımı, performans değerlendirme süreçlerinin etkinliğini artırmaktadır (Çınar 2015: 15). Bu yaklaşımlar, işletmelerin performans yönetimi süreçlerini güçlendirmektedir. Performans yönetim sistemlerinin ve performans ölçütlerinin önemi, Cihangir (2014: 40) ve Cavlak (2019: 182) tarafından ortaya konulmaktadır. Bu sistemler ve ölçütler, işletmelerin verimliliklerini artırmada, mali durumlarını iyileştirmede ve stratejik hedeflerine ulaşmada kritik rol oynamaktadır. İşletmelerin sürdürülebilir başarı sağlamaları için etkili performans yönetim sistemlerine sahip olmaları gerekmektedir.

2.3. İŞLETME PERFORMANSININ GÖSTERGELERİ

2.3.1. Aktif Karlılık Oranı

Aktif karlılık oranı (Return on Assets- ROA), işletmenin sahip olduğu toplam varlıkların ne kadar karlı olduğunu gösteren kritik bir performans göstergesi olarak tanımlanmaktadır. Bu oran, işletmenin tüm varlıklarının ne kadar etkin kullanıldığını ve bu varlıklardan ne kadar gelir elde edildiğini ölçmektedir. ROA, işletmenin varlıklarının getiri potansiyelini ve genel karlılığını değerlendirmek için kullanılmaktadır ve genellikle şu şekilde hesaplanmaktadır:

Aktif Karlılık Oranı = Net Kar / Toplam Varlıklar (Brigham & Ehrhardt, 2013: 14).

Bu oran, varlıkların etkinliğini ve işletmenin genel finansal performansını analiz etmek için temel bir araç olarak kabul edilmektedir. İşletme yöneticileri ve yatırımcılar, varlıkların karlılığını değerlendirerek işletmenin stratejik kararlarını şekillendirmektedir. Yapılan araştırmalar, aktif karlılık oranının işletmelerin

performans değerlendirmesinde ne kadar önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Haris, Karnadi ve Fandiyanto, 2023: 2320).

Haris ve arkadaşları (2023: 2320), Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak bir işletmenin finansal performansını değerlendirirken aktif karlılık oranının kritik bir gösterge olduğunu belirtmektedir. Bu yaklaşım, işletmenin net karını ve varlıklarını optimize etme yeteneğini ölçerek genel iş başarısını analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Böylece, ROA'nın işletme stratejileri üzerindeki etkisi daha belirgin hale gelmektedir. Diğer bir çalışma, performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin yönetimsel karar alma süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır. Bu çalışmada, finansal performans göstergelerinin yanı sıra operasyonel mükemmeliyet ve değer ortak yaratımının işletme performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir (Safitri, Sudiro, Rohman ve Mugiono, 2023: 860). Özellikle ROA gibi finansal göstergelerin işletme stratejileri üzerindeki etkisi detaylı olarak analiz edilmektedir. Ek olarak, Marcelina ve Jayanto (2022: 17), işletmelerin performansını değerlendirmek için Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak farklı şirketlerdeki iç iş süreçlerinin etkinliğini ve çalışan devir oranlarının şirket performansına etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma, aktif karlılık oranının işletme performansını ölçmek için nasıl kullanıldığını ve bu göstergenin stratejik karar alma süreçlerine nasıl entegre edildiğini ortaya koymaktadır.

Aktif karlılık oranı, işletme performansının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir ve varlıkların ne kadar etkin kullanıldığını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Güncel araştırmalar, bu oranın işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve performansın optimize edilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. İşletmeler, ROA gibi göstergeleri kullanarak finansal performanslarını analiz edebilmekte ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirebilmektedirler.

İşletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve sürdürülebilirliklerini sağlamaları için ROA gibi performans göstergelerinin dikkate alınması gerekmektedir. ROA'nın işletmelerin finansal sağlıklarını değerlendirmede ve gelecekteki yatırım kararlarını şekillendirmede kritik bir rol oynadığını belirtmektedirler. Dolayısıyla, işletmelerin bu göstergeyi düzenli olarak izlemeleri ve performanslarını optimize etmek için gerekli stratejik adımları atmaları gerekmektedir. Aktif karlılık oranı,

işletmelerin varlıklarını ne kadar etkin kullandıklarını ve bu varlıklardan ne kadar gelir elde ettiklerini değerlendirmek için temel bir araç olarak kullanılmaktadır. ROA'nın işletme performansının değerlendirilmesinde ve stratejik karar alma süreçlerinde kritik bir rol oynadığı görülmektedir. İşletmelerin bu göstergeyi dikkate alarak finansal performanslarını optimize etmeleri, uzun vadeli başarılarını ve sürdürülebilirliklerini sağlamaları açısından önem arz etmektedir (Brigham ve Ehrhardt 2013: 17).

2.3.2. Öz Sermaye Karlılık Oranı

Öz sermaye karlılık oranı (Return on Equity, ROE), işletmenin sahiplerine sağladığı getiriyi ölçen önemli bir finansal performans göstergesi olarak kabul edilmektedir. Bu oran, öz sermayenin ne kadar etkin kullanıldığını ve işletmenin öz sermaye üzerinden ne kadar kar elde ettiğini göstermektedir. ROE, şu şekilde hesaplanmaktadır (Ross, Westerfield ve Jaffe, 2010: 4):

Öz Sermaye Karlılık Oranı = Net Kar / Öz Sermaye.

Bu oran, yatırımcılar için işletmenin karlılık performansını ve öz sermayenin verimliliğini değerlendirmek açısından kritik bir gösterge olarak kullanılmaktadır. ROE, yatırımcıların işletmenin kendi sermayesini nasıl kullandığını ve bu sermayeden ne kadar getiri sağladığını anlamalarına yardımcı olmaktadır. Böylece, işletmenin karlılık performansı daha net bir şekilde değerlendirilebilmektedir.

Yapılan araştırmalar, öz sermaye karlılık oranının işletmelerin performans değerlendirmesinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, Haris ve arkadaşları (2023: 2321), Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak bir işletmenin performansını değerlendirirken finansal performans göstergelerinin, özellikle ROE'nin kritik bir gösterge olduğunu belirtmektedirler. Bu yaklaşım, işletmenin net karını ve öz sermayesini optimize etme yeteneğini ölçerek genel iş başarısını analiz etmeye yardımcı olmaktadır. Diğer bir çalışma, performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin yönetimsel karar alma süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır. Hartono ve arkadaşları (2023: 295), performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin performansını artırmak ve yönetsel karar alma sürecinde bilgi sağlamak açısından kritik olduğunu belirtmişlerdir. Bu sistemler, işletmenin öz sermayesinin etkinliğini ve karlılığını değerlendirerek stratejik kararlar alınmasına yardımcı olmaktadır (Hartono,

Dwihandoko ve Muslimin, 2023: 295). Nuryanti ve Hanifah (2022: 44) tarafından yapılan bir çalışma, girişimcilik yetkinliklerinin işletme performansı üzerindeki etkisini incelemiştir. Bu çalışma, bilgi boyutunun işletme performansı üzerinde kısmi bir etkisi olduğunu göstermiştir. Öz sermaye karlılık oranının işletmenin bilgi ve beceri yönetimi ile doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Nuryanti ve Hanifah 2022: 44).

Öz sermaye karlılık oranı, işletme performansının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir ve öz sermayenin ne kadar etkin kullanıldığını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Güncel araştırmalar, bu oranın işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve performansın optimize edilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. İşletmeler, ROE gibi göstergeleri kullanarak finansal performanslarını analiz edebilmekte ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirebilmektedirler. İşletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve sürdürülebilirliklerini sağlamaları için ROE gibi performans göstergelerinin dikkate alınması gerekmektedir (Nuryanti ve Hanifah 2022: 44). Ross ve arkadaşları (2010: 5), ROE'nin işletmelerin finansal sağlıklarını değerlendirmede ve gelecekteki yatırım kararlarını şekillendirmede kritik bir rol oynadığını belirtmektedirler. Dolayısıyla, işletmelerin bu göstergeyi düzenli olarak izlemeleri ve performanslarını optimize etmek için gerekli stratejik adımları atmaları gerekmektedir.

2.3.3. Satışlardan Karlılık Oranı

Satışlardan karlılık oranı (Net Profit Margin), bir işletmenin satışlarından elde ettiği karı ifade eden ve işletmenin finansal sağlığını gösteren önemli bir performans göstergesidir. Satışlardan karlılık oranı işletmenin fiyatlandırma stratejileri, maliyet kontrolü ve genel verimliliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu oran, satışların ne kadarının net kara dönüştüğünü ortaya koyar ve şu şekilde hesaplanır:

Satışlardan Karlılık Oranı = Net Kar / Toplam Satışlar (Horne & Wachowicz, 2009: 244).

Satışlardan karlılık oranı, işletmenin gelirlerinden ne kadarının kara dönüştüğünü ve bu sürecin ne kadar etkin olduğunu analiz etmek için kullanılmaktadır. Günümüz araştırmaları, bu oranın işletme performansını değerlendirmede kritik bir rol

oynadığını vurgulamaktadır. Artha ve Satriadhi (2023: 42) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma, finansal performansın yanı sıra marka itibarı ve müşteri memnuniyeti gibi finansal olmayan göstergelerin de önemini belirtmektedir. Bu bağlamda, satışlardan karlılık oranının işletmenin genel performansını ve rekabet gücünü artırmada önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Haris ve arkadaşları (2023: 2322), Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak PT. Artaniaga Megah Gemilang Leces Probolinggo'nun performansını değerlendirmiştir. Bu çalışma, işletmenin net karını ve toplam satışlarını optimize etme yeteneğini ölçerek işletmenin genel iş başarısını analiz etmeye katkı sağlamıştır. Böylece, işletmenin finansal performansı daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmektedir (Haris, Karnadi ve Fandiyanto, 2023: 2322). Müşteri deneyimi yönetiminin işletme performansı üzerindeki etkisini, operasyonel mükemmellik ve değer ortak yaratımı aracılığıyla müşteri deneyimi yönetiminin işletmenin karlılığını artırdığını göstermektedir (Safitri ve arkadaşları 2023: 862). Müşteri deneyimi yönetiminin, işletmenin karlılığını ve satışlardan karlılık oranını artırmada önemli bir etken olduğu vurgulanmıştır (Safitri, Sudiro, Rohman ve Mugiono, 2023: 862). Bir diğer önemli araştırma, performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin yönetimsel karar alma süreçlerinde ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Hartono ve arkadaşları (2023: 295) tarafından yapılan bu çalışma, işletmenin fiyatlandırma stratejileri ve maliyet kontrolü gibi faktörler aracılığıyla satışlardan karlılık oranını değerlendirmenin ve bu bilgileri stratejik kararlar almak için kullanmanın önemine dikkat çekmektedir (Hartono, Dwihandoko ve Muslimin, 2023: 295).

Satışlardan karlılık oranı, işletme performansının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir ve işletmenin fiyatlandırma stratejileri, maliyet kontrolü ve genel verimliliği hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Güncel araştırmalar, bu oranın işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve performansın optimize edilmesinde kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. İşletmeler, satışlardan karlılık oranını kullanarak finansal performanslarını analiz edebilmekte ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirebilmektedirler. İşletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve sürdürülebilirliklerini sağlamaları için satışlardan karlılık oranı gibi performans göstergelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Horne ve Wachowicz (2009), satışlardan karlılık oranının işletmelerin finansal sağlıklarını değerlendirmede ve

gelecekteki stratejik kararlarını şekillendirmede kritik bir rol oynadığını belirtmektedirler. Dolayısıyla, işletmelerin bu göstergeyi düzenli olarak izlemeleri ve performanslarını optimize etmek için gerekli stratejik adımları atmaları önemlidir.

2.3.4. Ekonomik Karlılık Oranı

Ekonomik karlılık oranı (Economic Value Added, EVA), işletmenin sermaye maliyetini aşan getirilerini ölçen bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu oran, işletmenin ekonomik değer yaratma kapasitesini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır ve şu şekilde hesaplanmaktadır (Stewart, 1991: 54):

Ekonomik Karlılık Oranı = (Net İşletme Karı- Toplam Sermaye) / Sermaye Maliyeti.

EVA, işletmenin hissedarları için ne kadar değer yarattığını ortaya koymakta ve işletmenin sermayesini ne kadar verimli kullandığını göstermektedir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, ekonomik karlılık oranının işletmelerin performans değerlendirmesinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Artha ve Satriadhi (2023: 42), finansal performansın yanı sıra marka itibarı ve müşteri memnuniyeti gibi finansal olmayan performans göstergelerinin de işletme başarısı açısından kritik olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, EVA, işletmenin hem finansal hem de finansal olmayan performansını değerlendirmek için kapsamlı bir gösterge olarak kullanılmaktadır (Artha & Satriadhi, 2023: 42). Haris ve arkadaşları (2023: 2323), Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak PT. Artaniaga Megah Gemilang Leces Probolinggo'nun performansını değerlendirirken, işletmenin sermaye maliyetini aşan getirilerini ölçmenin önemini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, işletmenin net karını ve toplam sermayesini optimize etme yeteneğini ölçerek, işletmenin genel iş başarısını analiz etmeye yardımcı olmaktadır (Haris, Karnadi ve Fandiyanto, 2023: 2323). Safitri ve arkadaşları (2023: 863), müşteri deneyimi yönetiminin işletme performansı üzerindeki etkisini incelemiş ve bu çalışmada operasyonel mükemmellik ve değer ortak yaratımı aracılığıyla müşteri deneyimi yönetiminin işletmenin karlılığını artırdığı gösterilmiştir (Safitri, Sudiro, Rohman ve Mugiono, 2023: 863). Bu bağlamda, müşteri deneyimi yönetiminin işletmenin ekonomik değer yaratma kapasitesini artırmada önemli bir rol oynadığı ortaya konulmaktadır.

Hartono ve arkadaşları (2023: 296) tarafından yapılan bir diğer çalışma, performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin yönetimsel karar alma süreçlerinde kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu sistemler, işletmenin sermaye maliyeti ve getirilerini değerlendirerek stratejik kararlar almak için kullanılmaktadır (Hartono, Dwihandoko ve Muslimin, 2023: 296). Dolayısıyla, ekonomik karlılık oranı, işletme performansının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve işletmelerin sermaye maliyetini aşan getirilerini ölçerek performanslarını optimize etmelerine yardımcı olmaktadır. Güncel araştırmalar, EVA'nın işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve performansın optimize edilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. İşletmeler, EVA gibi göstergeleri kullanarak finansal performanslarını analiz edebilmekte ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirebilmektedirler.

2.3.5. Alacakların Tahsis Etkinliği

Alacakların tahsis etkinliği, işletmenin alacaklarını ne kadar hızlı tahsil ettiğini ve bu süreçte ne kadar etkin olduğunu gösteren önemli bir göstergedir. Bu etkinlik, genellikle alacak devir hızı ile ölçülmektedir. Alacak devir hızı, işletmenin müşterilerden olan alacaklarını kaç kez tahsil ettiğini gösterir ve şu şekilde hesaplanmaktadır:

Alacak Devir Hızı = Net Kredi Satışları / Ortalama Alacaklar (Gitman & Zutter, 2012: 8).

Bu oran, işletmenin likidite yönetimi ve müşteri kredi politikasının etkinliğini değerlendirmektedir. Yapılan araştırmalar, alacakların tahsis etkinliğinin işletme performansını değerlendirmede ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, Artha ve Satriadhi (2023: 44) tarafından yapılan bir çalışma, finansal performansın para cinsinden ölçülebilirken, müşteri memnuniyeti ve marka itibarı gibi finansal olmayan performans göstergelerinin de önemli olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, alacak devir hızı, işletmenin nakit akışını yönetme kapasitesini ve müşteri ilişkilerini değerlendirmek için kullanılan kritik bir göstergedir (Artha & Satriadhi, 2023: 44). Haris ve arkadaşları (2023: 2323), Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak PT. Artaniaga Megah Gemilang Leces Probolinggo'nun performansını değerlendirirken, işletmenin net karını ve ortalama alacaklarını optimize etme yeteneğini ölçmüşlerdir.

Bu çalışma, işletmenin genel iş başarısını analiz etmek için alacak devir hızının önemini vurgulamaktadır (Haris, Karnadi ve Fandiyanto, 2023: 2323).

Safitri ve arkadaşları (2023), müşteri deneyimi yönetiminin işletme performansı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma, operasyonel mükemmellik ve değer ortak yaratımı aracılığıyla müşteri deneyimi yönetiminin işletmenin karlılığını artırdığını göstermektedir (Safitri, Sudiro, Rohman ve Mugiono, 2023: 864). Bu bağlamda, müşteri deneyimi yönetiminin alacakların tahsil etkinliğine olan katkısı da vurgulanmaktadır.

Hartono ve arkadaşları (2023: 297) tarafından yapılan bir diğer çalışma, performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin yönetimsel karar alma süreçlerinde kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu sistemler, işletmenin alacaklarını tahsil etme etkinliğini değerlendirerek stratejik kararlar almak için kullanılmaktadır (Hartono, Dwihandoko ve Muslimin, 2023: 297). Dolayısıyla, alacakların tahsis etkinliği, işletme performansının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve işletmelerin likidite yönetimi ile müşteri kredi politikasının etkinliğini değerlendirerek performanslarını optimize etmelerine yardımcı olmaktadır. Güncel araştırmalar, bu oranın işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve performansın optimize edilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. İşletmeler, alacak devir hızını kullanarak finansal performanslarını analiz edebilmekte ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirebilmektedirler.

2.3.6. Stok Yönetiminde Etkinlik

Stok yönetiminde etkinlik, işletmenin stoklarını ne kadar verimli yönettiğini gösteren önemli bir performans göstergesi olarak kabul edilmektedir. Stok devir hızı, bu etkinliği ölçmek için yaygın olarak kullanılan bir gösterge olup şu şekilde hesaplanmaktadır (Chopra & Meindl, 2016: 75):

Stok Devir Hızı = Satılan Malların Maliyeti / Ortalama Stoklar.

Bu oran, işletmenin stoklarını ne kadar hızlı sattığını ve stok yönetiminde ne kadar etkin olduğunu göstermektedir. Stok yönetiminin etkinliği, işletmenin nakit akışını, maliyetlerini ve müşteri memnuniyetini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle, stok devir hızı, işletmenin genel performansını ve rekabet gücünü artırmada önemli bir

rol oynamaktadır. Son yıllarda yapılan araştırmalar, stok yönetiminde etkinliğin işletme performansını değerlendirmede ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, Artha ve Satriadhi (2023: 45), finansal performansın yanı sıra müşteri memnuniyeti ve marka itibarı gibi finansal olmayan göstergelerin de işletme başarısı açısından kritik olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda, stok devir hızı, işletmenin nakit akışını yönetme kapasitesini ve müşteri ilişkilerini değerlendirmek için kullanılan kritik bir göstergedir (Artha & Satriadhi, 2023: 45).

Haris ve arkadaşları (2023: 2324), Balanced Scorecard yaklaşımını kullanarak PT. Artaniaga Megah Gemilang Leces Probolinggo'nun performansını değerlendirirken, işletmenin net karını ve ortalama stoklarını optimize etme yeteneğini ölçmüşlerdir. Bu çalışma, işletmenin genel iş başarısını analiz etmek için stok devir hızının önemini vurgulamaktadır (Haris, Karnadi ve Fandiyanto, 2023: 2324). İşletmenin stok yönetimindeki etkinliği, genel performansının önemli bir bileşeni olarak değerlendirilmekte ve bu göstergenin optimize edilmesi işletme başarısına katkı sağlamaktadır. Safitri ve arkadaşları (2023), müşteri deneyimi yönetiminin işletme performansı üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu çalışma, operasyonel mükemmellik ve değer ortak yaratımı aracılığıyla müşteri deneyimi yönetiminin işletmenin karlılığını artırdığını göstermiştir (Safitri, Sudiro, Rohman ve Mugiono, 2023: 865). Bu bağlamda, müşteri deneyimi yönetimi ile stok yönetiminde etkinlik arasındaki ilişki, işletme performansını artırmada kritik bir faktör olarak ortaya konulmaktadır. Hartono ve arkadaşları (2023: 297) tarafından yapılan bir diğer çalışma, performans ölçüm sistemlerinin işletmelerin yönetimsel karar alma süreçlerinde kritik olduğunu vurgulamaktadır. Bu sistemler, işletmenin stoklarını ne kadar verimli yönettiğini değerlendirerek stratejik kararlar almak için kullanılmaktadır (Hartono, Dwihandoko ve Muslimin, 2023: 298). Dolayısıyla, stok yönetiminde etkinlik, işletme performansının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmekte ve işletmelerin stoklarını ne kadar hızlı sattığını ve stok yönetiminde ne kadar etkin olduğunu değerlendirerek performanslarını optimize etmelerine yardımcı olmaktadır. Güncel araştırmalar, bu oranın işletme stratejilerinin belirlenmesinde ve performansın optimize edilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. İşletmeler, stok devir hızını kullanarak finansal performanslarını analiz edebilmekte ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirebilmektedirler.

2.3.7. Sermaye ve Karlılık Düzeyi

Sermaye ve karlılık düzeyi, işletmenin sermaye yapısının karlılığını ve sürdürülebilirliğini ölçen önemli bir göstergedir. Bu gösterge, işletmenin sermaye maliyetini ve bu sermayeden elde ettiği getiriyi değerlendirerek, işletmenin uzun vadeli finansal sağlığını ve büyüme potansiyelini yansıtmaktadır (Brealey, Myers ve Allen, 2011: 25).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, sermaye yapısının ve karlılığın işletme performansına etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Sahputra ve arkadaşları (2024), Endonezya Borsası'nda listelenen üretim firmaları üzerinde yaptıkları bir çalışmada, şirket büyümesinin kısmen şirket değerini etkilediğini ve uzun vadeli borç kullanımının şirket değerini artırabileceğini belirlemektedirler (Sahputra, Saputra ve Maryasih, 2024: 575). Bu bulgular, şirketlerin büyüme stratejilerini şekillendirirken borç kullanımı konusunda dikkatli olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

Firdauz ve arkadaşları (2024: 50), PT Waskita Karya (Persero), Tbk üzerinde yaptıkları bir çalışmada, sermaye yapısının şirket değerini negatif yönde etkilediğini (%22.4), karlılığın ise şirket değerini pozitif yönde etkilediğini (%30,8) tespit etmektedirler (Firdauz, Ningsih ve Sholihah, 2024: 50). Bu çalışma, sermaye yapısının optimize edilmesinin şirket değerini artırmada kritik olduğunu göstermektedir. Wiguna ve Suwaidi (2023: 757) tarafından yapılan bir başka önemli çalışma, likidite ve karlılığın firma değerini pozitif ve anlamlı şekilde etkilediğini, sermaye yapısının ise firma değerini negatif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Wiguna & Suwaidi, 2023: 757). Bu bulgular, işletmelerin likidite ve karlılık yönetimine önem vermeleri gerektiğini ve sermaye yapısını optimize ederken borç oranını düşük tutmaları gerektiğini önermektedir.

Ahmed ve arkadaşları (2023), Tahran Borsası'nda listelenen üretim firmaları üzerinde yaptıkları çalışmada, firma büyüklüğünün sermaye yapısı kararlarının karlılık üzerindeki etkisini artırmada önemli bir rol oynadığını belirtmektedirler (Ahmed, Sharif, Ali ve Hagen, 2023: 120). Benzer şekilde, Kenya'daki büyük ölçekli perakende süpermarketler üzerinde yapılan bir araştırma, sermaye yapısı kararlarının karlılığı negatif yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Nyongesa & Omondi, 2023: 24). Bu bulgular, işletmelerin sermaye yapılarını optimize ederken borç bileşenini minimize

etmeleri gerektiğini önermektedir. Noriska ve arkadaşları (2023: 1364), Endonezya'da üretim firmaları üzerinde yaptıkları çalışmada, karlılığın şirket değerini olumlu yönde etkilediğini ve sermaye yapısının ise önemli bir etkiye sahip olmadığını belirtmektedirler (Noriska, Rosdaliva ve Kuncorojati, 2023: 1364). Bu çalışma, sermaye yapısının şirket değerini belirlemede doğrudan bir etkisinin olmadığını, ancak karlılığın şirket değeri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, işletmelerin finansal performanslarını ve uzun vadeli stratejik hedeflerine ulaşma kapasitelerini optimize etmeleri için karlılık ve sermaye yapısı göstergelerini dikkate almalarının önemini vurgulamaktadır.

2.4. İŞLETME PERFORMANSININ BOYUTLARI

2.4.1. Finansal Boyut

Finansal boyut, işletmenin mali sağlığını ve karlılığını değerlendirmek için kullanılan göstergelerden oluşmaktadır. Bu boyut, gelir, kar, maliyet ve nakit akışı gibi finansal metrikleri içermektedir. Finansal performans göstergeleri, işletmenin mali yapısını, karlılığını ve sürdürülebilirliğini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, finansal performansın işletmelerin uzun vadeli başarısı için temel olduğunu ve doğru finansal yönetimin işletme değerini artırdığını göstermektedir (Sahputra, Saputra ve Maryasih, 2024: 576; Firdauz, Ningsih ve Sholihah, 2024: 50).

Gelir, işletmenin finansal sağlığını değerlendirmede en temel göstergelerden biridir. Gelir, işletmenin ürün veya hizmet satışlarından elde ettiği toplam para miktarını ifade etmektedir. Yüksek gelir düzeyi, işletmenin pazar payını ve müşteri talebini yansıtmaktadır. Ayrıca, gelir artışı, işletmenin büyüme potansiyelini ve rekabet gücünü artırmaktadır. Bu nedenle, gelir düzeyi, işletmenin finansal performansını ölçmede kritik bir rol oynamaktadır.

Kar, işletmenin tüm giderlerini karşılayarak elde ettiği net kazancı göstermektedir. Kar, işletmenin maliyet yönetimi ve verimliliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Yüksek karlılık, işletmenin finansal sağlığını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Kar oranı, işletmenin stratejik kararlarını ve yatırım planlarını şekillendirmede önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle,

karlılık göstergeleri, işletmenin finansal performansını değerlendirmede temel bir araçtır.

Maliyet, işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmek için katlandığı tüm harcamaları kapsamaktadır. Maliyet yönetimi, işletmenin karlılığını doğrudan etkilemektedir. Etkin maliyet kontrolü, işletmenin rekabet avantajını artırmakta ve mali sağlığını korumaktadır. Düşük maliyet yapısı, işletmenin fiyatlandırma stratejilerini esnek hale getirmekte ve pazar payını artırmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, maliyet göstergeleri, işletmenin finansal performansını değerlendirmede kritik bir öneme sahiptir.

Nakit akışı, işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği nakit girişleri ve çıkışlarını göstermektedir. Pozitif nakit akışı, işletmenin likidite durumunu ve kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama yeteneğini artırmaktadır. Nakit akışı yönetimi, işletmenin finansal sağlığını korumak ve sürdürülebilir büyüme sağlamak için kritik bir faktördür. Bu nedenle, nakit akışı göstergeleri, işletmenin mali performansını değerlendirmede temel bir araç olarak kullanılmaktadır.

Finansal boyut, işletmenin mali yapısını, karlılığını ve sürdürülebilirliğini belirlemek için kullanılan göstergelerden oluşmaktadır. Gelir, kar, maliyet ve nakit akışı gibi finansal metrikler, işletmenin finansal sağlığını ve uzun vadeli başarısını değerlendirmede kritik rol oynamaktadır. Araştırmalar, doğru finansal yönetimin işletme değerini artırdığını ve uzun vadeli sürdürülebilirlik sağladığını göstermektedir (Sahputra, Saputra ve Maryasih, 2024: 577; Firdauz, Ningsih ve Sholihah, 2024: 51). Bu nedenle, işletmelerin finansal performans göstergelerini dikkatle izlemeleri ve stratejik kararlarını bu analizler doğrultusunda şekillendirmeleri gerekmektedir.

2.4.2. Müşteri Boyutu

Müşteri boyutu, işletmenin müşteri memnuniyetini, sadakatini ve müşteri ilişkilerini yönetme kapasitesini değerlendiren önemli bir göstergedir. Bu boyut, müşteri hizmetleri, müşteri deneyimi ve müşteri geri bildirimleri gibi unsurları içermektedir. Müşteri memnuniyeti, işletmelerin rekabet gücünü artırmak ve pazar payını genişletmek için kritik öneme sahiptir. İşletmeler, müşteri memnuniyetini sağlamak ve artırmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler. Müşteri memnuniyeti,

işletmelerin başarısını doğrudan etkileyen önemli bir faktördür. Yüksek müşteri memnuniyeti, müşteri sadakatini artırmakta ve müşteri kaybını azaltmaktadır. Müşterilerin memnuniyeti, işletmenin ürün ve hizmet kalitesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, işletmelerin müşteri memnuniyetini sürekli olarak izlemeleri ve iyileştirme çalışmaları yapmaları gerekmektedir (Prapraite, 2022: 75). Müşteri sadakati, işletmenin uzun vadeli başarısını ve karlılığını doğrudan etkilemektedir. Sadık müşteriler, tekrar alışveriş yapma olasılıkları yüksek olan ve işletmeyi çevrelerine tavsiye eden müşterilerdir. Müşteri sadakatini artırmak için işletmelerin, müşteri beklentilerini aşan hizmet ve ürün kalitesi sunmaları gerekmektedir. Ayrıca, müşteri sadakat programları ve özel kampanyalar da sadakati artırmada etkili olmaktadır (Wiguna & Suwaidi, 2023: 758).

Müşteri ilişkileri yönetimi, işletmenin müşteri memnuniyetini ve sadakatini artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Müşteri ilişkileri yönetimi, müşteri ile işletme arasındaki etkileşimleri ve iletişimi yönetme sürecidir. Bu süreçte, müşteri geri bildirimlerinin toplanması ve analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. İşletmeler, müşteri geri bildirimlerini dikkate alarak ürün ve hizmetlerinde sürekli iyileştirmeler yapabilmektedirler. Müşteri hizmetleri, müşteri memnuniyetini sağlamada kritik bir unsurdur. Kaliteli müşteri hizmetleri, müşterilerin işletmeye olan güvenini artırmakta ve müşteri sadakatini sağlamaktadır. Müşteri hizmetlerinin etkinliği, işletmenin müşterilerine ne kadar hızlı ve etkili çözümler sunduğuna bağlıdır. İşletmeler, müşteri hizmetleri süreçlerini sürekli olarak gözden geçirerek ve iyileştirerek müşteri memnuniyetini artırabilirler.

Müşteri boyutu, işletmenin müşteri memnuniyetini, sadakatini ve müşteri ilişkilerini yönetme kapasitesini değerlendiren önemli bir göstergedir. Müşteri memnuniyeti ve sadakati, işletmenin uzun vadeli başarısını ve karlılığını doğrudan etkilemektedir (Prapraite, 2022: 76; Wiguna & Suwaidi, 2023: 758). Bu nedenle, işletmelerin müşteri memnuniyetini artırmaya yönelik stratejiler geliştirmeleri ve müşteri geri bildirimlerini dikkate almaları büyük önem taşımaktadır. İşletmeler, müşteri memnuniyeti ve sadakati konusundaki performanslarını izleyerek ve iyileştirerek rekabet güçlerini artırabilir ve pazar paylarını genişletebilirler.

2.4.3. Çalışan Boyutu

Çalışan boyutu, işletmenin insan kaynakları yönetimi, çalışan memnuniyeti ve bağlılığı gibi faktörleri değerlendirmektedir. Bu boyut, işletmenin genel performansını ve verimliliğini artırmada önemli rol oynayan çalışanların motivasyonu ve iş memnuniyetini kapsamaktadır. Çalışanların memnuniyeti, işletmenin iç işleyişini ve dışarıdaki imajını doğrudan etkilemektedir. Çalışanların motivasyonu, işletmenin başarısında kritik bir faktör olarak kabul edilmektedir. Yüksek motivasyona sahip çalışanlar, işlerinde daha verimli ve üretken olmaktadırlar. İşletmeler, çalışan motivasyonunu artırmak için çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Bu stratejiler arasında çalışanların yeteneklerini geliştirmelerine olanak tanıyan eğitim programları ve kariyer gelişim fırsatları bulunmaktadır (Arizki & Abadiyah, 2023: 10).

İş memnuniyeti, çalışanların iş yerinde kendilerini ne kadar iyi hissettiklerini ve işlerinden ne kadar tatmin olduklarını göstermektedir. Yüksek iş memnuniyeti, çalışanların performansını ve işletmeye olan bağlılıklarını artırmaktadır. İşletmeler, iş memnuniyetini artırmak için çalışma koşullarını iyileştirmekte ve çalışanların ihtiyaçlarına yönelik çözümler üretmektedirler. İş memnuniyeti, aynı zamanda çalışanların işletme içindeki motivasyonlarını ve bağlılıklarını da etkilemektedir (Wardhana & Andalas, 2023: 245).

Kurumsal bağlılık, çalışanların işletmeye olan sadakatlerini ve işletmenin hedeflerine ulaşmada gösterdikleri bağlılığı ifade etmektedir. Güçlü bir kurumsal kültür, çalışan bağlılığını artırmakta ve işletmenin uzun vadeli başarısını sağlamaktadır. Araştırmalar, güçlü bir kurumsal kültürün çalışan bağlılığını ve motivasyonunu artırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, işletmeler, kurumsal kültürlerini güçlendirerek çalışan bağlılığını artırmayı hedeflemektedirler (Azzahra & Putranto, 2023: 81).

Çalışan boyutu, işletmenin insan kaynakları yönetimi, çalışan memnuniyeti ve bağlılığı gibi faktörleri değerlendirmektedir. Çalışanların motivasyonu, iş memnuniyeti ve kurumsal bağlılık, işletmenin genel performansını ve verimliliğini artırmada önemli rol oynamaktadır. Araştırmalar, çalışanların işletmenin başarısında anahtar bir rol oynadığını ve güçlü bir kurumsal kültürün çalışan bağlılığını artırdığını göstermektedir (Arizki & Abadiyah, 2023: 15; Wardhana & Andalas, 2023: 250;

Azzahra & Putranto, 2023: 81). İşletmelerin, çalışan memnuniyetini ve bağlılığını artırmak için insan kaynakları stratejilerini sürekli olarak geliştirmeleri ve iyileştirmeleri gerekmektedir. Bu sayede, işletmeler, çalışanlarının performansını ve motivasyonunu artırarak uzun vadeli başarı ve sürdürülebilirlik elde edebilmektedirler.

2.4.4. Örgütsel Boyut

Örgütsel boyut, işletmenin iç yapısını, yönetim süreçlerini ve örgütsel etkinliği değerlendiren önemli bir boyuttur. Bu boyut, organizasyonel yapı, süreç verimliliği, yönetim kalitesi ve yenilikçilik gibi unsurları içermektedir. Güçlü bir örgütsel yapı ve etkili yönetim süreçleri, işletmenin performansını ve rekabet gücünü artırmaktadır. Bu bağlamda, örgütsel boyut, işletmenin stratejik hedeflerine ulaşma kapasitesini önemli ölçüde etkilemektedir.

Organizasyonel yapı, işletmenin işlevsel bölümlerini ve bu bölümler arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Etkili bir organizasyonel yapı, işletmenin operasyonel verimliliğini artırmakta ve iş süreçlerini optimize etmektedir. İyi tanımlanmış bir organizasyonel yapı, çalışanların görev ve sorumluluklarını net bir şekilde anlamalarını sağlamaktadır. Bu da işletmenin genel performansını ve etkinliğini artırmaktadır (Varava & Dekaliuk, 2022: 43).

Yönetim süreçleri, işletmenin stratejik kararlarını alırken ve bu kararları uygularken izlediği yöntem ve teknikleri içermektedir. Etkili yönetim süreçleri, işletmenin hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmakta ve organizasyonel verimliliği artırmaktadır. Yüksek yönetim kalitesi, işletmenin uzun vadeli başarısını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Yönetim süreçlerinin etkinliği, işletmenin stratejik hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır (Nesterennko, 2022).

Yenilikçilik, işletmenin rekabet gücünü artırmada ve pazarda farklılaşmada önemli bir unsurdur. Yenilikçi yaklaşımlar, işletmenin ürün ve hizmet kalitesini artırmakta ve müşteri memnuniyetini sağlamaktadır. Örgütsel boyutta yenilikçilik, işletmenin sürekli olarak gelişen ve değişen piyasa koşullarına uyum sağlama kapasitesini göstermektedir. Yenilikçi işletmeler, piyasada rekabet avantajı elde etmekte ve sürdürülebilir büyüme sağlamaktadırlar (Holtzhausen, Fourie ve Naude, 2022: 23).

Örgütsel boyut, işletmenin iç yapısını, yönetim süreçlerini ve örgütsel etkinliği değerlendirmekte ve işletmenin stratejik hedeflerine ulaşma kapasitesini belirlemektedir. Güçlü bir örgütsel yapı, etkili yönetim süreçleri ve yenilikçilik, işletmenin performansını ve rekabet gücünü artırmaktadır. Araştırmalar, örgütsel kültür ve bağlılığın işletmenin stratejik hedeflerine ulaşma kapasitesini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Varava & Dekaliuk, 2022: 44; Nesterennko, 2022; Holtzhausen, Fourie ve Naude, 2022: 23). İşletmelerin, örgütsel boyutlarını sürekli olarak iyileştirmeleri ve geliştirmeleri, uzun vadeli başarı ve sürdürülebilirlik sağlamaları açısından büyük önem taşımaktadır.

2.4.5. Toplumsal Boyut

Toplumsal boyut, işletmenin toplumsal sorumluluklarını ve sosyal etkilerini değerlendiren önemli bir bileşendir. Bu boyut, işletmenin sosyal sorumluluk projeleri, çevresel sürdürülebilirlik çabaları ve toplumla olan ilişkileri gibi unsurları içermektedir. İşletmeler, toplumsal sorumluluk faaliyetleri aracılığıyla toplumda olumlu bir imaj oluşturmakta ve uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlamaktadırlar. Sosyal sorumluluk projeleri, işletmenin topluma katkıda bulunma isteğini yansıtmakta ve toplumsal fayda sağlamaktadır (Leszczynski, 2020: 210).

Çevresel sürdürülebilirlik çabaları, işletmelerin çevreye olan etkilerini minimize etmeyi amaçlayan faaliyetlerdir. Bu çabalar, doğal kaynakların korunması, enerji verimliliği ve atık yönetimi gibi alanları kapsamaktadır. İşletmeler, çevresel sürdürülebilirlik çabaları sayesinde hem çevreyi korumakta hem de maliyetlerini düşürmektedirler. Ayrıca, çevresel duyarlılığı yüksek işletmeler, tüketicilerin gözünde daha güvenilir ve sorumlu olarak algılanmaktadır (Barkov, 2020: 180). İşletmelerin toplumla olan ilişkileri, sosyal sorumluluklarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu ilişkiler, işletmenin topluma sağladığı destekler, yerel topluluklarla olan etkileşimler ve sosyal projelerdeki aktif katılımı ile güçlendirilmektedir. İşletmeler, toplumla olan ilişkilerini güçlendirerek, sosyal sorumluluklarını yerine getirmekte ve topluma olan katkılarını artırmaktadırlar. Bu sayede, işletmeler toplumda olumlu bir imaj oluşturmakta ve sosyal lisanslarını güçlendirmektedirler (Leszczynski, 2020: 211).

Araştırmalar, sosyal sorumluluk ve çevresel sürdürülebilirlik çabalarının işletmelerin itibarını ve müşteri sadakatini artırdığını göstermektedir. Müşteriler, sosyal ve çevresel sorumluluklarını yerine getiren işletmelere karşı daha olumlu bir tutum sergilemekte ve bu işletmelere olan bağlılıkları artmaktadır. Bu durum, işletmelerin uzun vadeli başarısı ve sürdürülebilirliği açısından büyük bir avantaj sağlamaktadır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine ve pazar paylarını artırmalarına da katkıda bulunmaktadır (Barkov, 2020: 181). Toplumsal boyut, işletmenin toplumsal sorumluluklarını ve sosyal etkilerini değerlendiren önemli bir bileşendir. İşletmeler, sosyal sorumluluk projeleri, çevresel sürdürülebilirlik çabaları ve toplumla olan ilişkileri aracılığıyla toplumda olumlu bir imaj oluşturmakta ve uzun vadeli sürdürülebilirlik sağlamaktadırlar. Araştırmalar, sosyal sorumluluk ve çevresel sürdürülebilirlik çabalarının işletmelerin itibarını ve müşteri sadakatini artırdığını göstermektedir (Leszczynski, 2020: 222; Barkov, 2020: 182).

2.5. İŞLETMELERDE PERFORMANS YÖNETİMİ

Performans yönetim sistemi (PYS), işletmelerin hedeflerine ulaşma sürecinde önemli bir araçtır. PYS, çalışanların performansını izlemek, değerlendirmek ve geliştirmek için kullanılan sistematik bir yaklaşımdır. Bu sistemler, işletmelerin stratejik hedeflerini gerçekleştirmelerine yardımcı olur ve iş süreçlerinin etkinliğini artırır. Özer ve Sungur (2020: 275), PYS'nin çalışanların motivasyonunu ve performansını artırarak işletmenin rekabet gücünü artırdığını belirtmiştir. Aynı zamanda, PYS, çalışanların performansını objektif kriterlere göre değerlendirerek adil bir çalışma ortamı yaratılmasına katkıda bulunur (Eren, 2010: 6).

İşletme performans yönetimi, zamanla önemli değişiklikler ve gelişmeler geçirmiştir. Geleneksel performans değerlendirme yöntemlerinden, daha modern ve entegre performans yönetim sistemlerine geçiş yapılmıştır. Özellikle bilgi teknolojilerinin gelişmesi, PYS'nin daha etkin ve verimli bir şekilde uygulanmasını sağlamıştır. Kaplan ve Norton (1996: 55) tarafından geliştirilen "Balanced Scorecard" yaklaşımı, performans yönetiminde bir devrim yaratmış ve işletmelerin performansını dört temel perspektifte (finansal, müşteri, iç süreçler ve öğrenme-gelişim)

değerlendirmesine olanak tanımıştır (Kaplan & Norton, 1996: 55). Bu gelişmeler, işletmelerin performans yönetiminde daha stratejik ve bütüncül bir yaklaşım benimsemelerine katkıda bulunmuştur (Dinçer, 2013: 24).

Performans yönetim sistemlerinin işletmelere sağladığı birçok fayda bulunmaktadır. İlk olarak, bu sistemler, işletmenin stratejik hedeflerine ulaşmasını sağlar. Ayrıca, çalışanların performansını sürekli izleyerek, geri bildirim sağlayarak ve gerekli düzeltici önlemleri alarak işletmenin genel verimliliğini artırır. PYS, aynı zamanda çalışanların motivasyonunu ve iş tatminini artırarak, iş gücü devir oranını düşürür (Aydın, 2015: 36). Erdem ve Erdem (2011: 226) ise, PYS'nin işletmelerin finansal performansını artırmada kritik rol oynadığını ve müşteri memnuniyetini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Son olarak, PYS, işletmelerin rekabet avantajı elde etmesine ve sürdürülebilir büyüme sağlamasına yardımcı olur (Koçel, 2011: 305).

2.6. İŞLETMELERDE PERFORMANS ÖLÇÜMÜ VE ÖNEMİ

İşletmelerde performans ölçümünün temel amacı, işletmenin stratejik hedeflerine ulaşma sürecinde faaliyetlerinin ne kadar etkin ve verimli olduğunu değerlendirmektir. Performans ölçümü, işletmenin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek iyileştirme alanlarını tespit etmeye yardımcı olur. Ayrıca, işletmenin kaynaklarını en etkin şekilde kullanmasını sağlar ve karar verme süreçlerini destekler. Performans ölçümü, işletmenin mali sağlığını, operasyonel etkinliğini ve piyasa konumunu objektif verilerle analiz etmeye olanak tanır (Dinçer, 2013: 25; Koçel, 2011: 305).

Performans ölçümünün işletmelere sağladığı birçok yarar bulunmaktadır. İlk olarak, işletmelerin stratejik planlama süreçlerini destekler ve hedeflerine ulaşma yolunda ilerlemelerini sağlar. Performans ölçümü, işletmelerin faaliyetlerini sürekli izleyerek, performans sapmalarını tespit eder ve gerekli düzeltici önlemleri almalarına olanak tanır. Ayrıca, çalışanların performansını değerlendirerek motivasyonu artırır ve çalışan bağlılığını güçlendirir (Eren, 2010: 8). Performans ölçümü, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine ve sürdürülebilir büyüme sağlamalarına yardımcı olur. Özellikle Balanced Scorecard gibi modern performans ölçüm araçları,

işletmelerin finansal olmayan göstergelerini de dikkate alarak daha kapsamlı bir değerlendirme sağlar (Kaplan & Norton, 1996: 56).

Performans ölçümü, belirli kriterlere ve metriklere dayalı olarak işletmenin faaliyetlerini değerlendirme sürecidir. Bu süreçte kullanılan temel özellikler arasında objektiflik, güvenilirlik, geçerlilik ve ölçülebilirlik yer alır. Performans ölçüm kriterleri, işletmenin stratejik hedefleriyle uyumlu olmalı ve işletmenin tüm seviyelerinde uygulanabilir olmalıdır. Ayrıca, performans ölçüm süreçleri düzenli aralıklarla gerçekleştirilerek sürekli iyileştirme sağlanmalıdır (Aydın, 2015: 37). Performans ölçüm araçları arasında finansal göstergeler (kâr marjı, ROI), operasyonel göstergeler (üretim verimliliği, stok devir hızı) ve müşteri memnuniyeti gibi finansal olmayan göstergeler yer alır (Erdem & Erdem, 2011: 227).

2.6.1. İşletme Performansının Ölçüm Yöntemleri

2.6.1.1. Karlılık Göstergeleri

Karlılık göstergeleri, işletmelerin finansal performansını değerlendirmek için kullanılan temel ölçütler arasında yer alır. Bu göstergeler, işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği karın, satışlar, aktifler veya öz kaynaklar gibi farklı finansal verilerle karşılaştırılmasını içerir. Gücenme ve Aksoy'un (2006: 67) çalışmasında da belirtildiği gibi, karlılık göstergeleri işletmelerin verimliliğini ve sürdürülebilirliğini ölçmekte önemli bir rol oynar. Bu göstergeler arasında en yaygın kullanılanlar brüt kâr marjı, faaliyet karı marjı ve net kâr marjıdır.

Hasan'ın (2017: 38) çalışmasında, ticari bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesinde karlılık göstergelerinin rolü vurgulanmıştır. Bu göstergeler, bankaların yönetim etkinliğini ve mali sağlığını değerlendirmek için kullanılır. Bankaların karlılık oranları, faiz geliri ve giderlerinin yanı sıra, diğer operasyonel gelir ve giderlerin de dikkate alındığı kapsamlı bir analiz gerektirir. Bu tür analizler, bankaların uzun vadeli stratejik kararlarını yönlendirmede kritik bir öneme sahiptir. Bang ve Joshi (2010: 65), karlılık göstergelerinin işletmelerin piyasa genişleme stratejileri ile ilişkisini incelemişlerdir. Karlılık göstergeleri, işletmelerin yeni pazarlara girerken veya mevcut pazarlarını genişletirken finansal başarılarını ölçmek

için kullanılır. Bu göstergeler, işletmelerin yatırımcılar ve diğer paydaşlar nezdinde güvenilirlik ve sürdürülebilirliklerini artırmak için de önemlidir. Ayrıca, karlılık göstergeleri, işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olabilecek stratejik kararları almalarına da rehberlik eder.

2.6.1.2. Verimlilik Göstergeleri

Verimlilik göstergeleri, işletmelerin kaynaklarını ne kadar etkin ve verimli kullandığını değerlendirmek için kullanılır. Gücenme ve Aksoy (2006: 68), işletmelerin nakit akış tablolarını analiz ederek verimliliklerini ölçmüşlerdir. Bu analizler, işletmelerin nakit yönetimi ve operasyonel etkinlikleri hakkında önemli bilgiler sağlar. Verimlilik göstergeleri arasında en yaygın kullanılanlar aktif devir hızı, alacak devir hızı ve stok devir hızıdır. Böyükaslan'ın (2018: 81) çalışmasında, kurum kültürünün işletmelerin finansal performansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Verimlilik göstergeleri, işletmelerin kurum kültürünü nasıl uyguladığını ve bu kültürün operasyonel verimlilik üzerindeki etkisini ölçmek için kullanılır. İyi bir kurum kültürü, çalışanların motivasyonunu artırarak işletmenin genel verimliliğine katkıda bulunabilir. Bu nedenle, verimlilik göstergeleri, işletmelerin içsel süreçlerini optimize etmelerine ve performanslarını artırmalarına yardımcı olur. Cavlak ve Ataman (2019: 182), geleneksel ve alternatif performans ölçütlerini karşılaştırarak verimlilik göstergelerinin önemini vurgulamışlardır. Verimlilik göstergeleri, işletmelerin operasyonel süreçlerini ve kaynak kullanımını değerlendirmek için kritik bir araçtır. Bu göstergeler, işletmelerin maliyetlerini düşürmelerine, üretkenliklerini artırmalarına ve rekabet avantajı elde etmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, verimlilik göstergeleri, işletmelerin stratejik planlamalarında ve performans değerlendirmelerinde önemli bir rol oynar.

2.6.1.3. Likidite Göstergeleri

Likidite göstergeleri, işletmelerin kısa vadeli borçlarını karşılama kapasitesini ölçmek için kullanılan finansal göstergelerdir. Bu göstergeler, işletmelerin mali sağlığını ve ödeme gücünü değerlendirmede kritik bir rol oynar. Gücenme ve

Aksoy'un (2006: 69) çalışmasında, nakit akım tablolarının işletmelerin likidite durumunu nasıl yansıttığına dikkat çekilmiştir. Likidite göstergeleri arasında en yaygın kullanılanlar cari oran, likidite oranı ve nakit oranıdır. Çanakçıoğlu ve Demirbaş (2009: 220), performans ölçüm yöntemleri ile kurumsal karne yaklaşımını incelemişlerdir. Likidite göstergeleri, işletmelerin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayabilme yeteneklerini değerlendirmek için kullanılır. Bu göstergeler, işletmelerin finansal esnekliklerini ve acil durumlarda likidite sağlayabilme kapasitelerini belirlemekte önemli bir rol oynar. Likidite göstergeleri, işletmelerin finansal risklerini yönetmelerine ve mali kriz dönemlerinde ayakta kalabilmelerine yardımcı olur. Şenol ve Ulutaş (2018: 985), muhasebe temelli performans ölçümleri ile piyasa temelli performans ölçümlerini karşılaştırarak likidite göstergelerinin önemini vurgulamışlardır. Likidite göstergeleri, işletmelerin mali sağlığını ve kısa vadeli ödeme kapasitelerini değerlendirirken kritik bir araçtır. Bu göstergeler, işletmelerin finansal planlamalarını yaparken ve yatırım kararlarını alırken dikkate almaları gereken önemli faktörlerdir. Ayrıca, likidite göstergeleri, işletmelerin finansal esnekliklerini ve sürdürülebilirliklerini artırmada önemli bir rol oynar.

2.6.1.4. Finansal Yapı (Kaldıraç) Göstergeleri

Finansal yapı göstergeleri, işletmelerin sermaye yapısını ve borçlanma düzeylerini değerlendirmek için kullanılır. Bu göstergeler, işletmelerin finansal risklerini ve borç ödeme kapasitelerini belirlemede kritik bir rol oynar. Gücenme ve Aksoy'un (2006: 69) çalışmasında, işletmelerin nakit akım tablolarının finansal yapı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Finansal yapı göstergeleri arasında en yaygın kullanılanlar borç/öz sermaye oranı, uzun vadeli borç oranı ve kaldıraç oranıdır. Koyuncu'nun (2010: 7) çalışmasında, değere dayalı ve geleneksel finansal performans ölçütlerinin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Finansal yapı göstergeleri, işletmelerin borç ve öz sermaye dengesini değerlendirerek finansal sürdürülebilirliklerini belirlemeye yardımcı olur. İyi bir finansal yapı, işletmelerin ekonomik dalgalanmalara karşı dayanıklılığını artırır ve uzun vadeli büyüme potansiyelini destekler. Bu göstergeler, işletmelerin finansal risklerini yönetmelerine ve stratejik finansal kararlar almalarına yardımcı olur. Delen, Kuzey ve Uyar (2013: 3971), finansal oranlar

kullanarak işletme performansını ölçmenin önemini vurgulamışlardır. Finansal yapı göstergeleri, işletmelerin borç ve sermaye yapılarını optimize ederek maliyetlerini düşürmelerine ve karlılıklarını artırmalarına yardımcı olur. Bu göstergeler, işletmelerin finansal esnekliklerini ve yatırımcı güvenini artırmak için kritik bir araçtır. Ayrıca, finansal yapı göstergeleri, işletmelerin uzun vadeli finansal planlamalarını yaparken dikkate almaları gereken önemli faktörlerdir.

2.6.2. Finansal Olmayan Performansın Tanımı ve Önemi

Finansal olmayan performans ölçüm yöntemleri, işletmelerin sadece mali başarılarını değil, aynı zamanda operasyonel ve stratejik hedeflerine ne kadar ulaştıklarını da değerlendirmek için kullanılır. Bu ölçümler, işletmelerin uzun vadeli başarılarını garanti altına almak için önemlidir. Tokgöz'ün (2016: 32) çalışmasında belirtildiği gibi, finansal olmayan performans göstergeleri, işletmelerin sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmelerinde kritik bir rol oynar. Banker ve Mashruwala (2007: 765), finansal olmayan performans ölçütlerinin gelecekteki finansal performans üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmalarında, rekabetin bu ilişkiyi nasıl etkilediğini de incelemişlerdir. Bu bağlamda, finansal olmayan performans ölçütleri, işletmelerin piyasa konumlarını güçlendirmeleri ve uzun vadeli karlılıklarını artırmaları için önemlidir. DeBusk, Brown ve Killough (2003: 220), dengeli ölçüm sistemlerinin bileşenleri ve göreceli ağırlıklarını incelemişlerdir. Bu çalışmada, finansal olmayan performans ölçütlerinin işletme stratejilerinin etkin bir şekilde uygulanmasında ve performansın bütüncül bir şekilde değerlendirilmesinde ne kadar önemli olduğunu vurgulamışlardır.

2.6.3 Finansal Olmayan Performans Ölçütleri

2.6.3.1. Etkinlik (Etkenlik)

Etkinlik, işletmelerin belirlenen hedeflere ne kadar başarılı bir şekilde ulaştıklarını ifade eder. Yükçü ve Atağan (2010: 1), etkinlik kavramının işletmelerde sıklıkla karışıklık yarattığını belirtmişlerdir. Etkinlik, belirlenen amaçlara ulaşma

derecesini ölçerken, verimlilik ise bu amaçlara ulaşırken kullanılan kaynakların etkinliğini değerlendirir. Alpkan ve diğerleri (2005: 175), etkinliğin işletme performansı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmalarında, etkin yönetim stratejilerinin işletmelerin performansını artırmada kritik bir rol oynadığını göstermişlerdir. Etkinlik, işletmelerin stratejik hedeflerine ne kadar yakın olduklarını değerlendirmede önemli bir ölçüt olarak kullanılır. Akın (2006: 16), kamu sermayeli şirketlerde performans ölçüm yöntemlerini incelediği çalışmasında, etkinliğin bu tür işletmelerdeki önemi üzerinde durmuştur. Etkinlik ölçütleri, kamu sermayeli şirketlerin kamu hizmeti sunma hedeflerine ne kadar başarılı bir şekilde ulaştıklarını değerlendirmede kullanılır.

2.6.3.2. Verimlilik

Verimlilik, işletmelerin belirli bir çıktıyı elde etmek için ne kadar kaynak kullandıklarını ölçer. Banker, Datar ve Kaplan (1989: 530), verimlilik ölçümünün yönetim muhasebesindeki önemini vurgulamışlardır. Verimlilik, işletmelerin maliyetleri düşürme ve üretkenliği artırma hedeflerine ulaşmada kritik bir rol oynar. Baines (1997: 160), verimlilik ölçüm ve raporlama yöntemlerini incelediği çalışmasında, bu ölçümlerin işletmelerin performansını sürekli olarak iyileştirmede nasıl kullanıldığını açıklamıştır. Verimlilik göstergeleri, işletmelerin operasyonel süreçlerini optimize etmelerine yardımcı olur. Met ve Erdem (2006: 55), konaklama işletmelerinde verimliliğin nasıl ölçüldüğünü ve verimliliği etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışmada, verimlilik ölçütlerinin işletmelerin hizmet kalitesini artırmada ve müşteri memnuniyetini sağlamada nasıl kullanıldığına değinilmiştir.

2.6.3.3. Kalite

Kalite, işletmelerin sunduğu ürün ve hizmetlerin müşteri beklentilerini ne kadar karşıladığını değerlendiren bir ölçüttür. Evans (2011: 7), kalite ve performans mükemmeliyetinin işletmelerin başarısındaki önemini vurgulamıştır. Kalite göstergeleri, müşteri memnuniyetini artırmak ve rekabet avantajı elde etmek için kritik öneme sahiptir. Casey (2002: 77), organizasyonların kalite yönetim stratejilerini

inceleyerek, kalite ölçütlerinin işletmelerin uzun vadeli başarısındaki rolünü açıklamıştır. Kalite, işletmelerin marka değerini ve müşteri sadakatini artırmada önemli bir faktördür. Demir (2012), Avrupa Müşteri Memnuniyet Endeksi Modeli'ni kullanarak, uluslararası otel işletmelerinde kalite ölçümünün önemini araştırmıştır. Çalışma, kalite göstergelerinin müşteri memnuniyetini ve dolayısıyla işletme performansını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır.

2.6.3.4. Müşteri Memnuniyeti

Müşteri memnuniyeti, müşterilerin işletmenin ürün ve hizmetlerinden ne kadar memnun kaldığını ölçer. Banker, Potter ve Srinivasan (2000: 75), müşteri memnuniyeti gibi finansal olmayan performans ölçütlerinin işletmelerin genel performansı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Müşteri memnuniyeti, işletmelerin pazarda rekabet avantajı elde etmeleri ve müşteri sadakatini artırmaları için kritik bir göstergedir. Koçel (2011: 305), müşteri memnuniyetinin işletmelerin uzun vadeli başarısındaki rolünü vurgulamıştır. Müşteri memnuniyeti ölçütleri, işletmelerin müşteri beklentilerini ne kadar karşıladığını ve hizmet kalitesini nasıl artırabileceğini değerlendirmede kullanılır. Elitaş ve Ağca (2006: 180), çok boyutlu performans değerleme yaklaşımlarını inceledikleri çalışmalarında, müşteri memnuniyetinin işletme performansını nasıl etkilediğini açıklamışlardır. Müşteri memnuniyeti, işletmelerin müşteri sadakatini artırarak uzun vadeli karlılıklarını sağlamak için önemlidir.

2.6.3.5. Müşteri Sadakati

Müşteri sadakati, müşterilerin işletmeye olan bağlılıklarını ve tekrar satın alma davranışlarını ölçer. Tokgöz (2016: 35), müşteri sadakatinin işletmelerin finansal olmayan performans göstergeleri üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Müşteri sadakati, işletmelerin uzun vadeli gelirlerini ve sürdürülebilirliğini artırmada kritik bir göstergedir. Demir (2012: 675), uluslararası otel işletmelerine yönelik yaptığı çalışmada, müşteri sadakatinin işletme performansı üzerindeki önemini incelemiştir. Müşteri sadakati, işletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve müşteri kaybını

önlemeleri için önemli bir faktördür. Selladurai (2002: 615), müşteri sadakatinin organizasyonların karlılığı üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Bu çalışmada, müşteri sadakatinin işletmelerin pazarda güçlü bir yer edinmelerine ve müşteri ilişkilerini uzun vadeli olarak sürdürebilmelerine olanak tanıdığı belirtilmiştir.

2.6.3.6. Yenilik

Yenilik, işletmelerin yeni ürünler, hizmetler veya süreçler geliştirerek pazarda rekabet avantajı elde etme kapasitesini ifade eder. Peters (2008: 25), yeniliğin işletme performansı üzerindeki etkilerini incelediği çalışmasında, yenilikçi faaliyetlerin işletmelerin uzun vadeli başarısındaki önemini vurgulamıştır. Yenilik, işletmelerin değişen pazar koşullarına uyum sağlamalarını ve rekabet avantajı elde etmelerini sağlar. Alpkan ve diğerleri (2005: 180), şirket girişimciliğinin şirket performansı üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Yenilik, girişimcilik faaliyetlerinin bir parçası olarak işletmelerin performansını artırmada önemli bir rol oynar. Yenilikçi işletmeler, piyasa dinamiklerine hızlı bir şekilde yanıt vererek rekabet avantajı elde edebilirler. Avcı (2005: 119), örgütsel öğrenme ve örgütsel performans ilişkisini incelediği çalışmasında, yenilikçi stratejilerin işletme performansı üzerindeki etkilerini açıklamıştır. Yenilik, işletmelerin verimliliğini artırarak ve maliyetlerini düşürerek performanslarını optimize etmelerine yardımcı olur.

2.6.3.7. Çalışan Memnuniyeti

Çalışan memnuniyeti, çalışanların iş yerindeki genel memnuniyet düzeyini ve motivasyonlarını ölçer. Tokgöz (2016: 45), çalışan memnuniyetinin işletmelerin finansal olmayan performans göstergeleri üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışan memnuniyeti, işletmelerin verimliliğini ve hizmet kalitesini artırmada kritik bir faktördür. Evans (2011: 8), çalışan memnuniyetinin kalite ve performans mükemmeliyetine olan katkısını vurgulamıştır. Çalışan memnuniyeti, işletmelerin uzun vadeli başarısı için önemlidir çünkü mutlu ve motive çalışanlar, müşteri memnuniyetini ve işletme verimliliğini artırır. Bayyurt (2019: 585), işletmelerde performans değerlendirmenin önemini ve performans göstergeleri arasındaki ilişkileri

araştırmıştır. Çalışan memnuniyeti, işletmelerin performans değerlendirme süreçlerinde dikkate alması gereken önemli bir göstergedir. Çalışan memnuniyeti, işletmelerin içsel süreçlerini ve genel organizasyonel kültürlerini iyileştirmede önemli bir rol oynar.

2.6.4. Değere Dayalı Performans Ölçüm Yöntemleri

2.6.4.1. Ekonomik Katma Değer

Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added- EVA), bir işletmenin yarattığı ekonomik değerin ölçülmesinde kullanılan bir performans göstergesidir. EVA, işletmenin faaliyetlerinden elde ettiği net karın, sermaye maliyetini aştığı miktarı ifade eder. Bu gösterge, işletmelerin sermayeyi ne kadar etkin kullandığını belirlemek için önemlidir (Striteska & Spickova, 2012: 1). Khan ve Shah (2011: 13411), EVA'nın işletmelerin uzun vadeli değer yaratma kapasitelerini ölçmede kritik bir rol oynadığını belirtmişlerdir. EVA, sadece mali performansı değil, aynı zamanda işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşmadaki başarısını da yansıtır. Bu nedenle, EVA, yöneticiler için önemli bir karar verme aracı olarak kullanılır. Bourne ve diğerleri (2000: 760), EVA'nın işletmelerin performansını artırmada etkili bir ölçüt olduğunu belirtmişlerdir. EVA, işletmelerin maliyetlerini yönetme ve sermaye verimliliğini artırma çabalarında kritik bir rol oynar. Bu gösterge, işletmelerin finansal sağlıklarını ve yatırımcı güvenini artırmak için de önemlidir.

2.6.4.2. Pazar Katma Değeri

Pazar Katma Değer (Market Value Added- MVA), bir işletmenin piyasa değeri ile sermaye maliyeti arasındaki farkı ifade eder. MVA, yatırımcıların işletmeye olan güvenini ve işletmenin piyasa performansını ölçmede kullanılır. Songül Çınaroğlu (2012: 121), MVA'nın işletmelerin rekabet gücünü ve piyasa değerini artırmadaki rolünü vurgulamıştır. Chadwick (1999: 140), MVA'nın işletmelerin uzun vadeli stratejik hedeflerine ulaşmada ne kadar başarılı olduklarını gösteren önemli bir ölçüt olduğunu belirtmiştir. MVA, işletmelerin piyasa beklentilerini ne kadar karşıladığını

ve yatırımcı değerini artırmada ne kadar etkili olduğunu değerlendirmede kullanılır. Garengo ve diğerleri (2005: 76), MVA'nın küçük ve orta ölçekli işletmelerin performansını değerlendirmede kritik bir gösterge olduğunu vurgulamışlardır. MVA, bu tür işletmelerin piyasa konumlarını güçlendirme ve yatırımcı güvenini artırma çabalarında önemli bir rol oynar.

2.6.4.3. Nakit Katma Değeri

Nakit Katma Değer (Cash Value Added- CVA), işletmelerin faaliyetlerinden elde ettikleri nakit akışlarının sermaye maliyetini aşan kısmını ifade etmektedir. CVA, işletmelerin likidite durumunu ve nakit yönetim etkinliğini ölçmede kullanılmaktadır. Michaela Striteska ve Marketa Spickova (2012: 1), CVA'nın işletmelerin finansal sağlığını ve operasyonel verimliliğini artırmadaki önemini belirtmişlerdir. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma ve likidite yönetimini optimize etme çabalarında kritik bir rol oynamaktadır. Khan ve Attaullah Shah (2011: 13412), CVA'nın işletmelerin nakit akışlarını yönetmede ne kadar başarılı olduklarını gösteren kritik bir ölçüt olduğunu vurgulamışlardır. CVA, işletmelerin maliyet yönetimini optimize etme ve sermaye verimliliğini artırma çabalarında önemli bir rol oynamaktadır. Mike Bourne ve diğerleri (2000: 761), CVA'nın işletmelerin finansal performansını sürekli olarak iyileştirme çabalarında önemli bir araç olduğunu belirtmişlerdir. CVA, işletmelerin nakit akışlarını etkin bir şekilde yönetmelerine ve uzun vadeli sürdürülebilirliklerini sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, CVA, işletmelerin hem kısa vadeli finansal hedeflerine ulaşmalarını hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirmelerini desteklemektedir.

2.6.4.4. Yatırımın Nakit Akım Karlılığı

Yatırımın Nakit Akım Karlılığı (Cash Flow Return on Investment- CFROI), işletmelerin yatırımlarından elde ettikleri nakit akışlarının yatırım maliyetini aşan kısmını ifade etmektedir. CFROI, işletmelerin yatırım kararlarının etkinliğini ve sermaye kullanımını değerlendirmede kullanılmaktadır (Striteska & Spickova, 2012: 2). Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma ve yatırımlarını daha verimli

bir şekilde yönetme çabalarında kritik bir rol oynamaktadır. CFROI, işletmelerin nakit akışlarını optimize etmelerine ve yatırım getirisini maksimize etmelerine olanak tanımaktadır. Khan ve Shah (2011: 13412), CFROI'nin işletmelerin yatırım getirisini optimize etme ve sermaye verimliliğini artırma çabalarında kritik bir rol oynadığını belirtmişlerdir. CFROI, işletmelerin finansal performansını sürekli olarak iyileştirme ve yatırımcı değerini artırma çabalarında önemli bir araçtır. Mike Bourne ve diğerleri (2000: 762), CFROI'nin işletmelerin yatırım kararlarını değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde önemli bir gösterge olduğunu vurgulamışlardır. Bu yöntem, işletmelerin maliyetlerini yönetme ve sermaye verimliliğini artırma çabalarında kritik bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, CFROI, işletmelerin hem kısa vadeli finansal hedeflerine ulaşmalarını hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirmelerini desteklemektedir.

2.6.4.5. Hissedar Katma Değeri

Hissedar Katma Değer (Shareholder Value Added- SVA), işletmelerin hissedarlarına sağladığı getirinin sermaye maliyetini aşan kısmını ifade etmektedir. SVA, işletmelerin yatırımcılarına ne kadar değer yarattığını ölçmede kullanılmaktadır. Striteska ve Spickova (2012: 3), SVA'nın, işletmelerin hissedar değeri yaratmada ne kadar başarılı olduklarını gösteren önemli bir ölçüt olduğunu belirtmişlerdir. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma ve hissedarlarına maksimum değeri sağlama çabalarında kritik bir rol oynamaktadır. Khan ve Shah (2011: 13414), SVA'nın, işletmelerin uzun vadeli finansal performansını ve yatırımcı güvenini artırmada kritik bir rol oynadığını vurgulamışlardır. SVA, işletmelerin finansal sağlığını ve sürdürülebilirliğini artırma çabalarında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Mike Bourne ve diğerleri (2000: 763), SVA'nın, işletmelerin hissedar değeri yaratma ve yatırımcı güvenini artırma çabalarında kritik bir gösterge olduğunu belirtmişlerdir. Bu yöntem, işletmelerin maliyetlerini yönetme ve sermaye verimliliğini artırma çabalarında önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla, SVA, işletmelerin hem kısa vadeli finansal hedeflerine ulaşmalarını hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirmelerini desteklemektedir.

2.6.5. Bütünleşik Performans ve Ölçüm Yöntemleri

2.6.5.1. Bütünleşik Performansın Tanımı ve Önemi

Bütünleşik performans ölçüm yöntemleri, işletmelerin hem finansal hem de finansal olmayan performanslarını kapsayan geniş kapsamlı bir değerlendirme sağlamaktadır. Bu yöntemler, işletmenin genel stratejik hedeflerine ne kadar yaklaştığını ve sürdürülebilir başarısını ne ölçüde sağladığını belirlemek için kullanılmaktadır. Striteska ve Spickova (2012: 4), bütünleşik performansın, işletmelerin tüm faaliyetlerini kapsayan ve stratejik yönetim süreçlerine entegre edilmiş bir performans değerlendirme yöntemi olduğunu belirtmişlerdir. Bu yöntemler, işletmelerin performansını çok yönlü bir perspektiften ele alarak, dengeli ve bütüncül bir değerlendirme yapmalarına olanak tanımaktadır. Khan ve Shah (2011: 13415), bütünleşik performans ölçüm yöntemlerinin, işletmelerin rekabet avantajı elde etmeleri ve piyasa konumlarını güçlendirmeleri için kritik olduğunu vurgulamışlardır. Bütünleşik performans ölçüm yöntemleri, işletmelerin sadece kısa vadeli finansal sonuçlarına odaklanmak yerine, uzun vadeli stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olacak geniş bir perspektif sunmaktadır. Patrizia Garengo ve diğerleri (2005: 27), küçük ve orta ölçekli işletmelerde bütünleşik performans ölçüm yöntemlerinin uygulanmasının önemine dikkat çekmişlerdir. Bu tür yöntemler, KOBİ'lerin kaynaklarını daha etkin kullanmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Bütünleşik performans ölçüm yöntemleri, işletmelerin verimliliklerini ve etkinliklerini artırmada önemli bir rol oynamaktadır.

2.6.5.2. Bütünleşik Performans Ölçüm Yöntemleri

2.6.5.2.1. Performans Ölçüm Matrisi

Performans ölçüm matrisi, işletmelerin çeşitli performans ölçütlerini sistematik bir şekilde değerlendirmelerini sağlayan bir araçtır. Striteska ve Spickova (2012: 5), performans ölçüm matrisinin, işletmelerin hem finansal hem de finansal olmayan performans göstergelerini bir arada değerlendirmelerine olanak tanıdığını

belirtmektedirler. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma yolunda kapsamlı bir değerlendirme yapmalarını sağlamaktadır. Performans ölçüm matrisi, işletmelerin performansını çok yönlü bir perspektiften ele alarak, dengeli ve bütüncül bir değerlendirme yapmalarına imkân tanımaktadır. Chadwick (1999: 141), performans ölçüm matrisinin, işletmelerin performansını çeşitli boyutlarda değerlendirme ve iyileştirme süreçlerini optimize etmede kritik bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu yöntem, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Garengo ve diğerleri (2005: 28), performans ölçüm matrisinin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedirler. Performans ölçüm matrisi, KOBİ'lerin operasyonel verimliliklerini artırmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Böylece, performans ölçüm matrisi, işletmelerin hem kısa vadeli operasyonel başarılarını hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirmelerine katkı sağlamaktadır.

2.6.5.2.2. Dengeli Performans Karnesi

Dengeli performans karnesi (Balanced Scorecard), işletmelerin performansını dört temel perspektiften değerlendiren kapsamlı bir performans ölçüm sistemidir. Kaplan ve Norton (1996: 56), dengeli performans karnesinin, finansal, müşteri, iç süreçler ve öğrenme ve gelişme perspektiflerini kapsadığını belirtmektedirler. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma yolunda dengeli bir yaklaşım sunmaktadır. Dengeli performans karnesi, işletmelerin performansını sadece finansal sonuçlarla değil, aynı zamanda müşteri memnuniyeti, iç süreçlerin etkinliği ve çalışanların gelişimi gibi önemli faktörlerle de değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Yaşar (2016: 200), dengeli performans karnesinin, işletmelerin stratejik hedeflerini eyleme dönüştürmelerine yardımcı olan etkili bir araç olduğunu vurgulamaktadır. Barutçugil (2002: 19), dengeli performans karnesinin, işletmelerin uzun vadeli başarılarını sağlamada kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerini net bir şekilde belirlemelerine ve bu hedeflere ulaşma yolunda gerekli adımları atmalarına yardımcı olmaktadır. Dengeli performans karnesi, işletmelerin hem kısa vadeli performanslarını optimize etmelerine hem de uzun vadeli

stratejik amaçlarına ulaşmalarını sağlamaktadır. Bu kapsamda, dengeli performans karnesi, işletmelerin bütüncül bir performans değerlendirme sistemi oluşturmalarına ve sürdürülebilir başarı elde etmelerine katkı sunmaktadır.

2.6.5.2.3. LYNCH-CROSS Performans Piramidi

Lynch-Cross performans piramidi, işletmelerin performansını çeşitli seviyelerde değerlendiren bir performans ölçüm sistemidir. Striteska ve Spickova (2012: 6), Lynch-Cross performans piramidinin, işletmelerin stratejik hedeflerini alt seviyelerdeki operasyonel hedeflerle ilişkilendiren bir model olduğunu belirtmişlerdir. Bu yöntem, işletmelerin stratejik planlamalarını daha bütüncül bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Lynch-Cross performans piramidi, işletmelerin performansını değerlendirmede çok katmanlı bir yaklaşım sunmakta ve böylece hem stratejik hem de operasyonel seviyelerdeki hedeflerin uyumunu sağlamaktadır. Khan ve Shah (2011: 13414), Lynch-Cross performans piramidinin, işletmelerin performansını çeşitli seviyelerde değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu vurgulamışlardır. Bu yöntem, işletmelerin hem üst düzey stratejik hedeflerini hem de alt düzey operasyonel hedeflerini değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Garengo ve diğerleri (2005: 29), Lynch-Cross performans piramidinin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmişlerdir. Bu yöntem, KOBİ'lerin stratejik hedeflerine ulaşmalarına ve operasyonel verimliliklerini artırmalarına yardımcı olabilmektedir. Böylece, Lynch-Cross performans piramidi, işletmelerin hem kısa vadeli operasyonel başarılarını hem de uzun vadeli stratejik hedeflerine ulaşmalarını desteklemektedir.

2.6.5.2.4. Sonuçlar (Göstergeler) ve Belirleyiciler Modeli

Sonuçlar ve belirleyiciler modeli, işletmelerin performansını sonuçlar ve bu sonuçlara etki eden faktörler açısından değerlendiren bir yöntemdir. Striteska ve Spickova (2012: 7), bu modelin, işletmelerin performans göstergelerini ve bu göstergelere etki eden belirleyicileri sistematik bir şekilde değerlendirmelerine olanak tanıdığını belirtmişlerdir. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma yolunda

kapsamlı bir değerlendirme yapmalarını sağlar. Sonuçlar ve belirleyiciler modeli, işletmelerin, başarıya ulaşmak için gerekli olan kritik başarı faktörlerini belirlemelerine ve bu faktörleri sistematik bir şekilde yönetmelerine yardımcı olmaktadır. Khan ve Shah (2011: 13416), sonuçlar ve belirleyiciler modelinin, işletmelerin performansını çeşitli boyutlarda değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu vurgulamışlardır. Bu yöntem, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Bourne ve diğerleri (2000: 765), sonuçlar ve belirleyiciler modelinin, işletmelerin performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmişlerdir. Bu yöntem, işletmelerin operasyonel verimliliklerini artırmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilir. Bu kapsamda, model, işletmelerin hem mevcut durumlarını analiz etmelerini hem de gelecekteki performanslarını artıracak stratejik önlemleri belirlemelerini sağlamaktadır.

2.6.5.2.5. Avrupa Kalite Yönetimi Vakfı Performans Ölçüm Modeli

Avrupa Kalite Yönetimi Vakfı (EFQM) performans ölçüm modeli, işletmelerin toplam kalite yönetimini uygulamalarına yardımcı olan kapsamlı bir yöntemdir. Striteska ve Spickova (2012: 8), EFQM modelinin, işletmelerin performansını değerlendirme ve iyileştirme süreçlerinde geniş kapsamlı bir yaklaşım sunduğunu belirtmektedirler. Bu model, işletmelerin kalite yönetimini stratejik hedefleriyle uyumlu bir şekilde entegre etmelerine yardımcı olmaktadır. EFQM modeli, işletmelerin kalite yönetimi prensiplerini benimseyerek, süreçlerini ve çıktılarını sürekli olarak iyileştirmelerine olanak tanımaktadır. Khan ve Shah (2011: 13417), EFQM modelinin, işletmelerin kalite yönetimini optimize etme ve rekabet avantajı elde etme çabalarında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadırlar. Bu model, işletmelerin performansını sadece finansal sonuçlarla değil, aynı zamanda kalite ve müşteri memnuniyeti gibi önemli faktörlerle de değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Garengo ve diğerleri (2005: 30), EFQM modelinin, küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedirler. EFQM modeli, KOBİ'lerin kalite yönetimini optimize etmelerine ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler hem kısa

vadeli operasyonel hedeflerine ulaşmakta hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirebilmektedirler.

2.6.5.2.6. Sorumluluk Temelli Performans Ölçüm Yöntemi

Sorumluluk temelli performans ölçüm yöntemi, işletmelerin çeşitli sorumluluk alanlarındaki performanslarını değerlendiren bir yöntemdir. Striteska ve Spickova (2012: 9), bu yöntemin, işletmelerin performansını sorumluluk alanları ve bu alanlardaki hedeflere ulaşma derecesi açısından değerlendirmelerine olanak tanıdığını belirtmektedirler. Sorumluluk temelli performans ölçüm yöntemi, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma yolunda kapsamlı bir değerlendirme yapmalarını sağlamaktadır. Bu yöntem, işletmelerin performanslarını sorumluluk bazında analiz ederek, hangi alanlarda güçlü olduklarını ve hangi alanlarda iyileştirmeler gerektiğini belirlemelerine yardımcı olmaktadır. Khan ve Shah (2011: 13418), sorumluluk temelli performans ölçüm yönteminin, işletmelerin performansını çeşitli boyutlarda değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu yöntem, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına olanak tanımaktadır. Bourne ve diğerleri (2000: 766), sorumluluk temelli performans ölçüm yönteminin, işletmelerin performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedirler. Bu yöntem, işletmelerin operasyonel verimliliklerini artırmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Dolayısıyla, sorumluluk temelli performans ölçüm yöntemi, işletmelerin hem operasyonel hem de stratejik düzeyde başarılı olmaları için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır.

2.6.5.2.7. Entegre Performans Ölçüm Yöntemi

Entegre performans ölçüm yöntemi, işletmelerin performansını finansal ve finansal olmayan göstergeler açısından bütüncül bir şekilde değerlendiren bir yöntemdir. Striteska ve Spickova (2012: 10), bu yöntemin, işletmelerin tüm performans göstergelerini tek bir sistemde birleştirerek değerlendirmelerine olanak tanıdığını belirtmektedirler. Entegre performans ölçüm yöntemi, işletmelerin stratejik

hedeflerine ulaşma yolunda kapsamlı bir değerlendirme yapmalarını sağlamaktadır. Bu yöntem, işletmelerin performanslarını daha geniş bir perspektifte ele alarak hem mali hem de mali olmayan göstergeler üzerinden kapsamlı bir analiz yapmalarına imkân tanımaktadır. Khan ve Shah (2011: 13419), entegre performans ölçüm yönteminin, işletmelerin performansını çeşitli boyutlarda değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu yöntem, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Bourne ve diğerleri (2000: 767), entegre performans ölçüm yönteminin, işletmelerin performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedirler. Entegre performans ölçüm yöntemi, işletmelerin operasyonel verimliliklerini artırmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler hem kısa vadeli operasyonel hedeflerine ulaşmakta hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirebilmektedirler.

2.6.5.2.8. Organizasyonel Performans Ölçüm Yöntemi

Organizasyonel performans ölçüm yöntemi, işletmelerin genel organizasyonel yapılarının ve performanslarının değerlendirilmesi için kullanılan etkili bir yöntemdir. Striteska ve Spickova (2012: 11), bu yöntemin, işletmelerin organizasyonel yapıları ve bu yapılar içindeki performans göstergelerini değerlendirmelerine olanak tanıdığını belirtmektedirler. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma sürecinde kapsamlı bir değerlendirme yapmalarını sağlamaktadır. İşletmeler, organizasyonel performans ölçüm yöntemi sayesinde, iç yapılarındaki verimliliği ve etkinliği artırarak, stratejik uyumlarını güçlendirebilmektedirler. Khan ve Shah (2011: 13420), organizasyonel performans ölçüm yönteminin, işletmelerin performansını çeşitli boyutlarda değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu yöntem, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Mike Bourne ve diğerleri (2000: 767), organizasyonel performans ölçüm yönteminin, işletmelerin performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedirler. Organizasyonel performans ölçüm yöntemi, işletmelerin operasyonel verimliliklerini artırmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına

yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler hem kısa vadeli operasyonel hedeflerine ulaşmakta hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirebilmektedirler.

2.6.5.2.9. Performans Prizması Yöntemi

Performans prizması yöntemi, işletmelerin performansını beş boyutta değerlendiren kapsamlı bir performans ölçüm modeli olarak tanımlanmaktadır. Striteska ve Spickova (2012: 12), performans prizmasının, paydaşların ihtiyaç ve beklentilerini dikkate alarak performansı değerlendiren etkili bir model olduğunu belirtmektedirler. Bu yöntem, işletmelerin stratejik hedeflerine ulaşma sürecinde kapsamlı bir değerlendirme yapmalarını sağlamaktadır. Performans prizması, paydaşların gereksinimlerini merkezine alarak, işletmelerin performansını daha geniş bir perspektifte ele almakta ve stratejik uyumunu güçlendirmektedir. Khan ve Shah (2011: 13421), performans prizmasının, işletmelerin performansını çeşitli boyutlarda değerlendirme ve optimize etme süreçlerinde kritik bir araç olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu yöntem, işletmelerin güçlü ve zayıf yönlerini belirleyerek, stratejik planlamalarını daha etkin bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Bourne ve diğerleri (2000: 770), performans prizmasının, işletmelerin performans değerlendirmelerinde etkili bir araç olduğunu belirtmektedirler. Performans prizması, işletmelerin operasyonel verimliliklerini artırmalarına ve stratejik hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, işletmeler hem kısa vadeli operasyonel hedeflerine ulaşmakta hem de uzun vadeli stratejik amaçlarını gerçekleştirebilmektedirler.

2.7. LİTERATÜR TARAMASI

İşletmelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için kar elde etmelerinin zorunlu olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kurumsal sürdürülebilirlik performansı finansal başarıyı olumlu yönde etkilediğinde, şirketler sürdürülebilir uygulamalarına daha fazla ilgi gösterebilir ve bu girişimleri daha kalıcı hale getirmek için çalışabilirler. Bu strateji hem hissedarlar hem de diğer paydaşlar için karşılıklı fayda sağlayan bir senaryo oluşturulmaktadır. Paydaş teorisi ve vekalet teorisi çerçevesinde, etkili sürdürülebilirlik uygulamaları güçlü finansal performansa katkıda bulunabilir, böylece

işletmeler, paydaşlar ve genel olarak toplum arasında sağlıklı ilişkiler geliştirilebilir (Barnett ve Solomon, 2012: 1304)

Alshehhi vd. (2018), tarafından yapılan çalışmada, kurumsal sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal performans üzerindeki etkisine ilişkin literatürün bir analizini sunmaktadır. Araştırma, kurumsal sürdürülebilirlik uygulamaları ile finansal performans arasındaki ilişkiye dair artan ilginin olduğunu ancak bu konuda henüz kesin bir fikir birliği sağlanamadığını belirtmektedir. Çalışmada, gelişen eğilimler ve bu ilişki üzerinde nihai bir fikir birliğine varılmasını engelleyen sorunlar ele alınmaktadır. İçerik analizi kullanılarak üst düzey dergilerden seçilen 132 makale incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, yayınların %78'i kurumsal sürdürülebilirlik ile finansal performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu bildirmektedir. Ancak, araştırma metodolojilerindeki ve değişkenlerin ölçümündeki farklılıklar bu konuda farklı görüşlere yol açmaktadır. Ayrıca, literatürde toplam sürdürülebilirliğin yerini, sürdürülebilirliğin sosyal boyutunun daha fazla vurgulandığı, ancak çevresel ve ekonomik boyutların daha az yer aldığı daha dar kapsamlı kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) kavramının aldığı gözlemlenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerdeki çalışmaların yetersiz kaldığına dikkat çeken makale, kurumsal sürdürülebilirlik uygulamaları ile finansal performans arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır (Alshehhi, vd., 2018).

Rashid ve Radiah (2012), tarafından test edilen ana hipotez, üstün sürdürülebilir uygulamalara sahip şirketlerin, bu tür uygulamaları olmayanlara kıyasla daha yüksek finansal performans sergilediğidir. Araştırma, 2008'de en iyi 100 sürdürülebilir küresel şirketten seçilen ve gelişmiş ile gelişmekte olan piyasalardan gelen 3.000 firma arasında yapılmıştır. 2006-2010 döneminde, örnek şirketlerin bazı sektörlerde, kontrol şirketlerine göre anlamlı derecede daha yüksek ortalama satış büyümesi, aktif karlılığı, vergi öncesi kar ve faaliyet nakit akışları gösterdiği tespit edilmiştir. Bulgular, sürdürülebilir şirketlerin daha yüksek finansal performansının süreklilik gösterdiğini ve arttığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, kurumsal sosyal sorumluluk uygulamaları ile kurumsal finansal performans arasında çift yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir(Rashid ve Radiah, 2012).

Kang ve Liu (2014), tarafından yazılan bu makalede, kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) faaliyetlerinin kurumsal performans üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Literatürdeki tutarsız ampirik bulgular ve en küçük kareler regresyonlarının sınırlamalarını göz önünde bulundurarak, bu boşluğu doldurmak amacıyla niceliksel regresyon yöntemini kullanıyoruz. Ana bulgu, bir şirketin performansının KSS faaliyetlerine katılımına olan duyarlılığının, şirketin performans seviyesine göre değişmediğini ve KSS faaliyetlerine katılımın, tüm sektörlerde kurumsal performans ile anlamlı bir pozitif ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma, KSS'ye yatırım yapmanın maliyetlerinden daha fazla finansal getiri sağladığını öne sürmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma, KSS uygulamalarının firmalar için faydalı olduğunu ve uygulanmaya değer olduğunu belirtmektedir (Kang ve Liu, 2014).

Tsoutsoura (2004), 1996'dan 2000'e kadar 422 şirkette sürdürülebilirlik performans ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemek için bir analiz gerçekleştirmiştir. Finansal performans için kullanılan göstergeler arasında özermaye getirisi, aktif getirisi ve satış geliri olarak ele alınmıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik performansını ölçmek için KLD ve Domini endeksleri kullanıldı. Bulgulardan elde edilen sonuçlara göre KLD endeksi Domino endeksine kıyasla daha pozitif bir korelasyon sergilediği ortaya çıkmıştır (Tsoutsoura, 2004).

Alpaslan (2012), çeşitli sektörlerden İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda (İMKB) işlem gören 117 firmaya odaklanarak kurumsal sosyal sorumluluğun (KSS) firma performansı üzerindeki etkisini inceleyen bir analiz gerçekleştirdi. Çalışmada, KSS faaliyetlerinin göstergesi olarak bağışlar ve hayırseverlik katkılarının yanı sıra çevresel harcamalar kullanılmış, mali performans ise özsermaye getirisi ve Tobin'in Q oranı kullanılarak değerlendirilmiştir. Çoklu regresyon analizinden elde edilen sonuçlar, KSS uygulamaları ile firma performansı arasında pozitif bir korelasyon olduğunu ve bu ilişkinin Tobin'in Q oranıyla ilişkili olarak istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ortaya çıkardı (Alpaslan, 2012).

López vd. (2007), hayata geçirdiği çalışmada Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olmanın bir şirketin mall performansı üzerindeki etkisini araştırdılar. Çoklu doğrusal regresyon analizi kullanarak araştırmalarını, yarısı Dow Jones sürdürülebilirlik endeksine dahil olan, diğer yarısı ise herhangi bir sürdürülebilirlik

endeksinde yer almayan benzer büyüklükteki şirketlerden oluşan 110 şirketten oluşan bir örneklem üzerinde yürüttüler. Mali performansı değerlendirmek için vergi öncesi kazançları bağımlı değişken olarak seçtiler. Çalışma iki ayrı dönemde gerçekleştirildi: 1999-2001 ve 2002-2004. Bulgulara göre, 2002'den 2004'e kadar olan dönemde Dow Jones Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olmanın şirketlerin vergi öncesi karının üzerinde pozitif yönde olumlu etkisi olduğu görülmüştür (López vd, 2007).

Hussain vd. (2018), tarafından yapılan çalışmada Amerika'daki ilk 100 şirket arasında sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada finansal performansın göstergeleri olarak Tobin'in Q'su, özsermaye getirisi (ROE) ve varlık getirisi (ROA) kullanıldı. Sürdürülebilirlik performansı sosyal performans, yönetim performansı ve çevresel performans kriterlerine göre değerlendirildi. Sonuçlar, çevresel ve sosyal performanslar ile finansal sonuçlar arasında anlamlı bir pozitif korelasyon olduğunu ortaya çıkardı. Bu, çevresel ve sosyal yönlerde başarılı olan firmaların finansal açıdan da iyi performans gösterme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Ancak ekonomik performans ile finansal sonuçlar arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır, dolayısıyla ekonomik performansın finansal başarı üzerinde fark edilebilir bir etkisi olduğu görülmemektedir (Hussain vd. 2018).

Qiu vd. (2016), 2005 ve 2009 yılları arasında FTSE350 endeksinde listelenen şirketler Için çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin kurumsal finansal performans üzerindeki etkisine ilişkin bir analiz gerçekleştirdi. Yazarlar, çalışmalarında Thomson Reuters Asset4 veri tabanındaki göstergelerden çevresel ve sosyal sürdürülebilirliği ölçmek için yararlandı. Kurumsal mali performansı değerlendirmek İçin Özsermaye Getirisi (ROE), Varlık Getirisi (ROA) ve Satış Getirisi (ROS) gibi muhasebe tabanlı ölçümler kullandılar. Analizlerinin bulguları, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ile finansal performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Qiu vd. 2016).

Karakuş ve Erdirençelebi (2018), tarafından yapılan araştırmalarda, yeşil yönetim algılarının işletme performansı üzerinde etkisi incelenmiştir. Bu çalışma amacı, Konya'da faaliyet gösteren orta ve büyük kapasite değişikliklerinin yeşil yönetimin aralıklarının işletme kapasiteleri ve performanslarına olan ilişkinin ortaya konulmasıdır. Veri toplama yöntemi olarak anket kullanılmış olup, 150 işletme dahil edilmiştir. Bu şirketlerden 83'ünden elde edilen veriler analiz edilmiş ve sonuçlar, yeşil

yönetim algıları ile yeşil uyumluluk (üretim, muhasebe, lojistik, insan kaynakları ve pazarlama) ve genel işletme performansı arasında pozitif, anlamlı ve orta ila yüksek düzeydeki parametreler gösterilmiştir (Karakuş ve Erdirençelebi, 2018).

Düzer (2018), doktora tezinde sürdürülebilirlik raporlarında yer alan ekonomik, çevresel ve sosyal performans bilgileri ile finansal performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca çalışma, açıklanan bilgilerin düzeyinin sektöre, şirket büyüklüğüne, şirket yaşına ve sahiplik yapısına göre farklılık gösterip göstermediğini de araştırdı. Analiz, 2008-2014 yılları arasında Küresel Raporlama Girişimi (GRI) ilkelerine göre sürdürülebilirlik raporu yayınlayan, Borsa İstanbul'da işlem gören 30 şirkete odaklandı. Bulgular, ekonomik performans bilgilerinin şirket büyüklüğüne göre değiştiğini, çevresel performans bilgilerinin ise sektörlere göre farklılık gösterdiğini gösteriyor. Ayrıca ekonomik, çevresel, sosyal ve genel performans verileri sahiplik yapısına göre farklılık gösteriyor. Ayrıca, çevresel performans bilgilerinin varlık getirisi ve özsermaye kârlılığı üzerinde olumlu etkisi tespit edilmiş; benzer şekilde sosyal performans bilgisi de varlık getirisini olumlu yönde etkilemektedir (Düzer, 2018).

Weber (2017), tarafından yapılan çalışmada Çin'de faaliyet gösteren 46 bankanın 2009 dan 2013'e kadar sürdürülebilirlik performansı Ile finansal performansı arasındaki İlişki analiz edilmiştir. Finansal performans göstergeleri arasında özkaynak karlılığı, aktif kârlılığı, net kar marjı ve takipteki kredilerin oranı yer aldı. Sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesi sosyal, ekonomik ve çevresel kriterlere dayanıyordu. Bulgular, sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koydu. Bu sonuçlar, sürdürülebilirlik konusunda başarılı olan bankaların aynı zamanda daha iyi finansal sonuçlar elde ettiğini göstermektedir (Weber, 2017).

Yıldırım ve arkadaşları (2018), yaptığı araştırmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ne dahil olan firmaların operasyonel ve finansal performansı üzerindeki etkisi hem endekse dahil edilmeden önce hem de sonra incelemiştir. BIST Sürdürülebilirlik Endeksi 4 Kasım 2014 tarihinden bu yana hesaplanıp yayınlanıyor. Araştırmada 44 şirketin endekse dahil edilmeden önceki beş çeyrek ve endekse dahil olduktan sonraki iki çeyreklik verileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için t testi kullanılmış ve sonuç olarak endekse dahil

edilmelerinin ardından varlık devir oranı, finansal kaldıraç ve özsermaye karlılığı gibi temel performans göstergelerinde önemli değişiklikler olduğunu göstermiştir (Yıldırım vd. 2018).

Wagner (2005), yaptığı çalışmada çevresel ve ekonomik performans arasındaki uzun vadeli ilişkinin yanı sıra kurumsal stratejilerin etkisini incelemek için Almanya, İtalya, Hollanda ve Büyük Britanya'daki kağıt endüstrisindeki işletmelerin bir inceleme gerçekleştirmiştir. Çevresel performans, emisyonlar (SO2, NOx, COD), enerji tüketimi ve su kullanımı gibi göstergeler kullanılarak ölçülmüştür. Ekonomik performans, satış getirisi (ROS), kullanılan sermaye getirisi (ROCE) ve özsermaye getirisi (ROE) kullanılarak değerlendirildi. Bulgular, emisyon seviyelerine dayalı olarak çevresel ve ekonomik performans arasında negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koydu. Ancak kirlilik hedefli stratejiler benimseyen firmaların bu performanslar arasında daha olumlu bir ilişki gösterdiği kaydedildi (Wagner, 2005).

Sevim (2021), yaptığı çalışmada, çevresel yatırım harcamalarının işletmelerdeki finansal performans üzerindeki etkisini inceledi. Bu araştırmada BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarından ve mali tablolarından derlenen verilerden yararlanılmıştır. Analiz çoklu doğrusal regresyon analizi metodolojisi kullanılarak gerçekleştirildi. Bulgular, Türkiye'deki işletmelerin çevresel yatırım harcamalarının genel olarak finansal performans üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Sevim, 2021).

Gatimbu ve arkadaşları (2018), tarafından yapılan bir çalışmada, 2012-2016 yılları arasında Kenya'da faaliyet gösteren 54 küçük ölçekli çay üreticisi için çevresel sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki ilişki incelenmiştir. Çevresel sürdürülebilirlik performansı, atık su, atık gaz ve katı atık gibi göstergeler kullanılarak değerlendirilmiştir. Finansal performans, muhasebe bazlı aktif getirisi (ROA) oranı kullanılarak ölçülmüştür. Analiz sonuçları, karlılık ile çevresel performans arasında negatif bir korelasyon olduğunu ortaya çıkardı ki, bu da çevresel sürdürülebilirlik çabalarındaki artışın karlılığı olumsuz etkilediğini gösteriyor (Gatimbu vd. 2018).

Fettahoğlu (2014), 2009-2011 yılları arasında sürdürülebilirlik raporu yayınlayan halka açık 16 şirket için kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) performansı ile finansal performans arasındaki ilişkiyi analiz etmiştir. Araştırmada özsermaye

karlılığı da dahil olmak üzere çeşitli finansal performans göstergeleri kullanılmıştır. Bunlara varlık getirisi, kaldıraç oranı, varlık devir oranı, hisse başına kazanç ve hisse senedi getirileri dahildir. KSS performansı dört boyutta değerlendirildi: çalışan ilişkileri, çevresel etkileşimler, topluluk katılımı ve ürün sorumluluğu. Çoklu regresyon analizi kullanılarak kaldıraç oranı ve varlık devir oranı ile belirli sosyal performans göstergeleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edildi. Bu ilişkilerin yönleri daha ayrıntılı incelendiğinde, belirli KSS ölçümlerinin negatif korelasyon gösterdiği, diğerlerinin ise finansal ölçümlerle pozitif korelasyon gösterdiği gözlemlendi (Fettahoğlu, 2014).

Özçelik, Öztürk ve Gürsakal (2014), BIST 100 endeksinde yer alan şirketlerin 2010-2012 yıllarına ait verilerini kullanarak kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) ile finansal performans arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu araştırmada KSS bağımlı değişken olarak ele alınırken, finansal göstergeler, şirket büyüklüğü, kaldıraç oranı ve sahiplik yapısı bağımsız değişkenler olarak ele alındı. KSS raporu (sürdürülebilirlik raporu) yayınlayan şirketler "1", yayınlamayan şirketler ise "0" olarak kodlandı. Soruşturmada mali performansın muhasebe temelli ölçümleri kullanıldı. Bulgular şirket büyüklüğü ile KSS arasında pozitif bir korelasyon olduğunu gösterilse de ancak finansal göstergeler, kaldıraç oranı, sahiplik yapısı ve KSS arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Özçelik vd. 2014).

Çokmutlu (2019), çalıştığı doktora tezinde, Borsa İstanbul'un (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan imalatçı firmaların 2014-2017 yılları arasındaki finansal performansları ile ekonomik, çevresel, sosyal ve genel sürdürülebilirlik performanslarının karşılaştırmalı bir analizini gerçekleştirdi. Sürdürülebilirliğin her boyutunun finansal performans üzerindeki etkisi incelenerek, genel olarak firmaların ekonomik, sosyal, çevresel ve toplam sürdürülebilirlik performanslarının finansal sonuçlarına tam olarak yansımadığı sonucu tespit edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilirlik performans puanları ile finansal performans puanları arasında tutarlı bir uyum gözlemlenmedi (Çokmutlu, 2019).

Siew vd. (2013), tarafından yapılan çalışmada Avustralya'daki 44 inşaat firması arasında sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanması ile finansal raporlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmada kullanılan temel finansal performans göstergeleri özsermaye getirisi, aktif getirisi, vergi öncesi kar marjı, hisse başına

kazanç, hisse başına temettü, temettü getirisi ve fiyat/kazanç oranını içermektedir. Sürdürülebilirlik cephesinde ise sürdürülebilirlik raporu yayınlayıp yayınlamadıklarına odaklanıldı. Bulgular, sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanmasının bu şirketlerin finansal performansı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını gösterdi. Yani sürdürülebilirlik raporlaması ile finansal performans göstergeleri arasında herhangi bir korelasyon bulunamadı (Siew vd. 2013).

Korga (2023), doktora tezinde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik ve finansal performanslarını karşılaştırdı. Çalışma, bu performansları karma bir Çok Kriterli Karar Verme tekniği kullanarak değerlendirdi. Bu amaçla 23 şirketin 2017-2021 dönemine ilişkin sürdürülebilirlik ve finansal göstergeleri analiz edildi. Bulgular, sürdürülebilirlik ile finansal performans arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya çıkardı; bu da bu iki performans türü arasında belirgin bir bağlantı olmadığını gösteriyor (Korga, 2023).

Aggarwal (2013), yılında yaptığı bir çalışmada sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasındaki İlişki, NIFTY 50 endeksinde yer alan 20 şirketin 2010-2012 dönemine ait verileri kullanılarak incelenmiştir. Bu analizde kullanılan finansal performans göstergeleri arasında özsermaye getirisi, varlık getirisi, vergi öncesi karlılık ve varlık büyümesi yer alıyordu. Sürdürülebilirlik performansı sosyal performans, yönetişim performansı, çalışan performansı ve çevresel performans gibi değişkenler aracılığıyla değerlendirildi. Araştırmanın sonucunda sürdürülebilirlik performansı ile finansal performans arasında anlamlı bir genel ilişki olmadığını gösterdi. Ancak sürdürülebilirlik performansı ile belirli finansal göstergeler arasında belirli ilişkiler tespit edildi. Bu, sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal başarının tüm ölçümlerini aynı şekilde etkilemeyebileceğini ancak bunların belirli yönleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir (Aggarwal, 2013).

Wang ve arkadaşları (2022), tarafından yapılan çalışmada, firmaların sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının sosyal ve finansal performanslarını nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Çalışma, iki ana kurumsal sosyal sürdürülebilirlik uygulamasına odaklanmaktadır: çalışan odaklı (çalışan refahı ve eşitlik) ve sosyal odaklı (kurumsal sosyal katılım) uygulamalar. Firmaların sosyal uygulamalarının performans üzerindeki etkilerini açıklamak için sosyal kimlik teorisi, sosyal değişim teorisi ve kaynak temelli görüş gibi üç ana sosyal teori kullanılmaktadır.

ABD’de 212 imalat firmasından elde edilen ampirik sonuçlar şu bulguları ortaya koymaktadır:

1. Firmanın sosyal yönelimi, doğrudan sosyal performanslarını (çalışan odaklı ve toplum odaklı sonuçlar) teşvik etmektedir.

2. Sosyal yönelim, çalışan refahı ve eşitlik uygulamaları yoluyla dolaylı olarak çalışan odaklı sonuçları; kurumsal sosyal katılım uygulamaları yoluyla da toplum odaklı sonuçları desteklemektedir.

3. Firmaların sosyal performansları, finansal performansı artırabilmektedir.

Bu bulgular, teorik ve yönetimsel çıkarımlarla desteklenerek tartışılmaktadır. Çalışma, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının hem sosyal hem de finansal performans üzerindeki önemini vurgulamaktadır (Wang vd, 2022).

Karabulut (2003), özel sektör imalat işletmelerinin ISO 14001 çevre yönetim sistemi belgesi almasının ardındaki motivasyonları araştıran bir çalışma yürütmüştür. Bu araştırmanın temel amacı, bu işletmeler tarafından benimsenen yeşil yönetim uygulamalarının iş başarısı üzerindeki etkisini belirlemektir. Bunun için ilgili yöneticilerden geri bildirim istendi. Türkiye'de faaliyet gösteren ve ISO 14001 belgesine sahip 117 imalat işletmesinden 65'inden anket yöntemiyle veriler toplandı. Anket sonuçları, bu işletmeleri ISO 14001 belgesi almaya motive eden başlıca faktörlerin; çevrenin korunması, kurumsal imajın geliştirilmesi, sosyal sorumluluk, rekabet avantajı ve müşteri memnuniyeti olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışan memnuniyeti, ihracatın artması, maliyetlerin azalması ve ürün kalitesinin artması gibi faktörlerin de orta derecede etkili olduğu görüldü. Tersine, toplumsal ve sivil toplum kuruluşlarının baskıları etkisiz görüldü. Sonuçta ISO 14001 sertifikasına sahip işletmelerin yeşil yönetim uygulamalarını hayata geçirerek işletme performansına önemli ölçüde katkıda bulundukları sonucuna varılmıştır (Karabulut, 2003).

Jovita vd. (2019), Nijerya gibi gelişmekte olan ülkeler, iş faaliyetlerinden kaynaklanan hava ve su kirliliği, üretim yan ürünlerinin rastgele atılması gibi birçok çevresel sorunları incelemeği amaçlamıştır. Bu çalışmanın amacı, yeşil yönetimin (YY) örgütsel etkinlik üzerindeki etkisini incelemektir. Bu konuda yapılan literatür incelemesi, yeşil yönetimin çeşitli yönlerini, özellikle yenilenebilir enerji ve atık geri dönüşümünü tartışmak için kullanılmıştır. Matbaa (kağıt) sektöründe, 146 firmadan rastgele seçilen 20 firma ile bir anket çalışması yapılmıştır. Hipotezleri test etmek için

T-Test İstatistiği kullanılmıştır. Sonuçlar, atık geri dönüşümünün maliyet ve kirlilik azaltımı üzerinde olumlu ve önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle, çalışma Nijerya'daki matbaa sektörüne, yeşil ürünlerin ana üretim konsepti haline geleceğini ve yeşil yönetimin (YY) temel bir iş ilkesi olacağını fark etmelerini tavsiye etmektedir. Bu sektörde faaliyet gösteren firmaların, çevresel baskıları rekabet avantajına dönüştürmek, kurumsal imajı geliştirmek, yeni pazar segmentleri oluşturmak, yeni pazarlara açılmak ve faydaları maksimize etmek için bu yeşil fırsatları etkili bir şekilde kullanabilmeleri gerekmektedir (Jovita vd. 2019).

Aykan ve Akçadağ (2020), işletmelerin sürdürülebilirliğinin sağlanmasında yeşil değer zinciri uygulamalarının işletme performansı üzerindeki etkisi: Kayseri ilinde uygulanmıştır. Bu çalışmada, yeşil değer zinciri uygulamaları ile işletme performansı arasındaki ilişki incelenmiştir. 175 imalatçı firmadan toplanan veriler, SPSS ve basit regresyon analizi kullanılarak test edilmiştir. Yeşil değer zinciri uygulamaları yeşil temel faaliyetler ve yeşil destek faaliyetleri olarak sınıflandırılırken, işletme performansı ekonomik ve sosyal-ekolojik performans olarak iki boyutta ele alınmıştır. Araştırma, yeşil değer zinciri uygulamalarının işletmelerin ekonomik ve sosyal-ekolojik performansını olumlu etkilediğini, ancak etkinin nispeten zayıf olduğunu ortaya koymuştur. İşletmelerin rekabet avantajı sağlayabilmesi, değer yaratabilme yeteneklerine bağlıdır ve yeşil değer zinciri uygulamaları bu konuda önemli bir rol oynamaktadır (Aykan ve Akçadağ, 2020).

Akandere (2019), yaptığı çalışmada çevre duyarlılığı kapsamında yeşil depo yönetimi uygulamalarının işletme performansına etkisini incelenmiştir. Bu çalışmada Türkiye'deki 453 lojistik firmasından toplanan anket verileri kullanılmış ve hipotezler regresyon analizi ile test edilmiştir. Bulgular, yeşil depo yönetimi uygulamalarının işletmeler tarafından sürdürülebilirlik çabalarının bir parçası olarak yeni benimsendiğini göstermektedir. Ayrıca bu uygulamaların genel işletme performansı ve bunun çeşitli boyutları üzerinde önemli olumlu etkileri olduğu da tespit edilmiştir. Spesifik olarak, yeşil depo girişimlerinin uygulanmasının, su, hava ve malzeme israfını azaltmanın yanı sıra çevre kazalarını en aza indirerek çevresel performansı artırdığı ortaya çıkmıştır. Ancak araştırma aynı zamanda çevre dostu malzemelerin satın alma maliyetlerindeki artışı ve yeşil depolama yönetiminin uygulama unsurları nedeniyle ekonomik performansta olası düşüşleri de vurguluyor. Buna karşılık bu tür

uygulamaların operasyonel performans iyileştirmelerine olumlu katkı sağladığı da keşfedilmiştir (Akandere, 2019).

Sezen ve Çankaya (2019), yılında yaptıkları çalışmada, yeşil tedarik zinciri yönetiminin sekiz boyutunun (yeşil satın alma, yeşil üretim, yeşil dağıtım, yeşil paketleme, yeşil pazarlama, çevre eğitimi, iç çevre yönetimi ve yatırımın geri kazanımı) kurumsal sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini incelediler. Burada belirtilenler bu üç boyut: ekonomik performans; çevresel performans; ve sosyal performanslardır. Bu araştırmaya ilişkin veriler, Türkiye'de 50 veya daha fazla çalışanı olan 281 imalat firmasından anket yoluyla toplanmıştır. Bulgular, yeşil satın alma dışındaki yeşil tedarik zinciri yönetiminin tüm boyutlarının, organizasyonel performansın en az bir boyutuyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Spesifik olarak, bu yeşil tedarik zinciri uygulamalarının uygulanmasının çevresel performansta önemli iyileşmelere yol açtığı tespit edilmiştir. Ancak bu uygulamaların sosyal performans ve özellikle ekonomik performans üzerinde beklenenden daha az etkiye sahip olduğu görülmektedir (Sezen ve Çankaya, 2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
LOJİSTİK İŞLETMELERİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK UYGULAMALARININ İŞLETME PERFORMANSINA ETKİSİ : AZERBAYCAN ABŞERON BÖLGESİNDE BİR ANALİZ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KAPSAMI VE ÖNEMİ

Sürdürülebilirlik son yıllarda iklim felaketlerinin sıklığının artması, iklim değişikliğinin gerçekliği ve geri dönülemez bir noktaya ulaşmaya ne kadar yaklaştığımız konusunda tartışmaları artırmıştır. 2007 yılında Hükümetler Arası İklim Değişikliği Panelinden (IPCC) bilim adamları, karbondioksit emisyonlarının bu değişime önemli ölçüde katkıda bulunduğunu ve önemli bir kısmının insan faaliyetlerinden kaynaklandığını tespit etmiştir. Bu açıklama sürdürülebilirliğin toplumlar, hükümetler ve işletmeler için önemini artırdmış ve politikalar ve stratejiler üzerine tartışmalara yol açmıştır. Özellikle işletmeler için sürdürülebilirlik çeşitli açılardan incelenebilir. Üretim süreçlerinde çevreye verilen zararın en aza indirilmesi, sosyal sorumlulukların yerine getirilmesi ve uzun vadeli operasyonel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yönelik stratejiler geliştirilmiştir (Yavuz, 2010: 63). Araştırmada bu gibi uygulamaların işletme üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu ve işletmelerin sürdürülebilirlik kapsamında yaptığı uygulamaların onların işletme performansı üzerinde etkisi olup olmadığı incelenmiştir.

Lojistik işletme, çevre ve iklim üzerinde doğrudan etki bulunan kritik işletmelerdendir. Bu etkiler genellikle taşımacılıkta kullanılan fosil yakıtların yol açtığı emisyonlar ve doğal yayılmanın gibi unsurların özellikleriyle karakterize edilmektedir. Ancak etkin bir lojistik yönetimi ile bu olumsuz etkiler azaltılabilir. Öte yandan lojistiğin sürdürülebilirliği ve sürdürülebilirliğin giderek artan önemi; ekonomik büyüme ve yoksulluğu azaltma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin lojistik, gıda tedarik zincirinin dağıtım ve performansı, doğrudan gıda güvenliği, fiyatları ve yerel bulunabilirliği etkilemektedir. Bununla birlikte; ekonomik, çevresel ve sosyal hedefler arasında sürdürülebilir bir denge kurulması zorunludur. Bu dengeyi sağlamak için lojistik yönetiminin oluşturulması ve tasarlanması gerekmektedir (Çamlıca ve Akar, 2014: 106). Bu bağlamda araştırmanın lojistik sektörde yapılması uygun görülmüş ve Azerbaycan'ın seçilmesinde amaç son

yıllarda yaptığı lojistik yararımlar ile, Azerbaycan için bu sektörün çok önemli hale gelmesidir. Azerbaycan'ın ekonomisinin en önemli sektörlerden enerji sektörü madencilik ve işlenmesi üzerindedir ki, burada da genellikle lojistik taşımacılık ham petrol, petrol ürünleri, doğalgaz taşımacılığı ve lojistik sektörün kendi yaptığı çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik etkilerini değerlendirilmesi amaçlanarak, sektördeki uygulamaların lojistik işletmelerdeki performansa etkisinin olup olmadığını incelemektir.

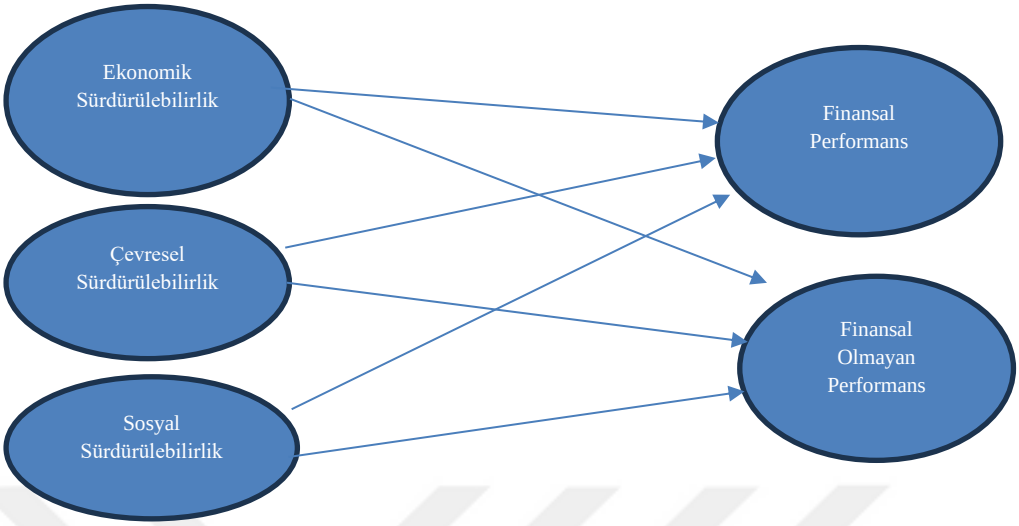
Çalışmanın amacı, sürdürülebilirlik uygulamalarının (SU) işletme performansı (İP) üzerindeki etkisinin lojistik sektörü çerçevesinde belirlenmesi olmuştur. Çalışma kapsamında Azerbaycan'ın Abşeron bölgesindeki işletmelerin SU'nun İP üzerindeki etkisinin belirlemek amacıyla ampirik bir çalışma yapılmıştır. Bu araştırma cinsiyet, öğrenim durumu, iş tecrübesi, işletmedeki pozisyonu, işletmenin faaliyet süresi, çalışan kişi sayısı ve hedef pazarına göre SU ile İP düzeyleri belirlendikten sonra, regresyon analizi yapılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLER

Yapılan çalışmalarda ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin Finansal performans üzerinde pozitif yönde etkisi olan çalışmalar bulunmaktadır. Aynı zamnda çevresel sürdürülebililiğin finansal performansa negatif etkisi olan çalışmalar da literetürde mevcuttur. Bazı çalışmalarda ise hiçbir etki görülmemiştir. Ekonomik,çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin finansal olmayan performans üzerindeki etkisi konusunda yapılan çalışmalattda çevresel boyut birlikte pozitif yönde etkisi olduğu görülmektedir. Çevresel boyutda ise genellikle pozitif yönde etkisi olmakla birlikte etkisi olmayan çalışmalar da olmaktadır.

Araştırmanın 2.7 no'lu bölümünde yapılan literatür taramasının değerlendirilmesi sonucunda aşağıdaki modele ulaşılmıştır. Şekil 7'da gösterilen modele göre Ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin finasal ve finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkisi olması beklenmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik bağımsız değişkeninin ise bağımlı değişkenler üzerinde pozitif yönde etkisi ile yanaşı hiç bir etkinin olmaması sonucu da beklenmektedir.

Şekil 7: Araştırmanın Modeli

Kaynak: Yazar tarafından literatüre göre oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın ana problemi: Sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performans üzerindeki etkisinin Azerbaycan'ın Abşeron bölgesindeki lojistik işletmeler çerçevesinde incelemek olmuştur. Bu bağlamda sürdürülebilirliğin boyutlarının finansal ve finansal olmayan performans üzerindeki etkisini belirlemek için hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H1: Ekonomik sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H2: Ekonomik sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H3: Çevresel sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H4: Çevresel sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H5: Sosyal sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H6: Sosyal sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H7: Çevresel sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde negatif yönde etkilidir.

H8: Çevresel sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde etkisi yoktur.

H9: Çevresel sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde etkisi yoktur.

3.3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLIKLARI

Veri toplama aracı olarak hazırlanan ankette kişi, organizasyon veya işletme için belirtilmesinde çekinceli davranılan kişisel bilgiler ve şirket için gizlilik içeren sorular sorulmamakta olup, elde edilen anket verileri sadece akademik amaçla kullanılacağı ve bu bilgilerin herhangi bir işletme veya kuruluşa verilmeyeceği bildirilmiştir. Burada herhangi bir kişisel veya kurum hakkında bilgi sorulmadığı için, kişi veya kuruluşun belirlenemeyeceği bildirilmiş ve elde edilen veriler her ankete göre değerlendirilmeyip toplam veri içerisinde ele alınarak inceleneceği bildirilmiştir. Belirtilen açıklamalardan dolayı katılımcılar kendilerini güven içinde bularak ankette bulunan sorulara doğru şekilde irdeleyerek, görüşlerini doğru bir biçimde yansıtacakları varsayılmıştır.

Uygulanacak alan olarak Azerbaycan'ın Abşeron yarımadasında bulunan Abşeron bölgesi aynı zamanda en gelişmiş, ekonomi ve iş merkezi olan başkent Bakü şehri de bu bölgede bulunmaktadır. Lojistik işletmelerin çoğunluğu da burada bulunmaktadır. İnceleme de bu bölgedeki lojistik işletmelerden toplanacak anket verisi üzerinden değerlendirilecektir.

Araştırmamız, sürdürülebilirlik uygulamaları ile işletme performansı arasındaki ampirik bir yapıda incelenmektedir. Çalışmanın ilk bölümde ekonomik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik kavramları detaylandırılarak tanımlamalar yapılmıştır. İkinci bölümde ise işletme performansı ele alınarak performans boyutları, göstergeleri ve ölçüm yöntemleri açıklanmıştır. Üçüncü bölümde teorik altyapı ve literatür taraması yapılmıştır. Bu bölümde sürdürülebilirlik uygulamaları ile işletme performansı arasındaki ilişkinin ampirik olarak testlerini içermekte ve sonuçları analiz etmektedir. Bu bağlamda Abşeron bölgesindeki lojistik faaliyetlerinden anket yoluyla veriler çoklu simetrik regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Son olarak araştırma konusu özetlenmiş, elde edilen bulgular tartışılmış ve tedaviye yönelik öneriler

sunulmuştur. Bu yapı sayesinde araştırmamız sistematik ve anlaşılır bir şekilde sunulmaktadır.

Burada elde edilen veriler sosyal bilimler en çok ve etkili kullanılan IBM SPSS 29.0 (Statistical Package for the Social Sciences) istatistiksel paket programı ile analiz edilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMA EVRENİNİN BELİRLENMESİ VE ÖRNEKLEMİN SEÇİMİ

Çalışmanın evreni Azerbaycan'ın Abşeron bölgesindeki lojistik şirket çalışanları olarak belirlenmesi, Azerbaycan'da bulunan lojistik sektöründe olan işletmelerin hepsine ulaşmak hem zaman, maliyet ve seçilen ana evrene kıyasla az sayda işletme bulunmasından dolayı seçilmiştir. Burada işletmelerin çoğunluğu Abşeron bölgesi genellikle de Bakü'de bulunmaktadır. Bu bölge liman, demiryolları, gelişmiş karayolları bağlantısı, ülkenin en büyük havalimanı ve Abşeron Lojistik Merkezi gibi önemli yapı ve kuruluşların burada bulunması nedeniyle buranı Azerbaycan için bir lojistik üst olarak görülerek seçilmesi uygun görülmüştür. Azerbaycan'da faaliyet gösteren lojistik işletme ve kuruluşların büyük çoğunluğu da bu bölgede yer almaktadır.

Örneklem seçiminde ise kolayda ve amaçlı örneklem yöntemine uygun olarak lojistik işletmeler derlenerek, bu işletmelerin ofisine ziyaret ederek ve aynı zamanda hem şirket hem de belirlenen personellere e-posta yolu ile anket formu ulaştırılarak katılım sağlanması beklenmiştir. Bu süreçte yüz yüze katılımların anında katılmama durumu, zor ve zaman alıcı olması, aynı zamanda ulaştırılan anketlere geri dönüş oranının istenilen düzeyde olmamasından ve işletmelerden yapılan başvurulara yanıt alamadığımdan dolayı, çalışmanı amaçlı örneklem yöntemine uygun bir şekilde, iş insanları ve çalışanların çok aktif bir biçimde kullandığı Linkedin sosyal medyası aracılığı ile bağlantı kurulmuş ve verilerin büyük bir kısmı bu yolla toplanmıştır. Burada ilk olarak Bakü ekonomik bölgesinde bulunan lojistik işletmeler belirlenmiş ve burada olan işletmelerle etkileşime geçen profiller ziyaret edilerek lojistik işletmede çalışıp çalışmadığı ve pozisyonları kontrol edilerek, sektör çalışanları ile bağlantı

kurularak anket ulaştırılmıştır. Aynı zamanda bağlantı kurulan kişilerin anket formunu iş arkadaşları ile paylaşmaları gibi aldığım geri dönüşler de olmuştur.

Önceden belirlenen ve aynı zamanda Linkedin vasıtasıyla Bakü ekonomik bölgesinde faaliyette bulunan 47 işletme belirlenmiş ve burada çalışanlarla bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Toplamda bu 47 işletmede çalışan 40 kişi ile görüşme yolu ile anket teslim edilerek yanıtlanması istenmiş, Linkedin aracılığı ile ise bu işletmelerde çalışan 370 kişiyle bağlantı kurularak anket formu gönderilmiştir. Toplamda 410 lojistik işletme çalışanlarına ulaşılmış ve 125 kişiden geri dönüş alınmıştır ki, bu %30.49 oranında katılım sağlandığı demektir. Katılımcıların katıldıklarına dair aldığım geribildirime dayanarak bu şirketlerin en az 23'ün çalışan veya yöneticisi anket formuna katılmıştır ki bu da belirlediğimiz şirketlerin %48.9'un çalışanı katılmış demektir. Dolaysıyla bu araştırmanın örneklem büyüklüğü 125 olmaktadır.

3.5. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Veri toplama yöntemi olarak literatür taraması zamanı öne çıkan çalışmalarda kullanılan ölçekler kullanılarak anket uygulanmıştır. Anket uygulaması 2024 yılının Mayıs-Haziran tarihleri arasında anket çıktı olarak elden teslim edilmiş ve Google Formlar kullanılarak oluşturulanlar ise Linkedin aracılığıyla paylaşılarak elektron ortamda toplanmıştır.

Ankette sıklıkla kullanılan ölçme yöntemlerinden en düşük "1" ve en yüksek "5" değeri ile açıklanan Beşli Likert Tipi ölçek kullanılmaktadır. Beşli Likert Tipi ölçeğinin 1-5 kadar olan değerleri aşağıdaki tablo 2'de verilmişti:

Tablo 2: Beşli Likert Tipi

Beşli Likert	**Değer**
Kesinlikle katılmıyorum	1
Katılmıyorum	2
Kararsızım	3
Katılıyorum	4
Kesinlikle Katılıyorum	5

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Burada hem ekonomik, çevresel ve sosyal olan sürdürülebilirlik ölçekleri hem de finansal ve finansal olmayan işletme performansları ölçeğinde bu ifadelere göre yanıtlanmıştır.

Araştırmanın kavramsal modeline uygun olarak seçilen anket altı bölümden 53 sorudan oluşmaktadır. İlk bölümünde demografik ve işletmeyle ilgili 7 soru ile işletme ve katılımcılar hakkında bazı temel özellikler belirlenmiştir. İkinci bölüm olan ekonomik 8, üçüncü bölüm olan çevresel 9 ve dördüncü bölüm olan sosyal sürdürülebilirlik 10 sorudan oluşmaktadır. Beşinci bölüm olan finansal olmayan performans 11, sonuncu bölüm olan finansal performans 8 sorudan oluşmaktadır. Sürdürülebilirlik uygulamalarının üç boyutu ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Anketin hazırlanmasından önce, konuyla ilgili mevcut literatür taranmış ve bu alanda yapılan çeşitli anketler ve çalışmalar incelenmiştir. Burada ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik için Salih Gültekin (2021) ve Elif Üye (2019) tarafından kullanılan ölçeklerden yararlanmıştır. Performansı ölçeğinin alt boyutları finansal ve finansal olmayan performans olarak belirlenmiş ve kullanılan performans ölçeği için İlker Aslan (2018) tarafından geliştirilen ve Esma Zeyrek Şirin (2019) tarafından kullanılan ölçekler belirlenmiştir.

3.6. BULGULAR

3.6.1. İşletme Özelliklerine Ait Bulgular

Bu bölümde IBM SPSS 29.0 istatistik paket program ile veriler incelenmiştir. Burada Analiz menüsünün Tanımlayıcı İstatistikler alt menüsünde bulunan "Frekanslar" ve "Açıklayıcılar" seçeneklerini gösteren örnekler sunacağız.

Burada Azerbaycan'ın Abşeron bölgesinde bulunan 47 lojistik işletmeden 410 katılımcıya ulaştırılan anketin 125'ten olumlu geri dönüş alınmış ve bu veri analiz edilmiştir.

Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı incelendiğinde, %64.8'i erkek (f=81), %35.2'si ise kadın (f=44) olmaktadır. Dağlım Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

		Frekans	**Yüzde**
Değişken	Erkek	81	64.8
	Kadın	44	35.2
	Toplam	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların eğitim durumuna göre incelendiğinde, Tablo ‘de olduğu gibi %0.8’i lise (f=1), %0.8’i ön lisans (f=1), %52’i lisans (f=65), %46.4’i lisansüstü (f=58) derecesine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Eğitim Dağılımı

		Frekans	**Yüzde**
Değişken	Lise	1	.8
	Ön Lisans	1	.8
	Lisans	65	52.0
	Lisansüstü	58	46.4
	Total	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çalışma deneyimi incelendiğinde, Tablo 5’te olduğu gibi %54.4’ü 0-5 yıl (f=68), %20.8’i 6-10 yıl (f=26), %20’si 11-20 yıl (f=65), %4.8’i 20 yıl ve üzeri (f=6) tecrübeye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Çalışma Deneyimi

		Frekans	Yüzde
Değişken	0-5 yıl	68	54.4
	6-10 yıl	26	20.8
	11-20 yıl	25	20.0
	20 yıl ve üzeri	6	4.8
	Total	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların işletmedeki pozisyonları incelendiğinde, Tablo 6'da olduğu gibi %32.8'i orta düzeyde yönetici (f=41), %38.4'i üst düzey yönetici (f=48), %4'ü ortak (f=5), %24.8'i diğer (f=31) pozisyonunda olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Çalışanların Pozisyonu

		Frekans	Yüzde
Değişken	Orta düzey yönetici	41	32.8
	Üst düzey yönetici	48	38.4
	Ortak	5	4.0
	Diğer	31	24.8
	Total	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çalıştığı işletmelerin pazardaki faaliyet süresi incelendiğinde, Tablo 7'de olduğu gibi %29.6'sı 0-5 yıl (f=37), %29.6'sı 6-10 yıl (f=37), %20'si 11-20 yıl (f=25), %20.8'i 20 yıl ve üzeri (f=26) faaliyet süresine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 7: İşletmenin Pazardaki Faaliyet Süresi

		Frekans	**Yüzde**
Değişken	0-5 yıl	37	29.6
	6-10 yıl	37	29.6
	11-20 yıl	25	20.0
	20 yıl ve üzeri	26	20.8
	Total	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çalıştığı işletmelerin büyüklüğüne göre incelendiğinde, Tablo 8'de olduğu gibi %14.4'ü 1-9 arası çalışanı bulunan mikro işletmeler (f=18), %25.6'sı 10-49 arası çalışanı bulunan küçük işletmeler (f=32), %31.2'si 50-249 arası çalışanı bulunan orta büyüklükte işletmeler (f=39), %28.8'i 250 ve üzeri çalışanı bulunan büyük işletmeler (f=36) olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Şirket Büyüklüğü

		Frekans	**Yüzde**
Değişken	Mikro İşletme	18	14.4
	Küçük İşletme	32	25.6
	Orta Büyüklükte İşletme	39	31.2
	Büyük İşletme	36	28.8
	Total	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların çalıştığı işletmelerin hedef pazarı incelendiğinde, Tablo 9'da olduğu gibi %6.4'ü yerel pazarlarda (f=8), %8.8'i yurt içi pazarında (f=11), %18.4'ü

yurt dışı pazarlarında (f=23), %66.4'ü yurt içi ve yurt dışı pazarlarında (f=83) faaliyet gösterdiği görülmektedir.

Tablo 9: İşletmelerin Hedef Pazarı

		Frekans	**Yüzde**
Değişken	Yerel	8	6.4
	Yurt İçi	11	8.8
	Yurt Dışı	23	18.4
	Yurt İçi- Yurt Dışı	83	66.4
	Total	125	100.0

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.6.2. Regresyon Analizi

Sürdürülebilir uygulamalarının işletme performansı üzerinde olan etkisinin Azerbaycan'ın Abşeron bölgesinde bulunmakta olan lojistik işletmelerde üzerinde yapılacak uygulamanın analiz kısmının yapılması için literatür taraması sonucunda gözlemlenen çalışmalarda da regresyon analizi kullanılan çalışmalar görülmüştür. Bu ilişkinin incelenmesinde regresyon analiz yöntemiyle yapılmasının gerektiği anlaşılmış ve bu bölgeden elde edilen anket verileri araştırmanın yapılması için kullanılmıştır.

İki değişken arasında bir ilişki olup olmadığının belirlenmesi ve varsa bu ilişkinin derecesinin değerlendirilmesi istatistiksel analizlerde sıklıkla karşılaşılan konulardandır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemenin birincil yöntemi denince alagelen ilk yöntem regresyon analizidir. İstatistiksel olarak iki değişken arasındaki ilişki, değerlerinin birlikte nasıl değiştiği gözlemlenerek anlaşılabilir. X değişkeninin değerlerindeki değişiklikler bağımlı olan Y değişkeninin değeri de buna bağlı değişiyorsa bu iki değişken arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Regresyon analizinde değişkenler bağımlı ve bağımsız kategorilere ayrılmaktadır. Bağımlı

değişken, bağımsız değişkenler tarafından açıklanan veya tahmin edilen değişkendir. Bu bağlamda bağımlı değişken Y, bağımsız değişkenler ise X ile temsil edilmektedir (Karaca ve Karacan, 2016).

Çoklu regresyon modeli, bir bağımlı değişkenin birden fazla bağımsız değişkenin etkilenmesinin analiz edildiği bir modeldir. İstatistiksel teori, bu çoklu regresyon ilişkisi genellikle şu şekilde ifade edilmektedir.

Y=α+$\beta_1 X_2 + \beta_2 X_2 + \cdots \beta_K X_K + \epsilon_i$

Bu denklemde:

- Y, bağımlı değişkeni temsil etmektedir.
- $X_1, X_{2\ldots}, X_K$, k tane bağımsız değişkeni ifade etmektedir.
- α_1, sabit terimi göstermektedir.
- $\beta_1, \beta_{2,\ldots}, \beta_K$, bağımsız değişkenlere ait katsayılardır.
- ϵ_i, hata terimidir ve modelde açıklanamayan varyasyonu temsil etmektedir.

Bu denklemde bağımlı değişken Y, bağımsız değişkenlerin doğrusal bir kombinasyonu olarak tanımlanabilir. Özellikle Y'nin değerleri, X değişkenlerinin belirli katsayılarla çarpılması ve bir sabit terimin eklenmesiyle elde edilmektedir. Bu katsayılar (β'ler), her bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisini göstermektedir (Çubukcuoğlu vd. 2013: 31).

Çoklu regresyon modeli, bir bağımlı değişkenin birden fazla bağımsız değişkenden nasıl etkilendiğinin anlaşılması için kullanılan bir yöntemdir. İstatistik teorisinde, bu tür çoklu regresyon modelleri genellikle aşağıdaki şekilde ifade edilir: Bu model, bağımsız değişken kullanılarak geçerli ve açıklayıcı birçok model oluşturmayı mümkün kılar. Regresyon analizinde çeşitli gösterimlerde kullanılmaktadır:

R: Bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki görünüm aralığını göstermektedir.

R^2: Bağımlı değişkendeki toplam varyansın ne kadarının bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını belirtmektedir

F: Regresyon analizinin genel anlamlılığını test eder; p değeri 0,05'ten küçükse model anlamlı kabul edilmektedir.

β: Her bir bağımsız değişkenin içerdiği diğer tüm bağımsız değişkenler sabit tutulduğunda test etmektedir.

Bu noktalar, çoklu regresyon modellerinin dağılımını ve temel istatistik kavramlarını açıklamaktadır **(**Polat, 2021: 144).

Değişkenlerin analizinde literatürde en çok tercih edilen enter metodu kullanılmıştır. Çoklu regresyon analizinde ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ölçekleri temsil etmek için ankette bu sürdürülebilirlik uygulamalarını ölçmeye yönelik sorulan sırasıyla sekiz, dokuz ve on sorunun ortalaması alınmıştır. Aynı şekilde finansal performans uygulama derecesini temsilen ankette sorulan sekiz ve finansal olmayan performansı temsilen ankette sorulan on bir sorunun ortalama değerleri alınmıştır.

Buna göre çoklu regresyon sürdürülebilir uygulamaları olarak ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik bağımsız değişkenler, işletme performansı olarak ise finansal ve finansal olmayan performans bağımlı değişken olarak ele alınarak IBM SPSS İstatistik 29 paket programında gerekli analizler gerçekleştirilmiştir.

3.6.2.1. Ekonomik, Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Finansal Performansı Üzerindeki Etki.

Tablo 10: Çoklu Regresyon Model Özeti

Model	R	R kare	Uyarlanmış R kare	Tahminin Std. Sapması
	0,604	0,365	0,350	0,57632

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda verilen çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ekonomik (X1), çevresel (X2) ve sosyal (X3) sürdürülebilirlik bağımsız değişkenleri ile finansal performans bağımlı değişkeni (Y) arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki tespit edilmektedir. Korelasyon katsayısı (r) 0,604 olarak belirlenmiştir; bu, bu değişkenler arasında yüksek düzeyde pozitif ilişkinin olduğunu gösterir. Ek olarak, belirleme katsayısı (R^2) 0,365olarak hesaplanmıştır; bu, finansal performanstaki varyansın

%36.5'nin ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik faktörlerindeki değişikliklerle açıklanabileceği anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bu bağımsız değişkenlerdeki değişimler finansal performanstaki varyansın önemli bir kısmını açıklamaktadır. Bu, sürdürülebilirlik faktörlerinin finansal performans üzerindeki önemli etkisinin altını çizmektedir.

Standart hata, tahmin edilen değerlerle gerçek değerler arasındaki farkın bir değerleridir ve gerçek Y değerlerinin regresyonunun yüzeyi çevresinde ne kadar dağıldığını göstermektedir. Yapılan analizde standart hata değeri 0,576 olarak tespit edilmiştir. Bu değer, modelin tahminlerinin gerçek değerlerine ne kadar yakın olduğunu belirlemek için kullanılır ve burada 0.576'lik bir standart hata, modelin tahminlerinin ortalama olarak gerçek değerlerden 0.58 birim sapma gösterdiğini ifade etmektedir (Kanıt ve Baykan, 2004: 362).

Tablo 11: Varyans Analiz Tablosu (Anova)

Model		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F	Sig.
1	Regresyon	23,135	3	7,712	23,217	<,001[b]
	Artıklar	40,190	121	,332		
	Total	63,324	124			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

a. Bağımlı Değişken: Finansal Performans

b. Öngörücüler: (Sabit), Sosyal Sürdürülebilirlik, Ekonomik Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik

Bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir ilişkinin varlığını incelemek için aşağıdaki hipotezler formüle edilmiştir:

H_0 (Sıfır Hipotezi): Bağımlı değişken (finansal performans) bağımsız değişkenler (Ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik) arasında doğrusal bir ilişki yoktur.

Matematiksel ifade: H_0: b1=b2=b3=b4=0

H_1 (Alternatif Hipotez): Bağımlı değişken (finansal performans) ile bağımsız değişkenler (Ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik) arasında doğrusal bir ilişki vardır.

Matematiksel ifade: H_0 : b1=b2=b3=b4 ≠ 0 (Kanıt ve Baykan, 2004: 362).

Regresyon analizinde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini değerlendirmek için F testi kullanıldı. F değeri, açıklanan varyansın (regresyon) açıklanmayan varyansa (artıklar veya hata terimi) oranını temsil eder. Bu analizde F değeri 23,22 olarak elde edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (Sig. = P<0,001). Bu düşük P değeri, F değerinin %5 anlamlılık seviyesinde anlamlı olduğunu gösterir ve bu da sıfır hipotezinin (H_0) reddedilmesine yol açar. H_0 bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmadığını varsayar. Ancak bu testin sonuçlarına göre finansal performans ile üç bağımsız değişken: ekonomik sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik arasında anlamlı bir doğrusal ilişki kurulmuştur.

Tablo 12: Regresyon Modeli Katsayı Değerleri

Model	***Standartlaştırılmamış katsayılar***		***t***	***Anlamlılık (Sig.)***
	B	*Std. Hata*		
Sabit	*0,524*	*0,387*	*1,353*	*0,179*
Ekonomik Sürdürülebilirlik (X1)	*0,621*	*0,132*	*4,697*	*<0,01 ****
Çevresel Sürdürülebilirlik (X2)	*0,007*	*0,109*	*0,061*	*0,952*
Sosyal Sürdürülebilirlik (X3)	*0,215*	*0,109*	*1,977*	*0,050 **

*P<0.1 *, p<0.05 **, p<0.01 ****

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki varyans analizinde bulunan F testi modelin genelinin anlamlı olup olmadığın göstermektedir. Yani buradaki değişkenlerin en az birin anlamlı çıktığın

ifade etmektedir. Değişkenlerin anlamlılık ve etkisine bakmak için, katsayı değeri tablosundaki t değerine ve anlamlılık değerine baka biliriz. Burada t değeri ne kadar yukarı olursa anlamlılık o kadar yüksek çıkmaktadır. Tablodaki t=4.70 değeri en yüksek ekonomik sürdürülebilirlik değişkeninde çıkmış ve Es'in FP üzerindeki etkisi anlamlı ($p<0.01$) bulunarak, yüksek düzeyde pozitif yönde ilişki gözlemlenmiştir. ÇS bağımsız değişkeninin FP üzerindeki etkisi t=0.06 değerinden de göründüğü kadar düşüktür ve aynı zamanda değişkenler arasındaki ilişki anlamsız (0.95) olarak görülmektedir. Burada ÇS'nin FP üzerinde olumlu etki etmese de her hansı bir olumsuz etkisi de bulunmamaktadır. SS bağımsız değişkeninin finansal performans bağımlı değişkeni üzerindeki etki katsayı değerleri tablosundaki t=1.99 değeri ve anlamlılık (0.05) düzeyi kabul edilebilir düzeyde çıkmıştır ve X2 değişkeninin Y değişkeni üzerinde pozitif yönde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilinmektedir. Katsayı değerleri tablosundaki B değerleri X bağımsız değişkenlerindeki bir birimlik artışın FP bağımlı değişenindeki kaç birim değiştiğini göstermektedir. Bu değerler anlamlı çıkan ES ve SS değişkenlerinde sırasıyla B=0.62, B=0.21 olarak ortaya çıkmaktadır. Yani ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik değişkenindeki bir birimlik artışın finansal performans üzerinde yukarda belirtilen oranda etki ettiği ortaya çıkmaktadır.

3.6.2.2. Ekonomik, Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Uygulamalarının Finansal Olmayan Performans Üzerindeki Etki.

Tablo 13: Çoklu Regresyon Model Özeti

Model	R	R kare	Uyarlanmış R kare	Tahminin Std. Sapması
	0,764	0,583	0,573	0,37808

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda verilen çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre ekonomik (X1), çevresel (X2) ve sosyal (X3) sürdürülebilirlik bağımsız değişkenleri ile finansal

olmayan performans bağımlı değişkeni (Y) arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Korelasyon katsayısı (r) 0,764 olarak belirlenmiştir; bu, bu değişkenler arasında yüksek düzeyde pozitif ilişkinin olduğunu göstermektedir. Ek olarak, belirleme katsayısı (R^2) 0,583olarak hesaplanmıştır; bu, finansal olmayan performanstaki varyansın %58.3'nin ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik faktörlerindeki değişikliklerle açıklanabileceği anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, bu bağımsız değişkenlerdeki değişimler finansal olmayan performanstaki varyansın önemli bir kısmını açıklamaktadır. Bu, sürdürülebilirlik faktörlerinin finansal olmayan performans üzerindeki önemli etkisinin altını çizmektedir.

Standart hata, tahmin edilen değerlerle gerçek değerler arasındaki farkın bir değerleridir ve gerçek Y değerlerinin regresyonunun yüzeyi çevresinde ne kadar dağıldığını göstermektedir. Yapılan analizde standart hata değeri 0,378 olarak tespit edilmektedir. Bu değer, modelin tahminlerinin gerçek değerlerine ne kadar yakın olduğunu belirlemek için kullanılır ve burada 0.378'lik bir standart hata, modelin tahminlerinin ortalama olarak gerçek değerlerden 0.38 birim sapma gösterdiğini ifade etmektedir.

Tablo 14: Varyans Analiz Tablosu (Anova)

Model		Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Ortalama Kareler	F	Sig.
1	Regresyon	24,220	3	8,073	56,479	<,001[b]
	Artıklar	17,297	121	,143		
	Total	41,517	124			

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

a. Bağımlı Değişken: Finansal Olmayan Performans

b. Öngörücüler: (Sabit), Sosyal Sürdürülebilirlik, Ekonomik Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik

Regresyon analizinde bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini değerlendirmek için F testi kullanıldı. F değeri, açıklanan varyansın

(regresyon) açıklanmayan varyansa (artıklar veya hata terimi) oranını temsil eder. Bu analizde F değeri 56,48 olarak elde edilmiş ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (Sig. = P<0,001). Bu düşük P değeri, F değerinin %5 anlamlılık seviyesinde anlamlı olduğunu gösterir ve bu da sıfır hipotezinin (H0) reddedilmesine yol açar. H0, bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında doğrusal bir ilişki olmadığını varsayar. Ancak bu testin sonuçlarına göre finansal olmayan performans ile üç bağımsız değişken: ekonomik sürdürülebilirlik, çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirlik arasında anlamlı bir doğrusal ilişki kurulmuştur.

Tablo 15: Regresyon Modeli Katsayı Değerleri

Model	**Standartlaştırılmamış katsayılar**		**t**	**Anlamlılık (Sig.)**
	B	Std. Hata		
Sabit	0,844	0,254	3,319	0,001 **
Ekonomik Sürdürülebilirlik (X1)	0,417	0,087	4,815	<0,01 ***
Çevresel Sürdürülebilirlik (X2)	0,060	0,072	0,844	0,400
Sosyal Sürdürülebilirlik (X3)	0,359	0,071	5,023	<0,01 ***

P<0.1 *, p<0.05 **, p<0.01 ***

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki varyans analizinde bulunan F testi modelin genelinin anlamlı olup olmadığın göstermektedir. Yani buradaki değişkenlerin en az birin anlamlı çıktığın ifade etmektedir. Değişkenlerin anlamlılık ve etkisine bakmak için, katsayı değeri tablosundaki t değerine ve anlamlılık değerine bakılmaktadır. Burada t değeri ne kadar yukarı olursa anlamlılık o kadar yüksek çıkmaktadır. Tablodaki t=5,023 değeri en yüksek sosyal sürdürülebilirlik değişkeninde çıkmış ve SS'in FOP üzerindeki etkisi anlamlı (p<0.01***) bulunarak, yüksek düzeyde pozitif yönde ilişki gözlemlenmiştir. ÇS bağımsız değişkeninin FP üzerindeki etkisi t=0.844 değerinden de göründüğü kadar düşüktür ve aynı zamanda değişkenler arasındaki ilişki anlamsız (0.40) olarak görülmektedir. Burada ÇS'nin FOP üzerinde olumlu etki etmese de her hansı bir olumsuz etkisi de bulunmamaktadır. ES bağımsız değişkeninin finansal performans

bağımlı değişkeni üzerindeki etki katsayı değerleri tablosundaki t=4.815 değeri ve anlamlılığı (p<0.01***) yüksek düzeyde bulunmuş ve X2 değişkeninin Y değişkeni üzerinde pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu söylenebilinmektedir. Katsayı değerleri tablosundaki B değerleri X bağımsız değişkenlerindeki bir birimlik artışın FP bağımlı değişenindeki kaç birim değiştiğini göstermektedir. Bu değerler anlamlı çıkan ES ve SS değişkenlerinde sırasıyla B=0.417, B=0.359 olarak tespit edilmiştir. Yani ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik değişkenindeki bir birimlik artışın finansal performans üzerinde yukarda belirtilen oranda etki ettiği ortaya çıkmaktadır.

Çoklu doğrusal bağlantılı, regresyon analizinde çok sayıda sorunu ortaya çıkarabilir. Özellikle regresyon katsayılarının yanlış tahmin edilmesine, standart hataların artmasına, güven aralıklarının genişlemesine ve t-testi değerlerinin azalmasına neden olabilir. Sonuç olarak istatistiksel olarak anlamlı olan regresyon katsayıları anlamsız hale gelebilir ve hatalı sonuçlara varılabilir. Çoklu doğrusal tespit etmek için çeşitli yöntemler mevcuttur:

Korelasyon Matrisi:

- Çoklu doğrusal, bağımsız değişkenlerin korelasyon matrisi incelenerek belirlenebilir.
- Değişkenler arasındaki korelasyon katsayılarının mutlak değerleri 1'e yaklaşıyorsa bu durum çoklu doğrusal varlığına işaret etmektedir.

Varyans Enflasyon Faktörü (VIF):

- VIF değerleri çoklu doğrusal boyutunu ölçmektedir.
- VIF değerlerinin 10 veya daha büyük olması, bağımsız değişkenler arasında önemli ölçüde çoklu doğrusallığın olduğunu göstermektedir.
- VIF değerleri arttıkça değişkenler arasındaki çoklu bağlantının derecesi de artmaktadır.

Korelasyon Matrisinin Belirleyicisi:

- Belirleyici 0 ile 1 arasındadır.
- Belirleyici değerinin 1 olması değişkenler arasında doğrusal bir bağımlılık olmadığını gösterir; 0'a yakın bir değer ciddi çoklu bağlantının olduğunu göstermektedir

- Daha küçük belirleyici değerler, çoklu doğrusal bağımlılığın daha yüksek seviyelerini belirtmektedir.

Özdeğerler:

- Sıfıra yaklaşan bir veya daha fazla özdeğer, korelasyon matrisinde çoklu doğrusallığın varlığını göstermektedir.

Özdeğer Oranı:

- En büyük ve en küçük özdeğerler arasındaki oran (λmax / λmin), çoklu doğrusallığın başka bir ölçüsüdür.
- Daha büyük bir oran, daha yüksek derecede çoklu doğrusal bağımlılığa karşılık gelir. Genel olarak konuşursak, onun altındaki bir oran kabul edilebilirdir ve ihmal edilebilir çoklu-kolektif endişeyi göstermektedir.

T testleri ve F testleri:

- Bireysel regresyon katsayıları için t değerleri anlamlı olmadığında, genel model uyumu için F istatistiği anlamlı kaldığında, çoklu doğrusallığa ilişkin kanıtlar mevcut olmaktadır. Bu tanılama araçlarının kullanılması, birden fazla ortaklığın regresyon modelleri üzerindeki etkisini etkili bir şekilde tanımlamakta ve ölçmektedir (Topal vd. 2010: 54).

Çoklu doğrusal bağlantının varlığını değerlendirmek için Varyans Şişirtme Faktörü (VIF) değerleri değerlendirilerek Tablo 'de sunulmuştur. Modeldeki tüm bağımsız değişkenler için VIF değerleri kritik eşik olan 10'un altındadır, bu da çoklu bağlantının bulunmadığını göstermektedir. Sonuç olarak tüm Merkezi VIF değerleri bu eşiğin altına düştüğünden modelde çoklu bağlantının olmadığı sonucuna varılmaktadır (Karabulut ve Şeker, 2018: 1066).

Tablo 16: Değişkenlerin VİF değeri

Değişken	VİF değeri
Ekonomik Sürdürülebilirlik	1,828
Çevresel Sürdürülebilirlik	2,201
Sosyal Sürdürülebilirlik	1,968

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Desteklenen Hipotezler:

H1: Ekonomik sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H2: Ekonomik sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H5: Sosyal sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H6: Sosyal sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H8: Çevresel sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde etkisi yoktur.

H9: Çevresel sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde etkisi yoktur.

Desteklenmeyen Hipotezler:

H3: Çevresel sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H4: Çevresel sürdürelebilirlik finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde etkilidir.

H7: Çevresel sürdürelebilirlik finansal performans üzerinde negatif yönde etkilidir.

Bulguların Yorumlanması:

Ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal ve finansal olmayan performans üzerindeki etkilerini inceleyen bir anket çalışması sonucu elde edilen çoklu regresyon analizi aşağıdaki sonuçları göstermektedir:

1. Ekonomik Sürdürülebilirlik:

Hem finansal performans hem de finansal olmayan performans üzerinde yüksek düzeyde pozitif bir etki göstermektedir.

Buradan elde edilen bulguya göre, ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri olan yeterli kadar nakit akışının sağlanması, hizmet masraflarının azaltılması, işçiler için yeterli maliye planları ve diğer değişkenler ile karlılık, tam kapasiteyle çalışma,

maliyetlerin aşağı, pazar payının yüksek olması ve diğer finansal performans göstergeleri ve aynı zamanda müşteri ve çalışan memnuniyeti, müşteri sadakati, işten ayrılma oranı, işletme imajı ve diğer göstergelere sahip olan finansal olmayan performans da olumlu yönde etkilediği anlamına gelmektedir. Burada çalışmanın yönetici ve çalışanlar arasında yürütülmesini göz önünde bulundurulduğunda, çalışanlara sağlanan yeterli mali şartlar da işletmenin çalışanlarını motive ederek performans üzerinde olumlu yönde etki sağlayacağını söylemek mümkün olmaktadır. Aynı zamanda tam kapasiteyle çalışmak, maliyetlerin azaltılması, ürünlerin kalitesindeki sürdürülebilirlik ve devlet teşviklerinden yararlanmak işletmeler için rekabet avantajları sağladığından bu da işletme performansına olumlu yönde etki edeceği düşünülebilmektedir.

2. Çevresel Sürdürülebilirlik:

- Hem finansal performans hem de finansal olmayan performans üzerinde anlamlı bir etki göstermemektedir.
- Bu, çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarının bu çalışma bağlamında şirketlerin finansal sonuçları veya finansal olmayan göstergeleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Çevresel sürdürülebilirlik konusunda işletmelerin yaptığı veya yapmadığı yatırımların işletme performansı üzerinde herhangi bir anlamlı etkisi bulunmamıştır. Burada şirketler çevresel sürdürülebilirlik için hangi düzeyde yatırımlar hayata geçirse de bunun onların performansı için herhangi bir olumlu etkisi olmadığı gibi, yapmadıkları yatırımların da olumsuz yönde bir etkisi olmayacağını düşündüklerini ve algılarının bu yönde olduğunu söyleye biliriz. Buradan bunu anlaya biliriz ki çalışılan bölgedeki çevreyle ilgili bilinçlenmenin yüksek olmaması, müşterilerin lojistik işletme tercihlerinde çevreye duyarlı işletme seçimine önem vermemesi, kanun ve kısıtların yeterli olmaması gibi anlaşılabilmektedir.

3. Sosyal Sürdürülebilirlik:

- Finansal performansla kabul edilebilir düzeyde pozitif bir ilişkiye sahip olmaktadır.
- Finansal olmayan performansla ise yüksek düzeyde pozitif bir ilişki göstermektedir.

Bu, sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal performansı (örneğin, kârlılık) bir dereceye kadar iyileştirdiğini, ancak finansal olmayan performansı (örneğin, çalışan memnuniyeti, kurumsal itibar) önemli ölçüde iyileştirdiğini göstermektedir.

Çalışma zamanı sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal performans üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi bulunmuştur. Bu bulguda Alshehhi vd. (2018), Rashid ve Radiah (2012), Kang ve Liu (2014), Tsoutsoura (2004), Alpaslan (2012), López vd. (2007), Hussain vd. (2018), Qiu vd. (2016), Güzide ve Erdirençelebi (2018), Düzer (2018), Weber (2017), Hussain vd. (2018), Yıldırım vd. (2018)'in yaptıkları çalışmalın sonuçları ile örtüşmektedir. Çalışmadan elde edilen çevresel sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki anlamlı bir etkinin olmaması belirtilen literatürle sonuçlarıyla uygunluk göstermemiştir. Çokmutlu (2019)'da yaptığı çalışmasının sonucu ile örtüşmektedir.

Çalışma zamanı sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi bulunmuştur. Bu bulgular Wang ve arkadaşları (2022), Karabulut (2003), Jovita. vd. (2019), Aykan ve Akçadağ (2020), Akandere (2019), Sezen ve Çankaya (2019)'in yaptığı çalışmaların sonucu ile örtüşmededir. Çalışmadan elde edilen çevresel sürdürülebilirliğin finansal olmayan performans üzerindeki anlamlı bir etkinin olmaması belirtilen literatürle çoğunda sonuçlarıyla uygunluk göstermemiştir.

Sosyal sürdürülebilirlik konusunda gerek FP gerek de FOP üzerinde pozitif yönde etkisi bulunmaktadır. Burada genel olarak çalışanların yetenek, motivasyon ve sadakat gibi bireysel yönleri desteklenmesi, adil işçilik, insan hakları ve etik ticaret temel stratejik değerlere uyulması, çalışanlarımızın ve ailelerinin yaşam kalitesini artırıcı faaliyetler yürütülmesi, tedarikçi ve ya hizmet sağlayıcılarına uygun çalışma koşullarına sahip olmaları adına faaliyetler yürütülmesi, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili gereken tedbirlerin alınması, çalışana yönelik eğitim ve öğretim programları yürütülmesi, çeşitlilik ve fırsat eşitliliği sağlanması, kadın ve erkekler için eşit ücret uygulamasının olması, çalışanların sendika ve toplu sözleşme hakları kullanmasını sağlamak gibi yapılan çalışmalar işletme performansına olumlu yönde etki etmektedir. Burada bu değerlere önem verilmesi özellikle FOP üzerinde pozitif yönde yüksek bir bağlantının sağlanmasına getirmektedir. Yani çalışanlar için uygun ve destekleyici bir

ortamın bulunması onların daha da verimli ve etkili çalışmasına getirir ki bu da genelde finansal olmayan performans bağlantılıdır ve sonuç olarak FOP'a da olumlu yönde etki etmektedir. Yukarıda belirtilen beraber sosyal kalkınmaya katkıda bulunulması ve başka bu gibi çalışmalar da finansal performans üzerinde pozitif yönde kabul edilebilir bir etkinin olmasını sağlamaktadır. Başka bir yönden bu gibi çalışmalar finansal olmayan performansa etki eder ve finansal olmayan performans olumlu yönde etkilenmesi sonuç olarak finansal performansa pozitif yönde yansımaktadır.

Çalışmanın bulgulara göre bakıldığında benzer sonuçların çıkması finansal ve finansal olmayan performans kavramını genel bir yapı altında işletme performansı olarak görmek mümkündür. Bu şunu göstermektedir ki Azerbaycan Abşeron bölgesindeki lojistik sektörü çalışanları finansal ve finansal olmayan performans ayrımını bu çalışmada yapmamışlardır ve iki performansa etkileri aynı şekilde değerlendirmişlerdir.

SONUÇ

Sürdürülebilirlik konusunda, ekonomik, çevresel ve sosyal boyutları hemen her disiplinlerdeki araştırmacılar sürdürülebilirliği odağı olması konusunda mutabık olmaktadır. Bunu çalışmanın kavramsal kısmında ve literatür taramasında da bu biçimde kabul edilerek ele alındığı görülmektedir. Sürdürülebilir kavramı ilk başlarda sadece ekonomik sürdürülebilirlik olarak ele alınsa da sonradan kavram küresel ve sosyal sorunlardan dolayı çevre ve sosyal konulara duyarlılık yükselmiş ve sürdürülebilirlik bu boyutlarda da ele alınarak bu yönde de çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu nedenle işletmelerdeki sürdürülebilirlik uygulamaları bu boyutların gereksinimleri ve koşulları göz önünde bulundurarak titizlikle gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Bu uygulamaların hayata geçirilmesi işletmeler için hem finansal hem de süründürülebilir performansı etkileyerek genelde işletme performansını da artıracaktır. Bu sebepten dolayı işletmeler sürdürülebilirlik anlayışını içselleştirerek iç süreçlerine dahil ederek büyük bir önem taşımaktadır.

Yapılan çalışmada sürdürülebilirlikten yola çıkarak, lojistik işletmelerde sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performansı üzerinde etkisini olup olmadığını incelemektir. Sürdürülebilirlik konusundaki ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların işletme performansındaki finansal ve finansal olmayan performansa üzerinde etkisini Azerbaycan'ın Abşeron bölgesindeki lojistik işletmelerde yapılan bir uygulama ile değerlendirilmiştir. Azerbaycan dünya çapında büyük bir petrol üreticisi ülke olarak tanınmasına rağmen, ekonomik potansiyeli sadece petrol ve doğal gazla sınırlı olmayıp daha ötesine uzanmaktadır. 20 Eylül 1994'te önde gelen uluslararası petrol şirketleriyle imzalanan önemli petrol anlaşması, ülke içinde önemli bir ekonomik büyümeyi tetiklemiş ve petrol sektörü bu büyümede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun sonucunda diğer sektörlerin ihracat payında düşüş yaşanmıştır. Artan küresel petrol fiyatlarıyla birlikte gerçek gayri safi yurt içi hasılada (GSYİH) kayda değer bir artış meydana geldi ve bu da ekonominin hem üretim hem de dış ticaret açısından büyük ölçüde petrol endüstrisine bağımlı olmasına neden olmuştur. Bu dönemde petrol ihracatının payı yüzde 97'ye ulaşmıştır. Bugün Azerbaycan'ın petrole bağımlılığını azaltma çabaları büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda petrol dışı sektörlerin teşvik edilmesi ve tarımın çok yönlü doğasının vurgulanması kritik öneme

sahip olmaktadır (Hüseyn, 2011: 147-148). Azerbaycan'da modern bir ulaşım sisteminin oluşturulması, ülkedeki petrol endüstrisinin hızlı gelişimiyle yakından ilişkili olmaktadır. Bu gelişme özellikle 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına denk gelmektedir (Rzayev vd. 2022: 1588). Aynı zamanda petrol ve doğalgaz sektörü dışındaki sektörlerin gelişmesi ile lojistik sektörün önemi de gittikçe artmaya başlamıştır. Burada Azerbaycan'ın mevcut konumu lojistik sektör üçün çok önem taşımaktadır ve bu nedenle lojistik sektöre yatırımlar yaparak Çin'den Avrupa'ya uzanan Büyük İpek Yolu projesinin önemli bir parçası haline gelmektir. Bu nedenle araştırmanın sonucunda sürdürülebilirlik uygulamalarının lojistik işletmelerdeki işletme performansına etkisi bilimsel olarak ortaya koyarak bunun gibi diğer çalışmalarla beraber lojistik işletmelerdeki kurumsal performansa faydalı olarak katkı sağlayacaktır.

Çalışma için öncelikle sürdürülebilirlik ve iş performansı konularının teorik incelemesini içeren kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Araştırmanın ampirik kısmında, incelenen değişkenleri içeren sürdürülebilirlik uygulamaları ve iş performansına ilişkin ölçekler kullanılmıştır. Bu amaçla daha önce yapılan çalışmalardan elde edilen anket sorularından yararlanılmıştır. Ölçekler, sürdürülebilirlik uygulamaları ve iş performansı ile ilgili mevcut literatürdeki makale ve tezlerden alınmıştır. Seçilen uygulama alanı Azerbaycan'ın en büyük şehri, aynı zamanda önemli sayıda lojistik işletmesine de ev sahipliği yapan ticaret ve iş merkezi olan Abşeron bölgesidir. Anket çalışması toplam 47 lojistik firmasına dağıtılmıştır. Sürdürülebilirlik uygulamaları ve iş performansı, bu lojistik firmalarında çeşitli sektörlerde çalışan 125 çalışandan toplanan algılara göre değerlendirilmiştir. Araştırmanın temel konusu olan sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performansı üzerindeki etkisi regresyon analizi yoluyla değerlendirilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında araştırmanın ana problemi olan sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performans üzerindeki etkisinin sürdürülebilirlik boyutları olan ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik ve işletme performansının kapsamındaki finansal ve finansal olmayan performans olarak ele alarak etkileşim olup olmadığına dair elde edilen veriler analiz edilmiştir. Hesaplanan ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamaları ile finansal performans arasındaki regresyon katsayısında (r=0,365) olarak görülmektedir.

- Ekonomik sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisi anlamlı çıkmış ve aralarında yüksek düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmuştur.
- Çevresel sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisi anlamsız olarak çıkmıştır. Burada çevresel sürdürülebilirliğin finansal performans üzerinde olumlu bir etkisi olmadığı gibi olumsuz bir etkisi de olmadığı görülmektedir.
- Sosyal sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisi anlamlı çıkmış ve aralarında kabul edilebilir düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Çalışma zamanı sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal performans üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi bulunmuştur. Bu bulguda yapılan benzeri çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Çalışmadan elde edilen çevresel sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki anlamlı bir etkinin olmaması literatür taramasındaki bir çalışma hariç sonuçlarıyla uygunluk göstermemiştir.

Ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamaları ile finansal olmayan performans arasındaki regresyon katsayısında (r=0,583) olarak görülmektedir.

- Sosyal sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisi anlamlı çıkmış ve sürdürülebilirlik uygulamaları arasında en yüksek çıkan boyut olarak aralarında yüksek düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmuştur.
- Ekonomik sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisi anlamlı çıkmış ve aralarında yüksek düzeyde pozitif yönde ilişki bulunmuştur.
- Çevresel sürdürülebilirliğin finansal performans üzerindeki etkisi anlamsız olarak çıkmıştır. Burada çevresel sürdürülebilirliğin finansal performans üzerinde olumlu bir etkisi olmadığı gibi olumsuz bir etkisi de olmadığı görülmektedir.

Çalışma zamanı sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik uygulamalarının finansal olmayan performans üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi bulunmuştur. Bu bulguda yapılan benzeri çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Çalışmadan elde edilen çevresel sürdürülebilirliğin finansal olmayan performans üzerindeki anlamlı bir etkisinin olmaması belirtilen literatürle çoğunda sonuçlarıyla uygunluk göstermemiştir.

Burada sürdürülebilirlik uygulamalarının boyutlarının işletme performansının finansal ve finansal olmayan performans boyutları ile benzer sonuçlar elde

edildiğinden, bu boyutlar genel olarak işletme performansını olarak ele alınması da uygun görülmektedir.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarının benimsenmesi işletme performansını arttırdığı söylenebilse de çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarının işletme performansı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamıştır. Buradan elde edilen çıkarıma dayanarak, sonuçta lojistik işletmeler etkililik, verimlilik, eklilik ve bu gibi başka işletme performanslarını arttırmak için ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik uygulamalarını kendi iç süreçlerine entegre etmeleri önerilmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik ve işletme performansı arasında herhangi bir anlamlı bir ilişki bulunmaması, lojistik sektörü çalışanlarının çevresel sürdürülebilirlik uygulamaları maliyetlerinin işletme performansına olumsuz etkilerini de beklemedikleri şeklinde yorumlanabilir.

Ayrıca lojistik işletmelerdeki işletme performansının incelenmesinin Azerbaycan'da yapılan bu çalışmadan elde edilecek sonuçlar benzeri gelişmekte olan ülkelerde ve aynı zamanda bölgedeki ülkeler için de performansı arttırabilmek için yol gösterecek bir çalışma olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Abadiyah, R. (2023). Unlocking Managerial Performance: The Impact of Organizational Culture and Employee Personality through Knowledge Sharing. *Indonesian Journal of Innovation Studies*, *25*, 10-21070.

Aggarwal, P. (2013), "Impact of Sustainability Performance of Study of Listed Indian Companies", *Global Journal of Management and Business Research Finance*, 13(11): 61-70.

Ağca, V. ve Tunçer, E. (2006). Çok boyutlu performans değerleme modelleri ve bir balanced scorecard uygulaması., Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 8(1), 179-180.

Ahmed, A. M., Sharif, N. A., Ali, M. N. ve Hágen, I. (2023). Effect of firm size on the association between capital structure and profitability. *Sustainability*, *15*(14), 11196.

Akal, Z. (2011). *İşletmelerde performans ölçüm ve denetimi: Çok yönlü performans göstergeleri*. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, s.1.

Akandere, G. (2019). Yeşil Depo Yönetimi Uygulamalarının İşletme Performansı Üzerine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(3), 737-754.

Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir kalkınma: Uygulamalı antropolojinin eylem alanı. Antropoloji, (24), 133-164.

Akın, O. (2006). Kamu sermayeli şirketlerde performans ölçümü ve türkiye uygulaması üzerine bir inceleme. *Uzmanlık Tezi, Hazine Müsteşarlığı, Ankara*.

Alpaslan, A. (2012). Kurumsal sosyal sorumluluk ve firma performansı arasındaki ilişki. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Van: *Yüzüncü Yıl Üniversitesi*.

Alpkan, L., Ergün, E., Bulut, Ç. ve Yılmaz, C. (2005). Şirket girişimciliğinin şirket performansina etkileri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *6*(2), 175-189.

Alshehhi, A., Nobanee, H. ve Khare, N. (2018). The impact of sustainability practices on corporate financial performance: Literature trends and future research potential. *Sustainability*, 10(2), 494.

Altuntaş, C. ve Türker, D. (2012). Sürdürülebilir tedarik zincirleri: sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 39-64.

Ameer, R. ve Othman, R. (2012). Sustainability practices and corporate financial performance: A study based on the top global corporations. *Journal of business ethics*, 108, 61-79.

Artha, B. ve Satriadhi, B. (2023). Performance of Business: A Review of The Literature. Jurnal Ekonomi Lembaga Layanan Pendidikan Tinggi Wilayah I, 3(2), 41-47.

Atağan, G. (2010). Muhasebe Tabanlı Performans Değerleme: Sektör ve Grup Şirket Uygulama Sonuçlarının Karşılaştırılması. Yayımlanmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İzmir., s.1.

Avcı, U. (2005). İşletmelerde örgütsel öğrenme-örgütsel performans ilişkisi: konaklama işletmelerinde örgütsel öğrenme-örgütsel performans ilişkisine yönelik inceleme., (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, s.119.

Aydın, B. (2015). Performans Yönetimi ve Performans Değerlendirme Süreçleri. *İş ve İnsan Dergisi*, 2(1), 35-48.

Aykan, E. ve Akçadağ, M. (2020). The Effect of Green Value Chain Applications on the Performance of Companies in Ensuring the Sustainability of Enterprises: Kayseri Province Application. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 20(2), 201-211.

Azzahra, H. R. ve Putranto, N. A. R. (2023). Assessing Employee Engagement Level in FnB Service Industry: Case Study PT XYZ Indonesia. *Journal Integration of Social Studies and Business Development*, 1(2), 80-90.

Baines, A. (1997). Productivity measurement and reporting. *Work Study*, *46*(5), 160-161.

Bang, V. V. ve Joshi, S. L. (2010). Market expansion strategy–performance relationship. *Journal of Strategic Marketing*, *18*(1), 57-75.

Banker, R. D. ve Mashruwala, R. (2007). The moderating role of competition in the relationship between nonfinancial measures and future financial performance. *Contemporary Accounting Research*, *24*(3), 763-793.

Banker, R. D., Datar, S. M. ve Kaplan, R. S. (1989). Productivity measurement and management accounting. *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, *4*(4), 528-554.

Banker, R. D., Potter, G. ve Srinivasan, D. (2000). An empirical investigation of an incentive plan that includes nonfinancial performance measures. *The accounting review*, *75*(1), 65-92.

Barkov, S. A. (2020). Personal qualities as a factor of success in post-industrial socio-economic realities. Bulletin of Moscow University. Series 18. *Sociology and Political Science*, *26*(2), 178-192.

Barnett, M. L. ve Salomon, R. M. (2012). Does It Pay to be Really Good? Addressing The Shape of The Relationship Between Social and Financial Performance. Strategic Management Journal, 33(11), 1304-1320.

Barutçugil, İ. (2002). *Performans Yönetimi*, İkinci Baskı, İstanbul: Kariyer Yayınları, s.19.

Bayyurt, N. (2007). İşletmelerde performans değerlendirmenin önemi ve performans göstergeleri arasindaki ilişkiler. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 53, pp. 577-592). Istanbul University.

Beyhan, Ş. G. ve Ünügür, S. M. (2010). Çağdaş gereksinmeler bağlamında sürdürülebilir turizm ve kimlik modeli. İTÜDERGİSİ/a, 4(2).

Bilgili, M. Y. (2017). Ekonomik, Ekolojik ve Sosyal Boyutlarıyla Sürdürülebilir *Kalkınma. Journal of International Social Research*, 10(49).

Bourne, M., Mills, J., Wilcox, M., Neely, A. ve Platts, K. (2000). Designing, implementing and updating performance measurement systems. *International journal of operations & production management*, *20*(7), 754-771.

Böyükaslan, A. (2018). Kurum kültürünün işletmelerin finansal performansına etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*., s.81.

Brealey, R. A., Myers, S. C. ve Allen, F. (2014). *Principles of corporate finance*. McGraw-hill.

Büyükkeklik, A. E. A. (2008). Sürdürülebilir Kalkınmanın Ekonomik Çevre Boyutları AçısındanAtık Yönetimi ve E-Atıklar. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(2), 19.

Casey, C. J. (2001). Critical analysis of organizations: Theory, practice, revitalization. *Critical Analysis of Organizations*, 1-218., s.77.

Cavlak, H. ve Ataman, B. (2019). Geleneksel, Değer Bazlı ve Alternatif Performans Ölçütlerinin Karşılaştırılması. *Journal of Research in Business*, *4*(2), 181-195.

Chadwick, L. (1999). Management Accounting, Published by Routledge, England, USA and Canada, s.140-141.

Chopra, S. ve Meindl, P. (2001). Strategy, planning, and operation. *Supply Chain Management*, *15*(5), 71-85.

Cihangir, E. (2016). Kurumsal performans yönetimi ve yüksek performansli organizasyonlarin özellikleri. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (6). 40.

Çakır, T. (2009). Kurumsal İtibar-Örgütsel Doku İlişkisine Kuramsal Yaklaşımı: Paydaş Teorisi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (37), 49-64.

Çamlıca, Z. ve Akar, G. S. (2014). Lojistik Sektöründe Sürdürülebilirlik Uygulamaları. Gümüshane University Electronic Journal of the Institute of Social Science/*Gümüshane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 5(11).

Çanakçıoğlu, M. ve Demirbaş, M. (2009). Performans Ölçüm Yöntemleri ile Kurumsal Karne Yaklaşimi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, *59*(2), 213-238.

Çelik, Y. (2006). Sürdürülebilir kalkınma kavramı ve sağlık. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 9(1), 19-37.

Çepik, B. (2015). Sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde Türkiye'de yenilenebilir enerji politikaları. Yayınlamamış doktora tezi.

Çevik, O. ve Gülcan, B. (2011). Lojistik faaliyetlerin çevresel sürdürülebilirliği ve Marco Polo programı. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2011(1), 35-44.

Çınar, F. (2015). Hesap Verilebilirlik İlkesi ile Kurumsal Performans İlişkisinde Paydaş Katılımının Rolü; Hastane İşletmelerinde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *6*(13), 12-30.

Çınaroğlu, S. (2012). İşletmelerde performans ölçüm modelleri. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *16*(2), 119-134.

Çubukcuoğlu, B., Ersöz, T., Düğenci, M. ve Özseven, T. (2013). OECD Ülkeleri İçin Genişbant Abone Sayısını Etkileyen Faktörlerin Çoklu Regresyon Modeli ile Analizi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 8(2), 26-41.

DeBusk, G. K., Brown, R. M. ve Killough, L. N. (2003). Components and relative weights in utilization of dashboard measurement systems like the Balanced Scorecard. *The British Accounting Review*, *35*(3), 215-231.

Delen, D., Kuzey, C. ve Uyar, A. (2013). Measuring firm performance using financial ratios: A decision tree approach. *Expert systems with applications*, *40*(10), 3970-3983

Demir, Ş. Ş. (2012). Avrupa müşteri memnuniyet endeksi modeli: Uluslararası otel işletmelerine yönelik bir uygulama. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *9*(1), 672-695.

Des Jardins, J. R. (2006). Çevre Etiği. (1. Baskı). R. Keleş (Çev.). Ankara: İmge. DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan5.pdf . DPT, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/plan7.pdf .

Dinçer, Ö. (1992). *Stratejik yönetim ve işletme politikası*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Düzer, M. (2018). Sürdürülebilirlik performans göstergelerine ilişkin açıklamaların finansal performans üzerine etkisi (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).

Ece Çokmutlu, M. (2019). Sürdürülebilirlik endeksinde yer alan işletmelerin sürdürülebilirlik performansları ile finansal performanslarının karşılaştırılması.

EF, B. ve Ehrhardt, M. C. (2013). Financial management: Theory & practice. *Cengage Learning*.

Ege, İ. ve Şener, Z. (2013). Performans ölçümünde kullanılan yöntemler: performans karnesi ve kumanda paneli karşılaştırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (57), 107-120.

Elitaş, C. ve Ağca, V. (2006). Firmalarda çok boyutlu performans değerleme yaklaşımları: kavramsal bir çerçeve., *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, 2006, s.355.

Engin, E. ve Akgöz, B. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. Selçuk İletişim, 8(1), 85-94.

Erdem, R. ve Erdem, S. (2011). Performans Yönetim Sistemleri ve Kurumsal Performans Üzerine Etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 19*(2), 225-240.

Eren, E. (2014). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. Beta Basım Yayım Dağıtım.

Ergül, E. ve Boran, T. Paydaş Teorisi ve Kurumsal İletişime Paydaş Odaklı Yaklaşım: Koç Holding ve Unilever'in Kurumsal Web Siteleri Üzerine Bir İnceleme.

Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Etiği. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 97-123.

Ertuğrul, F. (2008). Paydaş teorisi ve işletmelerin paydaşları ile ilişkilerinin yönetimi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 199-223.

Evans, J. R. (2011). Modern analytics and the future of quality and performance excellence. *Quality Management Journal*, *22*(4), 6-17.

Fettahoğlu, S. (2014). İşletmelerde sosyal sorumluluk ile finansal performans arasındaki ilişki: İMKB'ye yönelik bir uygulama. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 6(1), 11-20.

Firdauz, A., Ningsih, T. ve Sholihah, S. (2024). The Influence of Capital Structure and Profitability on The Company Value of PT. Waskita Karya (Persero), TBK (Period 2016 To 2020). *Acman: Accounting and Management Journal*, *4*(1), 48-58.

Freeman, E.R. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach.* London: Pitman Publishing. Digitally published in (2010). New York: Cambridge University Press.

Garengo, P., Biazzo, S. ve Bititci, U. S. (2005). Performance measurement systems in SMEs: A review for a research agenda. *International journal of management reviews*, *7*(1), 25-47.

Gatimbu, K. K., Ogada, M. J., Budambula, N. ve Kariuki, S. (2018). Environmental sustainability and Financial Performance of The Small- Scale Tea Processors in Kenya. *Business Strategy and The Environment*, 27(8), 1765-1771.

Gedik, Y. (2020). Sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarla sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkinma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.

Giddings, B., Hopwood, B. ve O'brien, G. (2002). Environment, economy and society: fitting them together into sustainable development. *Sustainable development*, 10(4), 187-196.

Gitman, L. J. ve Zutter, C. J. (2012). Principles of Managerial Finance. Pearson.

Goodland, R. (1995). *The concept of environmental sustainability*. Annual review of ecology and systematics, 26(1), 1-24.

Gücenme, Ü. ve Arsoy, A. P. (2006). Muhasebe standartlarındaki sınıflandırılmış nakit akım tablosu formatı ile finansal performansın ölçülmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (30), 66-74.

Gürlük, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma gelişmekte olan ülkelerde uygulanabilir mi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(2), 85-99.

Haris, R. A., Karnadi, K. ve Fandiyanto, R. (2023). Pengukuran dan evaluası kınerja perusahaan pada pt. Artanıaga megah gemılang leces probolınggo dengan menggunakan balance scorecard. *Jurnal Mahasiswa Entrepreneurship (JME)*, *2*(10), 2308-2324.

Hartono, H., Dwihandoko, T. H. ve Muslimin, M. (2023). The Influence of Total Quality Management (TQM), Reward Systems, and Performance Measurement Systems on Company Performance through Employee Productive Behavior As Mediation Variables in Garment Companies. *Indonesian Interdisciplinary Journal of Sharia Economics (IIJSE)*, *6*(1), 292-312.

Hasan, T. A. (2017). *The role of corporate governance in controlling financial performance of commercial banks in Erbil-Iraq* (Master's thesis, Bingol University, Institute of Social Sciences)., s.38.

Holtzhausen, L., Fourie, L. M. ve Naude, A. M. E. (2008). Employees' perceptions of symbolic corporate identity elements and employer-employee relationships at Lonmin Platinum. *Communicare: Journal for Communication Sciences in Southern Africa*, *27*(1_2), 19-40.
http://www.un-documents.net/ocf-ov.htm Erişim Tarihi: 10.06.2024

Huseyn, R. (2011). Azerbaycan'da petrole dayalı ekonomiden çok sektörlü ekonomiye geçişin gerekliliği ve tarım. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, 147-166.

Hussain, N., Rigoni, U. & Cavezzali, E. (2018). "Does it pay to be sustainable? Looking inside the black box of the relationship between sustainability performance and financial performance". *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25(6): 1198- 1211.

Jovita, O., Chibuzor, A. ve Onyemachi, U. (2019). Green management and organizational effectiveness. *Strategic Journal of Business and Social Science*, 2(2), 1-22.
Kang, H. H. ve Liu, S. B. (2014). Corporate social responsibility and corporate performance: A quantile regression approach. Quality & Quantity, 48, 3311-3325.

Kanıt, R. ve Baykan, U. N. (2004). Bina yaklaşık maliyetinin çoklu doğrusal regresyon ile belirlenmesi. *Politeknik dergisi*, 7(4), 359-369.

Kaplan, R. S. ve Norton, D. P. (1996). Linking the balanced scorecard to strategy. *California management review*, *39*(1), 53-79.

Karabulut, E. (2003). İşletmelerde çevre bilinci ve yeşil yönetim uygulamalarının işletme başarısına katkısını incelemeye yönelik bir araştırma

Karabulut, R. ve Şeker, K. (2018). Belirlenmiş değişkenlerin vergi gelirleri üzerindeki etkisi: çoklu doğrusal regresyon analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1049-1070.

Karaca, C. ve Karacan, H. (2016). Çoklu regresyon metoduyla elektrik tüketim talebini etkileyen faktörlerin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi Mühendislik, *Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(3), 182-195.

Karakuş, G. ve Erdirençelebi, M. (2018). İşletmelerin yeşil yönetim algılarının işletme performansı üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir araştırma.

Karasoy, E. N. (2022). Sürdürülebilirlik Perspektifinden Lojistik Eğitimi ve Mesleki Uyum. *Sürdürülebilir Çevre Dergisi*, 2(1), 38-48.

Kazak, G., & Erdemir, N. K. (2022). Paydaş teorisi kapsamında sürekli denetimin rolü ve blok zinciri teknolojisi etkileşimi: BIST bilişim sektörü firmalarında uygulanması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *24*(43), 974-991.

Khan, K. ve Shah, A. (2011). Understanding performance measurement through the literature. *African journal of business management*, *5*(35), 13410-13418.

Klauer, B. (1999). *Defining and achieving sustainable development*. The International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 6(2), 114-121.

Koçel, T. (2011). *İşletme Yöneticiliği*. İstanbul: Beta Yayınları.

Korga S, (2023). Sürdürülebilirlik ve Finansal Performansın Karşılaştırılması: Bist Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki İşletmeler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Doktora tezi.

Koyuncu, B. (2010). Değere dayalı ve geleneksel finansal performans ölçütlerinin karşılaştırmalı analizi: İMKBde bir uygulama, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE.

Laitinen, E. K. (2002). A dynamic performance measurement system: evidence from small Finnish technology companies. *Scandinavian journal of management*, *18*(1), 65-99.

Leszczynski, V. P. (2020). Methodical approaches to the management of human resources in innovative enterprises. *Ways to Improve Construction Efficiency,* (46), 209-216.

Lopez, M.V., Garcia, A. & Rodriguez, L. (2007). Sustainable development and corporate performance: A study based on the Dow Jones Sustainability Index. *Journal of Business Ethics*, 75, 285-300.

Met, Ö. ve Erdem, B. (2006). Konaklama işletmelerinde verimliliğin ölçülmesi ve verimliliği etkileyen etkenlerin analizi. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 53-73.

Miller, T. (2012). "Constructing Sustainability Science: Emerging Perspectives And Research Trajectories". *Sustainability Science*, 8(2): 279–293.

Mücevher, M. H. (2021). Sürdürülebilir lojistik için üç öncelikli strateji: Yeşil lojistik, tersine lojistik ve yalın lojistik. Enderun, 5(1), 39-54.

Noriska, N. K. S., Rosdaliva, M. ve Kuncorojati, M. A. D. (2023). An Analysis of Capital Structure, Stock Ownership Structure, and Profitability as Intervening Variables in Firm Value Testing. *Jurnal Multidisiplin Madani*, *3*(6), 1363-1373.

Nuryanti, B. L. ve Hanifah, A. P. (2022). How Entrepreneurial Competencies Can Effect Business Performance. *The International Journal of Business Review (The Jobs Review)*, *5*(1), 43-52.

Nyongesa, A. S. ve Atieno, M. (2023). Capıtal Structure And Profıtabılıty Of Large-Scale Retaıl Supermarkets In Kenya. *European Journal of Economic and Financial Research, 7*(2).

Ozmehmet, E. (2008). Dünyada ve Tükiye Sürdürülebilir Kalkinma Yaklaşimlari. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(12), 1853-1876.

Özçelik, F., Öztürk, B.A. & Gürsakal, S. (2014). Investigating the relationship between corporate social responsibility and financial performance in Turkey. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 28(3), 189-202.

Özer, Ö. ve Sungur, C. (2020). *Performans yönetimi ve performans değerlendirme. Sağlık Sektöründe İnsan Kaynakları Yönetimi içinde* (1. Baskı, pp. 273–305). Ankara: Gazi Kitapevi.

Özmete, E. (2010). Sosyal hizmette sürdürülebilir kalkınma anlayışı: Kavramsal analiz. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 22(22), 79-90.

Özsoy, C. E. ve Dinç, A. (2016). Sürdürülebilir kalkınma ve ekolojik ayak izi. Finans *Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (619), 35-55.

Öztek, M. Y. (2005). Performans Ölçümünde Esas Alınan Ölçütler. *Öneri Dergisi, 6*(23), 19-22.

Peters, B. (2008). *Innovation and firm performance: An empirical investigation for German firms* (Vol. 38). Springer Science & Business Media.

Polat, F. (2021). İşyeri Ergonomisi ve İş-Yaşam Dengesinin İşletme Performansına Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.*

Porter, M. E. ve Linde, C. V. D. (1995). Toward a new conception of the environment-competitiveness relationship. *Journal of economic perspectives*, 9(4), 97-118.

Prapraite, V. (2022). An Assessment Of Lean And Agıle Customer Satısfactıon In Human Resources Management. *Social economics*, (63), 73-82.

Qiu, Y., Shaukat, A. ve Tharyan, R. (2016). Environmental and Social Disclosures: Link with Corporate Financial Performance. *The British Accounting Review*, 48(1), 102-116.

Rahayu, R. R. D. R. P. ve Suwaidi, R. A. (2023). The Effect Of Lıquıdıty, Capıtal Structure, And Profıtabılıty On Fırm Value In Cosmetıc Companıes Lısted On The Indonesıa Stock Exchange. *International Journal of Multidisciplinary Research and Literature*, *2*(6), 756-764.

Ross, S. A. (1999). Ross, SA/Westerfield, RW/Jaffe, JF. *Corporate Finance*, *5*.

Rzayev, E., Fidan, Y. ve Çetin, S. (2022). Azerbaycan Lojistik Sektörünün Genel Durumu ve Geliştirilebilecek Alanlar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(45), 1581-1608.

Saban, M., Küçüker, H. ve Küçüker, M. (2017). Kurumsal Sürdürülebilirlik ile İlgili Raporlama Çerçeveleri Ve Sürdürülebilirlik Raporlamasinda Muhasebenin Rolü. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1), 101-115.

Safitri, S., Sudiro, A., Rohman, F. ve Mugiono, M. (2023). Improving Business Performance through Operational Excellence and Value Co-Creation. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, *20*, 859-868.

Sahputra, R., Saputra, M. ve Maryasih, L. (2024). Company Growth, Company Size, Capital Structure and Profitability on Company Value in IDX-Listed Manufacturing Companies. *Devotion: Journal of Research and Community Service*, *5*(5), 570-580.

Sarıkaya, M. ve Kara, Z. F. (2007). Sürdürülebilir kalkınmada işletmenin rolü: Kurumsal vatandaşlık. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 14(2), 221-233.

Selladurai, R. (2002). An organizational profitability, productivity, performance (PPP) model: Going beyond TQM and BPR. *Total Quality Management*, *13*(5), 613-619.

SENİR, G. ve Büyükkeklik, A. (2017). Sürdürülebilirlik Raporlaması ve Lojistik Şirketler Üzerine Bir Uygulama©. *The International New Issues in Social Sciences*, 5(5), 119-138.

Sevim, U. (2021). İşletmelerin çevresel yatırım harcamalarının finansal performans üzerine etkisi: BİST sürdürülebilirlik endeksi üzerine bir araştırma. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 7(1), 55-67.

Siew, R. Y., Balatbat, M. C. & Carmichael, D. G. (2013). "The relationship between sustainability and Financial Performance of The Small- Scale Tea Processors in sustainability practices and financial performance of construction companies". *Smart and Sustainable Built Environment*, 2 : 6-27.

Soubbotina, T. P. (2004). Beyond economic growth: An introduction to sustainable development. *World Bank Publications*.

Stewart, G. B. (1991). The quest for value: a guide for senior managers. *(No Title)*.

Striteska, M. ve Spickova, M. (2012). Review and comparison of performance measurement systems. *Journal of Organizational Management Studies*, *2012*, 1-12.

Stoner, James A. F. and R. Edward Freeman. 1989. Management. 4th ed. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Şenol, Z. ve Ulutaş, A. (2018). Muhasebe temelli performans ölçümleri ile piyasa temelli performans ölçümlerinin CRITIC ve ARAS yöntemleriyle değerlendirilmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, (641), 983-1002.

Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebİlİr kalkinma ve çevre: Teorİk bİr İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.

Tokgöz, E. (2018). Çift yetenekli pazarlamanin sürdürülebilir rekabet avantaji yoluyla pazar ve finansal olmayan performans göstergeleri üzerindeki etkisi: bilişim sektöründe bir araştirma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *10*(2), 31-52.

Topal, M., Eyduran, E., Yağanoğlu, A. M., SÖNMEZ, A. ve Keskin, S. (2010). Çoklu doğrusal bağlantı durumunda ridge ve temel bileşenler regresyon analiz yöntemlerinin kullanımı. *Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 41(1), 53-57.

Tsoutsoura, M. (2004). Corporate Social Responsibility and Financial Performance. Center For Responsible Business. Retrieved from http://escholarship.org/uc/item/111799p2.

Tutulmaz, O. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma: Sürdürülebilirlik için Bir Çözüm Vizyonu. Gaziantep University *Journal of Social Sciences*, 11(3).

UN Documents, (1987), Gathering a Body Of Global Agreements, Development And International Co-operation: Environment Report Of The World Commission On Environment And Development, Note by the Secretary-General, Our Common Future, Distr: General 4 August 1987, A/42/427.

Uyargil, C. (1994). İşletmelerde performans yönetimi sistemi. *İstanbul: Şahinkaya Matbaacılık*., s. 19.

Van Horne, J. C. ve Wachowicz, J. M. (2005). *Fundamentals of financial management*. Pearson education.

Varava, L. ve Dekaliuk, Y. (2022). Psychological Factors Of Intragroup Process Efficiency Within Modern Organizations. *The Journal of VN Karazin Kharkiv National University. A Series of «Psychology»*, (73), 42-51.

Wagner, M. (2005). How to Reconcile Environmental and Economic Performance to Improve Corporate Sustainability: Corporate Environmental Strategies in The European Paper Industry. *Journal of Environmental Management*, 76(2), 105-118.

Wang, X., Yang, M., Park, K., Um, K. H. ve Kang, M. (2022). Social sustainability of a firm: Orientation, practices, and performances. *International journal of environmental research and public health*, 19(20), 13391.

Wardhana, D. Y. ve Andalas, P. R. (2023). Employer Brandıng Dan Turnover Intentıon: Pengaruhnya Pada Karyawan Bıdang Parıwısata Dı Yogyakarta. Modus, 35(2), 243-257.

Weber, O. (2017). "Corporate sustainability and financial performance of Chinese banks". *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 8, 358–385.

Yalçınkaya, A., Durmaz, V. ve Adiller, L. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma ve Kurumsal Sürdürülebilirlik İçin Yeni Ölçümleme: Üçlü Performans. Uluslararası, 9, 23-25.

Yaşar, R. Ş. (2016). Dengeli puan kartıyla performans ölçümü: bir denetim şirketi uygulaması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (70), 193-212.

Yavuz, V. A. (2010). Sürdürülebilirlik kavramı ve işletmeler açısından sürdürülebilir üretim stratejileri/concept of sustainability and sustainable production strategies for

business practices. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 63-86.

Yıldırım, G., Kocamış, T. U., ve Tokur, Ö. T. (2018). Sürdürülebilirlik ve Firma Performansı: Bıst Sürdürülebilirlik Endeksi Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 90-96.

Yildiz Çankaya, S. ve Sezen, B. (2019). Effects of green supply chain management practices on sustainability performance. *Journal of Manufacturing Technology Management*, 30(1), 98-121.

Yönet, N. K. (2010). The role of professionally qualified accountants in corporate sustainability reporting. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi*, *21*(65), 65-80.

Yücer, C. T. ve Kudak, H. (2020). Sürdürülebilirlik Kavramı ve Ekserji Analizi: Binaların Isıtma Sistemlerine Yönelik Bir Uygulama. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi*, 11(2), 623-633.

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2009). Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarinin Yarattiği Karişiklik. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *23*(4), 1-13.